KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

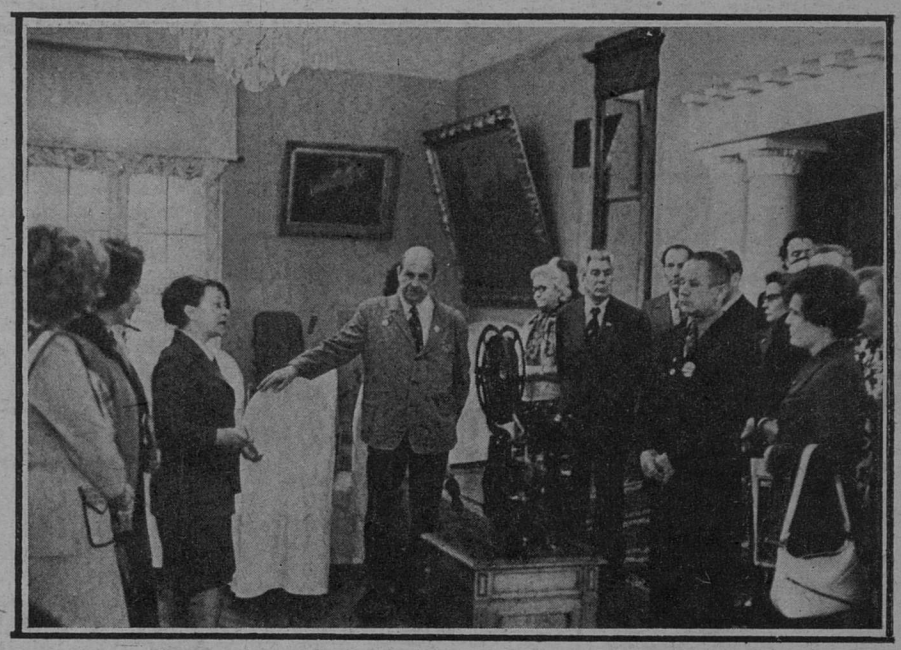
SIRP JA VASAR '77

22

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI JA LOOMINGULISTE LIITUDE HÄÄLEKANDJA

3. JUUNI XXXVII AASTAKÄIK

Rühm Eesti NSV delegatsiooni liikmeid Kremli taustal. V. I. Lenini korteris. Lillenäitusel. Pilte lõppkontserdilt. Laulab Heli Lääts (vasakul).

FAIVI KLJUTŠIKU fotod

MENUKAD MOSKVA-PÄEVAD

24. mail alanud Eesti päevad NSV Liidu Rahvamajandusnäitusel Moskvas jõudsid möödunud reedel pidulikult lõpule. Eesti NSV delegatsioon, keda juhtis EKP Keskkomitee sekretär Karl Vaino, külastas lisaks eelmises «Sirbis ja Vasaras» teatatule 26. mail Moskva Nõukogu. Külalisi võttis vastu Moskva Nõukogu esimehe esimene asetäitja A. Jašin koos oma kolleegidega. Leidis aset sõbralik keskustelu, puudutati linnaehitusprobleeme, räägiti Moskva väljaarendamisest kommunistlikuks musterlinnaks. Moskva Nõukogule kingiti mälestuseks Evald Okase maal.

Seejärel siirduti Lenini mägedele, kus tutvuti V. I. Lenini korteriga. Lenin elas siin 1918. aasta sügisest kuni oma surmani. Meie vabariigi esindajad tegid sissekande külalisraamatusse. Samal päeval avati NSVL Kunstnike Liidu saalis NSV Liidu rahvakunstniku professor Evald Okka teoste näitus. Avamisel esines NSVL Kunstnike Liidu juhatuse esimees N. Ponomarjov.

Järgmisel päeval, 27. mail jätkusid kohtumised Moskva töötajatega. Eesti NSV delegatsioon käis Moskvoretski rajoonis, kus tutvuti Moskva ühe vanima ettevõtte, Vladimir Iljitši nimelise Elektromehaanikatehasega. Muu hulgas täidab tehas praegu Tallinna masinaehitajate tellimust 20 võimsa elektrimootori valmistamiseks.

Moskva ühe suurima, Sovetski rajooniga on Eestil tihedad sidemed olnud juba kümmekond aastat. Eriti head sõprussuhted on kujunenud tekstiilitöölistel. Külalised käisid seekord M. V. Frunze nim. Puuvillavabriku filiaalis «Avtomat». (Huvipakkuvad olid kompleksed vooluliinid ja värtnateta ketrusmasinad, mis on võimaldanud suurendada tööviljakust 2,5-kordseks.)

Lõpetuseks toimus NSV Liidu Rahvamajandusnäituse konverentsisaalis pidulik õhtu. Presiidiumis olid Eesti NSV delegatsiooni juht, EKP Keskkomitee sekretär K. Vaino, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja G. Tõnspoeg, Vene NFSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja V. Kotšemassov, Vene NFSV kultuuriminister J. Melentjev, NSV Liidu Rahvamajandusnäituse direktor K. Mihhailov ja paljud teised koos Eesti NSV delegatsiooni liikmetega.

Pärast K. Mihhailovi avasõna pöördus saalitäie moskvalaste poole meie delegatsiooni juht Karl Vaino. Ta tutvustas kokkutulnuile edusamme, mis nõukogude võimu 37 aastaga on võimalikuks osutunud meie väikeses koduvabariigis. Kõneleja rõhutas Lenini ideede triumfi, rahvaste sõprust ja sotsialistlikku ühiskonnakorda, mis on olnud peamisi liikumapanevaid tegureid tootlike jõudude kiirel kasvul. «Nõukogude Eesti töötajad püüavad anda oma panuse kümnenda viisaastaku üldrahvalikku fondi ja kodumaa juubeli väärilisse tähistamisse,» ütles kõneleja.

Veel võtsid sõna delegatsiooni liikmed, sotsialistliku töö kangelased E. Koolmeister ja A. Kristman ning Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria TU Instituudi direktor E.-A. Valdmann, Moskva töötajate poolt kõnelesid M. V. Frunze nim. vabriku ketraja A. Popova ja vabriku «Parižskaja Kommuna» juurdelõikaja T. Ossipova ning NLKP Moskvoretski Rajoonikomitee esimene sekretär L. Lukašev.

Õhtu lõppes suure kontserdiga. Esinesid NSV Liidu rahvakunstnik Tiit Kuusik, Eesti NSV rahvakunstnikud Heli Lääts ja Ürve Tauts. Külakosti pakkusid Eesti Televisiooni ja Raadio estraadiorkester, Kirovi-nim. kalurikolhoosi rahvatantsuansambel «Randlane», rahvatantsuansambel «Sõprus». Eesti kunstimeistrite ja taidlejate ettekanded said moskvalaste sooja vastuvõtu osaliseks. Esinejatele kingiti kevadlilli.

Selle menuka kontserdiga lõppesid ka Eesti NSV päevad meie maa pealinnas.

Ajaleht «Sovetskaja Kultura» pühendas kõne all olevale sündmusele terve lehekülje. Pealkirja all «Võrdne võrdsete hulgas» andis ajaleht sõna EKP Keskkomitee esimesele sekretärile Johannes Käbinile, kelle sulest on avaldatud artikkel «Ühtses peres». Mälestusi mitmest eluperioodist meenutab personaalpensionär Richard Majak kirjutises «Elu lehekülgi». Kaevanduse «Estonia» brigadir Aksel Pärtel kirjutab loo oma brigaadist, oma arusaamadest filmi- ja kujutavast kunstist, kokkupuudetest Evald Okasega. Kirjutistega esinevad veel NSV Liidu rahvakunstnikud Gustav Ernesaks ja Evald Okas. Põllumajanduse arenguprobleemidest teeb juttu Paide rajooni «9. Mai» kolhoosi esimees Endel Lieberg. Leheküljel on avaldatud ka Jaan Kärneri ja Arvi Siia värsse.

TUGEVDADA KUNSTI JA TÖÖ LIITU

Mõni aeg tagasi ilmus ajalehes «Sovetskaja Kultura» silmapaistvate kunstimeistrite kiri, milles kutsutakse üles vääriliselt tähistama Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva. Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi otsus kohustab meie teatreid ja filharmooniat selle kirja läbi arutama, soovitab neil sõlmida tööstus- ja ehitusorganisatsioonidega šefluslepinguid, kohustab teatrite sotsialistlikust võistlusest kokkuvõtete tegemisel oluliselt arvestama šeflusalast tööd ettevõtetes, majandeis ja sõjaväeosades.

Avaldame alljärgnevalt nimetatud kirja.

AVALIK KIRI KULTUURI- JA KUNSTITEGELASTELE

Kallid sõbrad!

Möödas on kaks aastat päevast, mil ajalehes «Sovetskaja Kultura» ilmus nõukogude väljapaistvate kunstitegelaste üleskutse hoogustada maal kultuurišeflustööd. Kohe reageerisid üleskutsele Moskva, Leningradi, Saraatovi, Krasnodari ja paljude teiste Vene NFSV linnade, Ukraina, Valgevene, Kasahstani, Usbekistani ja Eesti juhtivad kultuuritöötajad.

Seoses esimese üleliidulise taidlusfestivaliga omandas kunstitegelaste šeflusabi taidlusele erilise tähenduse. Paljud teatrid ja kontserdiorganisatsioonid lõid maal konsultatsioonipunkte, loomingulisi laboratooriume, võimaldasid taidlusjuhtidele stažeerimist. Kindlalt juurdusid ellu nn. kaaskollektiivid. Põlluharijate ja kultuurimeistrite sõprus tugevneb aasta-aastalt.

30 kollektiivi on suure šeflustöö eest maal autasustatud ÜAÜKN-i ja NSV Liidu Kultuuriministeeriumi punalippudega, 50 on saanud vimplid ja enam kui 600 diplomid. Üle poolteise tuhande kunstitegelasest aktivisti on pälvinud NSV Liidu Kultuuriministeeriumi ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee märgi «Kultuurišefluse eesrindlane maal».

«Kunsti ja töö liit» on kindlalt ellujuurdunud loosung. Meie maa majanduse edusammud on lahutamatus seoses kultuurisaavutustega. Ning igaühelt meist, kallid sõbrad, oodatakse nüüdisaja küsimustes elavat, tulist sõna, aktiivset kodanikusekkumist linna- ja maaelanike vaimse taseme tõstmisel, esteetilisel kasvatamisel, oodatakse uusi huvitavaid töid, mis on pühendatud kümnenda viisaastaku kangelasele — tööinimesele.

Loominguliste kohtumiste mõte ja sisu, mis leidsid aset deviisi all «Kunsti ja töö liit», on lahutamatud nõukogude inimeste ideelisest kasvust. Kõige aktiivsemalt, kõige palavamalt osales ja osaleb ka edaspidi neis kohtumisis loominguline noorsugu, meie vahetus.

Esinedes NLKP XXV kongressil hindas NLKP Keskkomitee peasekretär seltsimees L. Brežnev kõrgelt teatrite, kunstnike, heliloojate, kirjanike, kineastide šeflust tehastes, kolhoosides, ehitustel. «Käimas on kunsti elu teadmistega rikastamise virgutav protsess ning teisest küljest töötajate mitmemiljonilistele hulkadele jätkuv kultuuriväärtuste omastekstegemine.»

Kultuuritöötajate Ametiühingu IX kongressil jutustasid delegaadid mitmete kultuuri- ja kunstiasutuste ning loominguliste liitude tihedast sõprusest tööstusettevõtete, ehituste, kaevanduste, kolhooside, sovhooside, sõjaväeosadega. Järjekindlalt kõlas mõte, et on vaja luua ühiskondlikud komisjonid kunstitöötajate ja tööstuskollektiivide vastastikuseks sõpruseks, nagu on olemas kultuurišefluskomisjonid maaelanike ja relvajõudude jaoks. Kõlas mõte, et kunstitegelastel tuleb sõlmida isiklikud sidemed tööliskollektiividega, tuleb täiustada sõprusliikumise initsiaatorite ja entusiastide moraalse ergutamise vorme. Harukondlikel ministeeriumidel ja ametkondadel, vastavatel ametiühingute keskkomiteedel tasuks kaaluda võimalust asutada sõpruspunalippe, -vimpleid, -diplomeid, millega autasustataks töölisi ja loomekollektiive. Individuaalšefluse aktivistidele võiks luua erilise ÜAÜKN-i märgi.

Täites NLKP XXV kongressi otsuseid, valmistudes vääriliselt vastu võtma Suure Oktoobri 60. aastapäeva, lubame anda veelgi rohkem kommunistliku homse ehitamisse, aidata aktiivselt kaasa töötajate kultuuri- ning vaimsete tarvete kasvule. Kutsume kogu meie maa kunstiintelligentsi tugevdama sidemeid tööliskassiga, püüdlema selle poole, et põgusad loomekontaktid muutuksid korrapäraseks. Kirjandus- ja kunstimeistrid peavad osalema majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanide, samuti nüüdisaegsete tööpühade ja tavandite väljatöötamisel ning elluviimisel.

Parimate kirjandus-, muusika-, kinematograafiateoste, kujutava ja teatrikunstitööde ülevaatekonkursid tehastes, tsehhides perioodiliselt asetleidvad näitused, eesrindlike tööliste ja inseneride osalemine teatrite ja filmistuudiote kunstinõukogudes — kõik see tugevdab kunsti ja töö liitu, olles veel kord eredaks tõendiks soodsast loomeõhkkonnast, mis on iseloomulik nõukogude sotsialistlikule elulaadile.

Sotsialistliku töö kangelased, NSV Liidu rahvakunstnikud J. GOGOLEVA, A. NOVIKOV, T. HRENNIKOV, M. TSARJOV, sotsialistliku töö kangelane G. MARKOV, NSV Liidu rahvakunstnikud O. JEFREMOV, L. KULIDŽANOV, M. LIEPA, G. ROŠAL, T. SALAHHOV, V. SOKOLOV, A. STEPANOVA, I. TUMANOV, M. ULJANOV, T. USTINOVA, Vene NFSV rahvakunstnikud L. KERBEL, V. KORŠUNOV, Vene NFSV teenelised kunstnikud S. NEMOLJAJEVA, V. SALEVITŠ.

KULTUURITÖÖTAJATE ÜLESANDED

ARMILDA JÜRIMÄE on Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee esimees. Jaanuaris toimus Moskvas Kultuuriala Töötajate Ametiühingu IX, seejärel aga NSV Liidu ametiühingute XVI kongress. Nendele järgnesid teatavasti meie ametiühingu vabariikliku komitee ning ka üleliidulise keskkomitee pleenumid. Millised oleksid kultuuritöötajate lähemad ülesanded?

Kongressil peetud kõnes rõhutas L. Brežnev, et ametiühingute ees seisab «jagamatu kaksikülesanne» hoolitseda rahvamajanduse arendamise ning samal ajal ka töötajate õiguste ja huvide eest. Sellest peame ka meie lähtuma.

Kultuurisüsteemi töökollektiivides areneb sotsialistlik võistlus 1977. aasta ja X viisaastaku ülesannete ennetähtaegseks täitmiseks, ühiskondliku tootmise efektiivsuse ja töö kvaliteedi tõstmiseks, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva vääriliseks tähistamiseks. On vaja veelgi täiustada sotsialistlikku võistlust ja selle vorme, muuta sisukamaks ja operatiivsemaks näitagitatsioon kultuuriasutustes, kajastamaks võistluse kulgu, kollektiivides toimuvat, rajooni, linna, majandi, ettevõtte saavutusi ja ülesandeid.

Kultuurialase töö parandamiseks on välja kuulutatud üleliiduline sotsialistlik võistlus klubide, raamatukogude, muuseumide ja kinode vahel ning Suure Oktoobri 60. aastapäeva auks arvukalt konkursse.

Kultuuritöötajate esmane ülesanne praegu on kongresside otsuste ja sm. L. Brežnevi kõne sisu ning mõtete viimine iga töötajani, kasutades selleks kultuuritöö mitmekülgseid vorme. Juulikuus aga peaksid kõik kultuuriasutused tegema töötajate üldkoosolekuil kokkuvõtteid Suure Oktoobri auks võetud sotsialistlike kohustuste täitmisest ning NSV Liidu ametiühingute XVI kongressil püstitatud ülesannete elluviimisest.

Erilist rõhku pannakse meie töötajate erialase, ideelis-poliitilise ja kultuuritaseme tõstmisele. Pole ju saladus, et kultuuritöötajate haridustase (eriti maarajoonides) ei vasta veel nüüdisnõuetele. Teisi saab innustada ja juhendada edukalt ikkagi vaid siis, kui ka ise hingelt rikas oled, aktiivsust ja kodanikujulgust saab kasvatada vaid enda eeskuju najal. Kultuuritöötajate ametiühingu IX kongressilt jäi kõlama mõte, et näitlejaks võib saada või mitte, aga kodanikuks **peab** saama. Tahaksin väga loota, et juhendajate liikumine aitab kaasa, et see üldrahvalik liikumine omandab ka kultuuriasutustes, loomingulistes liitudes senisest selgemad piirjooned, sest nüüd on vastu võetud selle liikumise põhimäärus kultuurisüsteemi kohta.

Juba lähitulevikus ettenähtud palkade reguleerimine (teatriinimestel on see 2/3 osas teatavasti toimunud) peaks tooma positiivseid nihkeid, võimaldades tõsta nõudlikkust kultuuritöötajate kaadri valikul, et veelgi paremini täita NLKP XXV kongressi otsuseid partei ideoloogilise töö efektiivsuse suurendamisel, kasvatustöö kompleksel organiseerimisel. Olgu öeldud, et palku ei tõsteta pimesi, mingi ühtse protsendi võrra kõigil, siin püütakse igati arvestada töö kvaliteeti või teenindus-kultuurilist taset.

Ametiühinguorganisatsioonid peavad osalema töö normeerimises teatrites, tootmiskollektiivides jm., samuti premeerimistingimuste väljatöötamises. Nende küsimustega on lahutamatult seotud võitlus töödistipliini tugevdamise pärast igas kollektiivis, millele sm. L. Brežnev juhtis erilist tähelepanu ametiühingute XVI kongressil.

Kunstirahvalt ootame selget ideelist suunitlust ja kõrget meisterlikkust, tänapäeva elu mitmekülgsuse, sotsiaalsete vastuolude ja inimese sisemaailma sügavamat avamist, meie kaasaegsete töösangarluse ja ideelise võitluse ning internatsionaalse olemuse kajastamist. Sageli me ei märkagi, et meis endis midagi muutunud on, ka noore põlvkonna uued inimlikud väärtused ja ideaalid kipuvad veel tihti tähelepanuta jääma. Seda on aga vaja kindlasti näidata, et uus saaks kiirema kasvuhoo.

Senisest rohkem tuleb aktiviseerida noorte kunsti. Eestis on selles suhtes küll nii mõndagi tehtud (näiteks võib tuua «Noorte kirjandussündmuse 77», «Vanemuise» noorte- ja lastelavastused jm.), kuid raha-huloluks pole põhjust. Kinoalane noorte ja laste teenindamine jätab soovida, ka taidluses ja selle juhtimises ootame noortelt kaalukamat kaasalöömist.

Hiljutisel meie ametiühingu keskkomitee pleenumil juhiti tähelepanu ülesandele laiendada kahe- ja kolmepoolsete šeflus- ning koostöölepingute sõlmimist kunstikollektiivide, maarajoonide majandite ja tööstusettevõtete vahel.

● Kuidas saaks teie arvates tõsta ametiühingu aktiviseerivat osa ning autoriteeti kultuuritöötajate hulgas?

Meie põhiülesanne on eelkõige töötajate töö-, olme- ja puhkeolude parandamine.

Kultuuritöötajate hulgas on naisi ligi kolmveerand. Kahjuks pole aga seda tõika uusehitiste puhul silmas peetud. Vanadest hoonetest ei maksa rääkidagi. Vajaka jääb vastavatest olmeruumidest. Neid on tublisti alla normi. Ka naiste tööolude ja puhketingimuste parandamiseks on välja kuulutatud üleliiduline ülevaatus aastateks 1977—1978.

Suur töö seisab meil ees puhkebaaside ning spordirajatiste võrgu laiendamisel. Neid on meie süsteemis praegu väga vähe, ilmselt tuleks siin ulatuslikumalt rakendada üksikute ettevõtete vastavate summade koopereerimist.

Ametiühingute XVI kongressil toonitati leninliku töömeetodi juurutamise tarvidust. Ka meie aktiivi ning grupiorganisaatorite tegevuses pole alati töötajate huvide ja vajaduste kaitsmisel võitlevat hoiakut. Tuleb ette niisuguseidki olukordi, kus ametiühingukomitee esimehed ei söanda või ei julge juhtimistöös oma kindlat sõna maksma panna. Ometi on nendele antud suured õigused, neid ei saa administratsioon ühepoolselt ilma kõrgemalseisva a/ü. organi nõusolekuta ei karistada ega vallandada. Need õigused peaksid kohustama meie aktiviste hoopis järjekindlamalt ning printsipiaalsemalt töötajate huvide eest seisma.

Evald Okas Moskva kolleegidega näituse avamisel.

E. OKASE TEOSTE NÄITUS MOSKVAS

26. mail avati Moskvas NSVL Kunstnike Liidu näitusesaalis NSV Liidu rahvakunstniku, NSV Liidu Kunstide Akadeemia tegevliikme professor **Evald Okase** teoste näitus.

Eksponeeritud on üle 300 töö, enamik tema maalidest, graafikateostest, tuntud «Kalevipoja»-teemaline sari, rindejoonistused ja paljud teised teosed, mis annavad ülevaate suure kunstniku loomingust.

Näituse pidulikul avamisel võtsid sõna NSVL Kunstnike Liidu juhatuse esimees **N. Ponomarjov**, NSV Liidu Kunstide Akadeemia viitsepresident **V. Kemenov**, NSVL Kunstnike Liidu juhatuse sekretär **D. Šmarinov** ja Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees **I. Torn.**

Näituse avamisel viibisid Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee sekretärid **K. Vaino** ja **V. Väljas.**

FILOSOOFIA JA KULTUUR

FILOSOOFIAKIRJANDUSE PROBLEEMIDEST

REIN RUUTSOO

1976. a. teisel poolel korraldas ajakiri «Voprossõ Filosofii» ümarguse laua arutelu teemal «Filosoofiaalaste uurimuste ja publikatsioonide kvaliteedi ning efektiivsuse tõstmisest». Et selletaoline arutelu on paarikümne aasta jooksul teine (kokkuvõtted eelmisest avaldati 1974. a. 5. ja 6. numbris), näitab mõtteteadusliku uurimistöö tõusu tõsist ja püsivat tähelepanu väärivaks probleemiks. Viimasest arutelust, millest saime ülevaate «Voprossõ Filosofii» 1976. aasta 9. ja 11. ning 1977. aasta 1. numbris, võtsid osa meie maa keskkirjastuste töötajad, uurimisasutuste juhid, nimekad filosoofid, Eesti NSV teadlastest akadeemik G. Naan.

Ehkki filosoofia kui teaduse autoriteedi ja efektiivsuse tõstmisel on meie väikeses vabariigis omad täiendavad probleemid, väärivad diskussioonis väljaöeldud mõtted ja soovid uudse ning kriitilise probleemiasetuse tõttu lähemat tutvustamist, kaasa- ja läbimõtlemist.

Filosoofiaalase uurimistöö ja publikatsioonide sisukus pole ainult filosoofia sisemine probleem. Filosoofia on tähtsamaid kultuurielemente, mille häälestatus peegeldab oluliselt ühiskondliku süsteemi arenguvõimet, kultuuriküpsust, ühiskondliku teadvuse seisundit, ajajärgu vaimsust ja loomepotentsiaali.

Kui lähtuda üksnes ilmunud raamatute arvust, oleks näiliselt põhjust rahul olla. Nõukogude Liidus antakse igal aastal välja kokku 1000—1100 nimetust filosoofiakirjandust, kusjuures kasvavad tiraažid. Näiteks 1971. a. ilmus mõtteteaduse alalt 15,2 milj. eks., 1972. a. 16,5 milj. eks. ja 1973. a. juba üle 17 milj. eks. kirjandust, kuid koos raamatute arvu kasvuga suureneb ka teoste hulk, mis ei leia lugejat. See protsent, kuigi palju väiksem näiteks tavalisest makuleerimisest USA-s (ligi 40% tiraažist), ületab poolteist korda aastail 1969—1971 väljaantud trükiste keskmise «kao» (vastavalt 2,1 ja 3,3%). Eriti alarmeerivaks pidasid diskussioonis osalejad fakti, et kui 1969. aastal läks makulatuuri 1,9% ühiskondlik-poliitilise kirjanduse tiraažist, siis 1973. a. ulatus see juba 4,8%-ni (vt. «Voprossõ Filosofii» 1974, nr. 5, lk. 143). Põhjuseks, miks nõudmine filosoofilise kirjanduse järele langeb (huvi filosoofia vastu vaevalt kahaneb), peeti tõsiasja, et ilmuvad hallid, ebaolulisi probleeme käsitlevad ja kompilatoorset laadi tööd. Selguse saamiseks, miks selletaolisi raamatuid publitseeritakse, analüüsiti ühiselt tähtsamaid momente, millest sõltub filosoofiakirjanduse tase.

Filosoofiline idee, saamaks lõplikku hinnangut raamatuna lugejalt, läbib tsükli autor—retsensent—toimetaja—retsenseerija. Et teadlase viljakuse peamine näitaja on lehekülgede arv, siis püüab autor raamatu kirjutada hästi paksu, esialgset mahtu tuleb seetõttu keskelt läbi suurendada 4—5 autoripoogna võrra. Seejuures, nagu märkis filosoofiadoktor V. Kelle, on raamatu paksus tihtipeale pöördvõrdelises seoses sisukusega.

Filosoofi töö taset määravate faktorite hulgast tõsteti esile eelkõige teadlase professionaalset ettevalmistust ja filosoofilist atmosfääri, üldist filosoofilist kultuuri. Professionaalsust näitab esiteks filosoofiale omaste mõistete õiges tähenduses rakendamine, teiseks teadlase üldine haritus, kunsti ja teaduste tundmine ning kolmandaks filosoofia ja poliitika tiheda seose tajumine.

Filosoofia professionaalsus peab tihedalt seonduma loomingulisega. Kogu filosoofiline haritus, kui see ei ühendu tegelikkuse ja tunnetuse arengu aktuaalsete probleemide uurimisega, omandab paratamatult skolastilise iseloomu: libisetakse üle reaalsete probleemide sisulisest lahendamisest. Kodanlike autorite vaadete kriitikas väljendub see tendents ajakirja «Filosofskije Nauki» peatoimetaja asetäitja V. Ševtšenko sõnade kohaselt tõsiasjas, et sisulise analüüsi asemele astuvad piitsutavad epiteedid, nagu «demagoogilised riukad», «rahvavaenulik iseloom» jm., tegelike probleemide puhul aga aetakse läbi üldsõnaliste arutlustega. Ootamatud, uued nähtused, nagu nentis akadeemik G. Naan, mis ei mahu harjunud seletusskeemi, kutsuvad tihti huvi asemel esile ärrituse, püüde anda vastulöök objektiivse reaalsuse kangekaelsetele «riugastele». Seesugune oma ülesannetest kõrvalehiilimine põhjustab filosoofia efektiivsuse, autoriteedi ja mõjukuse langust.

Filosoofilise uurimistöö efektiivsuse aluseks on sõnavõtnud teadlaste arvamuse kohaselt esiteks elulähedus, sotsiaalsest praktikast tulenevate ülesannete lahendamine ja teiseks sisemise kriteeriumina see, millise tõuke konkreetne uurimus on andnud filosoofilise mõtte arengule.

Ka kirjastuste siseretsensioonide nõudeid tuleb sõnavõtnute arvates radikaalselt muuta. Nagu märkis akadeemik B. Kedrov, rakendatakse selle või teise teose trükkisoovitamisel kriteeriumi: «Kui käsikirjas on kõik õige, pole ilmseid vigu, siis võib selle avaldada. Säärane kriteerium on absoluutselt vale. Muidugi ei tohi olla vigu, ent kui käsikiri ilmub ainult sellepärast, et selles pole vigu, on juba tehtudki viga.»

Kui aga muutuvad trükkisoovitamise lähtekohad, siis osutub toimetaja töö palju keerukamaks, talle esitatakse nüüd kõrgeid nõudmisi. Kirjastuse «Nauka» juhataja kohusetäitja V. Šukovi arvates peab toimetaja olema «kõrge kvalifikatsiooniga filosoof, tal peab olema suur eruditsioon, ta peab mõistma ja austama seisukohta, mis erineb tema enese omast . . .»

Valusaks küsimuseks on endiselt jäänud mõtteteadusliku kirjanduse retsenseerimine, arvustada jõutakse sellest ainult tühist osa. Paljud retsensioonid ei erine referaadist. Tihti kiidetakse üsna keskpärast tööd. Oma lõppsõnas rõhutas ajakirja «Voprossõ Filosofii» tookordne peatoimetaja I. Frolov, et teaduslikud vaidlused ei tohi muutuda isiklike arvete õiendamisteks. Kriitika, kritiseerimise viis ja tase, nagu tähendasid mitmed osavõtjad, on loomingulise õhkkonna olulisemaid näitajaid.

Mis puutub filosoofilise kirjanduse lugejaisse, siis konstateeriti, et nende vajaduste ja ootuste kohta on veel väga vähe andmeid, lugejate soovid vajaksid lähemat uurimist.

Kui vaadata mõtteteadusliku kirjanduse sisukuse ja autoriteedi tõstmise probleemi meie väikesel keelealal ilmuva seisukohalt, siis on samad tendentsid meilgi olemas, kuigi mitte alati nii silmatorkavad.

Eesti lugeja suhtumine filosoofiakirjandusse näib suhteliselt suure trükiarvu (keskmiselt 3000—5000) juures olevat üsna soosiv. Allahinnatud kirjanduse lettidelt filosoofiateoseid naljalt ei leia. Seejuures ilmub meil aastas eestikeelseid filosoofialaseid trükiseid ühe lugeja kohta mõnevõrra rohkem kui NSV Liidus keskmiselt (250 miljonit:1100 raamatut ja 1 miljon:15 raamatut). Dubleerimine, kompilatiivsus, uute ideede nappus jne. pole raamatute suhtelise vähesuse puhul nii silmatorkav ja realugejale probleemiks. Iga tõlkeraamatugi ilmumine on vaieldamatu väärtusega kultuurifakt. See aitab kaasa juba omakeelsena formuleeritud filosoofiliste ideede jõudmisele kultuuriringlusse, tõhustab terminoloogia väljatöötamist ja kinnistamist jne.

Meie situatsiooni eripära seisneb selles, et mõtteteadusliku kirjanduse enamiku moodustavad õppevahendid ja populaarteaduslikud raamatud. Et valdavalt on tegemist tõlketeostega, siis nende taseme määrab suuresti üleliiduliste kirjastuste töö.

Siinkohal tahaks aga rõhutada tõlkevaliku vastutusrikkust. Tõlgitu vormib filosoofiaga vähemal määral tegelevate inimeste ettekujutuse sellest teadusest, tema tasemest ja probleemidest.

Taotlus, et tõlgitaks uut ja huvitavat, on paratamatult vastuolus pragmaatilise kaalutlusega katta olulisemad probleemid ja küsimusteringid üldarusaadavalt kirjutatud ülevaatlike (*pro* konspektiivsete) ramatutega. Kuid valikus annaks siiski mõndagi parandada. Rõõmustab asjaolu, et viimaseil aastail on filosoofia ajalugu, mille õpetamiseks puudus pikemat aega isegi õppevahend, leidnud kirjastajailt püsivat tähelepanu.

Säherduse paratamatu kirjastamispoliitika puhul pole mõtteteadusliku kirjanduse efektiivsuse hindamisel hästi võimalik või piisav rakendada kriteeriume nagu see, kui palju aitas mingi teos kaasa filosoofilise mõtte arengule või soodustas tegelikkuse probleemide konstruktiivset uurimist. Filosoofiat populariseeriva kirjanduse sisukus seisneb ilmselt selles, kuivõrd ta tõstab filosoofia kui teaduse autoriteeti ja mõjustab kultuuriprotsessi.

Probleemiks muutub tõlkeraamatute ja originaalteoste vahekord omakeelses filosoofilises kirjanduses. Ei tahaks väita, et meie oma autorid suudaksid alati pakkuda küpsemaid raamatuid, kui on tõlketeosed, ent originaalse filosoofilise kirjanduse hulk peaks küll olema mitu korda suurem. Meie filosoofid ei paista siin aktiivsusega silma.

Meie oma autori sulest sündiva kirjanduse osakaalu olulise suurendamise nõue tuleneb vajadusest tõsta filosoofiateoste efektiivsust nii lokaalses kui ka laiemas ulatuses.

Esiteks. Selle asemel et keskmiselt 3—5 aastat pärast originaali trükkimist ilmutada tõlkeraamat ja veel kord tiražeerida mitte enam päris värskeid mõtteid (mis pealegi on printsipiaalselt kättesaadavad), võiks pakkuda lugejale teose, mis poleks mitte ainult lähemal teaduse viimasele sõnale, vaid sisaldaks ka täiesti uusi probleeminägemisi. Filosoofia tase on meie vabariigis ju üsna kõrge. Kohalikku kultuuriolukorda hästi tundva filosoofi spetsiaalselt kirjutatud teos vastab ikkagi rohkem aktuaalseile vajadusile kui üldpõhimõtete pinnal moodustunud raamatumassist (vahel ka üsna juhuslikult) valitud.

Teiseks. Ei taha küll propageerida oma kultuuri, sealhulgas filosoofia taandamist kohalikul problemaatikal baseeruvaks isetegevuseks, kuid mõtteteadlase loomingu mõjujõud kindlasti kasvab, kui selles peegelduvad lokaalsed probleemid ja üldteoreetilisi küsimusi valgustatakse, kasutades konkreetsele lugejale lähedast, tuttavat materjali. Viimasel aastakümnel meie mõtteteadlastelt eesti keeles ilmunud teostes on lokaalne koloriit ilmne, seda isegi niisugustes äärmiselt abstraktseid probleeme käsitlevais raamatuis nagu J. Rebase «Mis on dialektiline loogika», Tln., 1963, või M. Makarovi «Marksistliku dialektika kategooriad», Tln., 1963 ja 1973, rääkimata ajaloolise materialismi probleeme vaatlevatest trükistest.

Lisaks neile asjaoludele aitab filosoofilise mõtte levikule ja ideede omaksvõtmisele kaasa ka raamatu autori teatus-tuntus.

Ühiskondlik tellimus filosoofide aktiivsemaks osalemiseks meie ajaloo tänase päeva, mitmesuguste kirjandusteoste, kultuuriprobleemide jne. mõtestamiseks on ilmselt olemas. Sellest annab tunnistust ka sõnavõttude arvu kasv «Sirbis ja Vasaras». Nende autorid ei piirdu üksikute kultuurinähtuste analüüsiga, vaid üritavad teha ka ulatuslikumaid üldistusi. Paraku võivad need küll ka jääda katseteks n.-ö. põlve peal suuri asju valmis teha ja Maarjamaa asju ära lahendada.

Väide, et meie kitsastes oludes puuduvad vastava profiiliga teadlased, on filosoofia puhul vaevalt tõsiselt mõeldav. Filosoofia on küll samuti kitsalt spetsiifiline, kuid selle reaalse situatsiooni mõtestamine, milles toimub mõtteteadlase elutegevus: filosoofia pole mitte enesekillustamine, professionaalsuse kaotamise ohuga seotud ümberkvalifitseerumine, vaid sellesse teadusalasse süüvinule orgaaniliselt vajalik (kuigi ebamugav ja oma ootamatustega «filosoofilist» rahu ähvardav). Ilma selleta muutub filosoof ise «osainimeseks», s. t. pole filosoof selle sõna sügavamas tähenduses. Läheb vaja neidki, kes põhiliselt tegeleksid lokaalsete probleemide analüüsiga.

On küsimusi, mis paratamatult tuleb selgeks vaielda ja mida keegi üleliidulises filosoofiakirjanduses (kuigi see loob soodsad eeldused) meie eest lahendada ei saa. Nii «noorteadurlus» (kasutaksin seda skolastika ja näpuharjutuste tähistusena, mida esindavad ka mitte enam noored mõttemõlgutajad) kui ka poeetilis-mütoloogiline maailmatajumine, mis ulatub väljapoole kirjandusteostegi raame, oleks ilmselt pseudoalternatiiv. Konkreetses olukorras täidavad nad aga teoreetilise mõtte vaakumi ja on sattunud ootamatult maailmaseletajate ossa. Peegeldab see aga vaieldamatut tõsiasja, et rida probleeme on ilmselt pikemat aega olnud väljaspool filosoofide huvisfääri või vahest põgusalt puudutatud.

Oluliseks kanaliks filosoofiliste ideede kultuuriringlusse viimisel jäävad edaspidigi ajakirjad. Ajakirjaartikleis võib operatiivselt reageerida sündmustele filosoofiamaailmas, mõtestada momendi ideelisi sõlmitusi jne., seejuures võib filosoof sõna võtta, ilma et ta peaks probleemi just monograafiliselt uurima.

Kui üleliidulisel areenil räägitakse filosoofilise mõtestatuse parema vahendamise nimel vajadusest luua populaarteaduslik filosoofiaajakiri (seda probleemi puudutasid ka ülalkäsitletud diskussioonist osavõtjad), siis meie oludes tuleb püüdmini kasutada olemasolevaid võimalusi eelkõige filosoofiateadlasil endil. Näiteks «Loomingus» on toimetuse järjekindlalle pingutusile vaatamata filosoofiline problemaatika (äärmiselt tänuväärne ettevõtmine on «Index librorum»!), siiski hõredalt esindatud. Viimasel aastakümnel on selles ajakirjas avaldanud end kõigest tosin filosoofi, tõsi küll, mõned korduvalt. Ligi kolmandiku filosoofiaprobleemidele pühendatud artiklite autorid on aga teiste alade spetsialistid. Et nad on täitnud tähtsat lünka ja teinud seda hästi, siis tuleb nende ettevõtlikkust ainult kiita. Teiselt poolt näitab see asjaolu, et filosoofia vastu valitseb tõsine huvi väga mitmesuguste elukutsetega loominguliste töötajate hulgas.

Veelgi kurvem on pilt teiste ajakirjade puhul. Näiteks «Noorus», mis peaks aitama arendada huvi filosoofia vastu kasvavas põlvkonnas, on seni «tarkusearmastust» süvendanud üksnes aforismivalimikega. Ajakiri «Kultuur ja Elu» avaldab aforismilaadseid väljakirjutisi suuremate ja väiksemate kirjanike teostest. Seda on napivõitu.

Kui tagasihoidlikult ilmutavad meie mõtteteadlased filosoofilist publitsistikat, populariseerivad oma teadust, selguks kohe ka siis, kui keegi neist tuleks mõttele avaldada valimik, nagu seda teevad kirjanduskriitikud ja muidu elu üle arutleda armastajad. Need vähesed, kellel oleksid väljavaated raamat kokku saada, peaksid selle ka ette võtma või asja peale tõsisemalt mõtlema.

Filosoofide vähese aktiivsuse põhjendamisel ja eneseõigustuste otsimisel võib võimetele vihjamine vaevalt et olla tõsine argument. Igasuguse tegevuse ja võimekuse vahel valitseb teadupärast dialektiline seos.

Mõtteteaduse mõju kasv kultuuriloomele on vaieldamatult üks määravamaid sotsialistliku ühiskultuuri, aga ka rahvusliku kultuuri arengu probleeme. See probleem on niisama aktuaalne kui viiskümmend aastat tagasi, mil sellest kirjutasid Semper, Tammsaare jt. Vahepeal oleme kaheldamatult tõusnud nn. filosoofiliste rahvaste hulka. Kuid filosoofia seni suhteliselt tagasihoidlikku osa meie kultuuritraditsioonis peegeldab teataval määral kas või hiljuti «Sirbis ja Vasaras» väljaöeldud mõte (filosoofiline!), et M. Twain on andnud kultuuriarengusse suurema panuse kui I. Kant. Vastupidise arvamuse toetamises avaldub võibolla allakirjutanu ebakompetentsus kirjandusloos, kuid arvestades kõike eespool öeldut, loobugem esialgu ennatlikust väitlusest.

Tõeline kriitika on alati praktiline kriitika. Meie kultuurinäitegi najal peab vastupidise tõestamine toimuma filosoofide osa suurenemise kaudu kultuurielus, mõtteteaduse mõju kasvamise kaudu kultuuri arengule.

Proosa- ja luuleaasta arutelud Kirjanike Liidus osutusid tänavu varasematega võrreldes silmahakkavalt elevamaiks, mõttetihedamaiks, arvamusterikkamaiks ja sõnavõturohkemaiks. Täna avaldame proosaarutelult kolm sõnavõttu, mis valgustavad meie proosakirjanduse praegusprobleeme eri aspektidest.

PROOSAPROBLEEME

MITTETRADITSIOONILISE PROOSA ASJUS

Ilmses avangardiosas on praegu lühem proosa (päris lühike või poolpikk) — nähtavasti võib seda pidada omajagu seaduspäraseks uute võimaluste rakendamise ja uute nähtuste kunstilise hõlvamise käigus. Meil omakorda on vajadus mõtestada uusima proosa ilminguid arenguloolises üldpanoraamis ja fikseerida oma suhtumisnurk, seejuures silmas pidades rohkem kirjanduslikku üldsituatsiooni kui mullust toodangut, rohkem teatavaid suundumusi kui üksikteoseid.

Alustada võiks ka retseptsiooniprobleemist, sest vastuvõtutõrked tulevad uuema proosa puhul sageli nähtavale. On märgata mitte üksnes osa lugejaskonna, vaid küllap ka kriitikute mõnetist ebakindlust (retsensioonide viibimine ja vähesus). Mõistvam interpretatsioon on tulnud peamiselt nooremailt arvustajailt, autorite põlvkonnakaaslastelt. Lugejatest jäävad ka noored, küllaldase haridustasemega inimesed tihtipeale Vahingu, Saluri või Valtoni teoste juures nõutuks, kurdavad raskestimõistetavuse üle. On tekkinud mingi retseptsioonilise rebestumise oht, mis arvatavasti on tingitud arengu hüppelisusest, pidevusetusest. Kui need muutused proosa laadis ja struktuuris, mis juhtivatel kirjandusmaadel toimusid poole või kolmveerand sajandi jooksul, oleksid ka meil teostunud järk-järgult, saanuks lugejaskond nendega harjuda. Ent arengu erilisuse tõttu pidi siin kõik minema forsseeritult, suhteliselt väga lühikese ajavahemiku vältel. Ja mõnelgi puhul on sellega kaasnenud hoolimatust lugeja suhtes: lugegu või mitte, mõistku või mitte — see pole enam autori asi! Viimast ei tahaks kuidagi järele kiita.

Uuemale proosale on omane tihendatud inimeseuurimuslik alge. Niisugusena on tal ka eesti kirjanduses oma eellugu (kuigi geneetiline seos näikse puuduvat), nimelt 1920. aastate lõpu ja 1930. aastate nn. süvapsühholoogilise proosa näol. Toonane intelligentsikirjanduse loomise katse ei suutnud aga leida laiemat kasvupinda, sest puudus küllaldase kandvusega haritud lugejaskond, ja eelisasendi sai nn. elulähedase suunitlusega proosa (mille puhul enamasti tuleks kõnelda realismimadalusest). Ent juba hulk aega enne süvapsühholoogilist romaani oli olnud niisugune autor nagu Jaan Oks, kelles tänane prosaistide avangard on oma mehe ära tundnud. Oksal oli tõepoolest juba inimiga tagasi uus käsitus kirjanduse eesmärkidest ja elutõest, mida tollal Tuglas ühena vähestest oskas pidada murranguliseks ja nägi selles endelisi tunnuseid. See oli Oksa eriline võime tungida läbi «elunaha» olemuslikuni, näha ja näidata seda isemoodi ning ootamatust rakursist. Kuid tema maailmanägemine jäi tollal erandlikuks, episoodiliseks (nagu tollal muide jäid küll ka Proust, Joyce, Kafka, Musil). Oksa vähesed trükki jõudnud tööd olid tähised teisele tunnetus- ja kujutamistasandile viival teel, mida aga keegi teine polnud siis võimeline järgima, sest liiga normaalsed olid kõik. Nüüd, tänu taevale, me kõik vist enam nii lootusetult normaalsed ei ole.

Traditsioonilise proosa konventsioonid, mida praegune avangard teadlikult eitab, seisnesid selles, et autor luges oma kohuseks näidata tegelikkust nõnda, nagu läbilõikeinimene seda oma viie meelega tajub, eeldades seejuures, et on üks ja kõigile seesama realiteet. Kuid tegelikkus on paljutahuline ning paljukihiline, pealegi pidevas liikumises-muutumises. Ta ei oota, kuni teda fikseeritakse, ja paljutki tajume alles siis, kui see on juba möödas. Tegelikkus ei koosne üksteisele järgnevatest episoodidest, mis annavad kokku psühholoogilise või sotsiaalse draama, vaid näib ennem juhuste kireva reana.

Traditsioonilise proosa jutustamiskunsti on nimetatud koolmeisterlikuks: toimuvat juhib ja valitseb kõiketeadev autor, kes lugeja ees oma teadmisi välja mängib, meeldejääva õppetüki esitab. Sellele vastandub nüüd hoopis teine, teistsugust optikat rakendav proosa — mitte õppetükk, vaid sageli pigem mõistatus. Tegelaste teadvuses ristlevad erinevad ajendid, see teadvus pole mitte üksnes paljukihiline, vaid osutub tihtipeale lausa kaootiliseks. Vahing või Saluri ei kommenteeri tavaliselt tegelaste tundeid ja mõtteid, me ei tea, kuhu välja jõutakse (ega vist tarvitsenud autorgi alati ette teada). Seejuures püütakse läbielatut edasi anda ilma sellest jutustamata, sest — jutustamine on äraseletamine selle poolt, kes kõike nagu juba ette teaks. Niisugune seletaja-härra just ei taheta olla, vaid taotletakse esitada inimest tema tõsiasjalikkuses, ilma kunstlikult valmistatud jutustusvormi pakkimata. Nende autorite teostes ei soovita tegelaskuju ära seletada, vaid tuuakse lugeja ette kogu tema määramatuses, mõistatuslikkuses. Vahingu kunst selles seisnebki, et panna meid aduma: inimese tundmaõppimine ei jõua kunagi lõpule, ikka pöördub esile uusi aspekte ja tegelased paistavad ennem muutuvat järjest arusaamatumaks. Äraseletatud maailma asemele või kõrvale on tulnud mõistatuslik maailm. Ja lugejal, selle asemel et vastu võtta valmis õppetükki, valmis tuletist, on vaja nüüd ise püüda esitatus orienteeruda (nagu tegelikus eluski); seega on määratult tõusnud tema kui kaasautori osa.

Eelnenud iseloomustuskatsest ei järeldu, nagu oleks kõnesolev suundumus meie proosas ainutähtis või koguni ainuõige. Kirjanduses on vaja mitmekesisust, mis suudaks optimaalsel viisil vastata lugejaskonna vajaduste mitmekesisusele. Kuid kirjanduselu praeguses seisus on nooremal proosal täita oluline osa, eriti kui silmas peame küsimust, mida siis kirjandus ikkagi taotleb: ainult tegelikkust kirjeldada, reprodutseerida? Lugejat õpetada või talle sündsat meelelahutust pakkuda? Või midagi muud ja enamat?

Seda enamat uuem proosa üritab, esitades inimeksistentsi avaldusi, suunates lugejat neid tähelepanelikult jälgima. Inimlikud asjaolud ilmnevad erilise ettevalmistuseta; püütakse toimuvat esile manada ja kas või osaliseltki tajutavaks teha neid elu külgi, mis kogu oma tervikus vist polegi hõlmatavad. Kujutatava taga oleks nagu veel mingi teine, raskesti defineeritav tegelikkus. Võiks ehk koguni öelda: uue proosa eesmärk ja aine ei olegi niivõrd selles, mida otseselt käsitletakse, vaid tegelikkuse nendes külgedes, mis oma sügavuse ja võimalusterohkuse tõttu analüüsimisele peaaegu tabamatuks jäävad.

On täheldatav proosa lähenemine luulele. Sellest kõneleb sisemaailmas toimuva ilmsikstegemise, muljete-elamuste-mälestuste vahetu edasiandmise taotlus. Millest räägitakse, pole mitte enam niivõrd nähtud kui läbielatud elu. Mitte üheselt mõistetav ja autoril äraseletatud lugu (kuigi teose pealkirjaks võidakse panna ka «Lugu»), vaid omamoodi püünis ja mõistatus, kus interpreteerimine jääb lugeja ülesandeks. Niisugustes teostes pole tegelikkus ühevormiline ja ühtviisi samadele seaduspärasustele alluv, vaid paljukihiline, kusjuures vaatepunkt on sageli otsustavam kui vaadeldav tegelikkus.

Niisiis lähenemine luulele, teisalt aga nõndasama või veel enamgi näidendile, lavatekstile. Pole juhus, et juba varemgi on Unt, nüüd ka Saluri ja Vahing avaldanud proosat ja näidendeid samade kaante vahel. Selles on jälle midagi sümptomaatilist, võiks kõnelda teatava kirjandusliku sünkretismi ilmingust. Kõik nimetatud autorid on väga tihedasti seotud teatriga (Unt eriti, Vahing ise oma monodraama osatäitjana laval esinenud), nende teosteski on teatriainestikul eriline osa: näitlejaprobleemid, argielu ja rollielu suhe, elu ja teatri segimineku võimalus (nagu juba omal ajal Pirandellol).

Üks on ilmne ja vaieldamatu: need autorid ei taha lugejat lohutada ega turgutada alusetut optimismi, vaid raputada inimest lahti inertsest olekust, teha teda ärevaks, rahutuks. Undi loomingut, eriti tema viimaseaegseid töid käsitledes on näidatud, millise tundlikkusega tajub kirjanik eksistentsi ebakindlust, inimelu piiratust ja haprust, aheldatust ettemääratuse ja juhuse ringi, kaduvustunnet kui tema elumõistmise vältimatut osa. Uuema proosa olemuslik joon on vastandada inimest rutiinipärasele tegelikkusele. Teoste põhiteemaks on konflikt inimlike argieluharjumuste ning võimaluste ja kõigest sellest üle ulatuvate püüdluste, soovide ja taotluste vahel, konflikt, mida ei suudeta ega vist loodetagi lahendada. Sest teatavas mõttes on tegemist vastuseta küsimuste ning kogemustega, mis nii või teisiti seavad kahtluse alla senise ettekujutuse tegelikkusest. Ja on arusaadav, et sellele probleemide tasandile tõusnud kirjandus hülgab ka paljud senised vormitavad, nimelt realistliku proosa tinglikkused, jõudmaks lähemale asjade tuumale, nähtuste olemusele.

Lugejaskonnal on oma valdava kirjanduskogemuse põhjal aga kalduvus pidada realismi tinglikkusi normiks, käsitada seda kui «normaalproo-

A. H. TAMMSAARE 100. SÜNNIAASTAPÄEVA PUHUL

Jaanuaris 1978 möödub 100 aastat Anton Hansen Tammsaare sünnist, millega ühenduses on organiseeritud üleliiduline juubelikomitee järgmises koosseisus: **A. Tšakovski** (esimees), **V. Väljas**; **P. Kuusberg**, **J. Surovtsev** (esimehe asetäitjad), **G. Abašidze**, **T. Aitmatov**, **A. Ananjev**, **P. Aleksejev**, **A. Alimžanov**, **I. Artobolevski**, **V. Afanasjev**, **J. Barabaš**, **S. Baruzdin**, **A. Beljajev**, **J. Bondarev**, **J. Vertšenko**, **D. Granin**, **A. Green**, **S. Dangulov**, **A. Derevjanko**, **L. Zemljannikova**, **I. Kassumov**, **J. Kross**, **F. Kuznetsov**, **T. Kurbanov**, **N. Lesjutševski**, **V. Makejev**, **E. Mamedov**, **G. Markov**, **A. Maldonis**, **S. Mihhalkov**, **F. Nijazi**, **L. Novitšenko**, **V. Ozerov**, **V. Ossipov**, **V. Petrosjan**, **B. Pokarževski**, **G. Priede**, **A. Romanov**, **J. Rudakov**, **S. Sartakov**, **V. Sedõhh**, **B. Stukalin**, **E. Sõgel**, **N. Sõtšev**, **A. Timonen**, **A. Toome**, **A. Turkov**, **O. Utt**, **I. Tšobanu**, **I. Šamjakin**, **V. Šauro**, **V. Štšerbina**, **K. Jašen**, **V. Ruber** (juubelikomitee vastutav sekretär).

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 16—21.)

LÄHEN ÄRA MÄGEDESSE...

ehk

Sissejuhatus mägede tundmisse

ANDRES JAAKSOO

On olnud juhuseid, et tütarlapsed ohverdavad oma armastuse veritasu nimel. Seda eriti siis, kui tapetu peres ja suguseltsis polnud enam ainsatki meest järele jäänud. K. Borissevitš jutustab oma uurimuses, mis puudutab osseetide ning Põhja-Kaukaasias elunevate inguššide kombeid, loo tütarlapsest, kellesse armus verivaenlase perest pärit noormees. Ka tütarlaps ise ei jäänud noormehe vastu külmaks. Ent tal olid meeles ema surivoodil öeldud sõnad, püha käsk tasuda kätte ammuaega tagasi toimepandud veretöö eest. Ja tütarlaps abiellus noormehega ning «tappis pulmaööl andumushetkel juba varem valmisvaadatud kärme kinžalliga oma elukõrvase. Siis jooksis ta halades mehe vanemate juurde, rääkis ära mõrva põhjuse ja andis ennast nende meelevalla alla.»

Komme nõudis tapmisele samaväärset tasu, kuigi veritasu täideviija püüdis sealjuures vastasele tüki suuremat kahju tekitada. Nõnda surmas ta äti mõrva eest meelsamini mõne elujõulisema või siis hoopis noore mehe. Nagu sellest selgub, ei ähvardanud veritasu üksnes tapjat ennast, vaid vastase suguvõsa kõiki mehi. Naise vastu kinžalli ei tõstetud. Kui mõrtsuka meessugulased pagesid kättemaksu eest kaugele mägede taha, võisid nad oma naised ja tütred julgesti külasse jätta. Poisslastega polnud asi nõnda lihtne. Tihtilugu rööviti nad ja muudeti vastase peres orjadeks. Veritasu eesmärgil oli keelatud tappa haigeid, sealhulgas meelehaigeid. Veritasu ei katkenud aga, kui mõrtsukas oli tasumatult hinge heitnud või teo eest seadusekohase karistuse kandnud.

Veri. Veri. Veri... Aastaid ja aastakümneid kestev vaen, hirm, mis kummitas kuklas, ei andnud rahu päeval ega ööl — kõik see väsitas. Inimene hakkas otsima väljapääsu, vabanemist, lepitust. Aga kivi, mis mägedes liikuma läinud, pole enam nõnda lihtne peatada...

Sellepärast ongi pühad ka lepitusrituaalid, mille järgi veretöö tegija pääses igaveseks või siis ajutiselt veritasust. Tapja sai kättemaksust otsemaid vabaks, kui ta suutis pääseda mõne mõjuka mehe majja, panna pähe majaperemehe müts või keerata endale kaela ümber koldekett, see püha kett, mille nimel osseet annab oma kõige tõsisemad tõotused, aga ka siis, kui tapja suutis selle mõjuka mehe jalge ette heita ja ennast ta kuuehõlmaga katta. Sellest hetkest peale sai õnnetu endale kindla kaitsja, kes isegi oma elu hinnaga pidi teise eest välja astuma. Kui juhtus, et too mõjukas mees andis õnnetu jälitajate kätte, sai ta ise kogu küla häbialuseks ning teda tabas veritasu, selle pere meeste veritasu, keda ta reetnud oli...

Tõeline varjupaik võis tapjale olla ka verivaenlase en-

MÖÖDUNUD AASTAST

sat», sest uut on pikka aega võetud vaid kui lõpulejõudmata eksperimenti, rahutute noorte meeste rabelusi. Ja kuigi nüüd asjaseis on juba tunduvalt muutunud uue kasuks (selle täisväärtuslikuks kirjanduseks tunnistamise mõttes «normaalproosa» kõrval), ei ole vastuvõturaskused sellega kaugeltki ületatud. Sest tegemist pole mitte üksnes ja niivõrd taipamisraskustega (millest võib üle aidata korduv süvenenud lugemine), vaid rohkemgi kurdetakse selle lektüüri vähese paeluvuse üle: oleks nagu üksnes puhtmõistusliku huvi võimalus. Aga kui teos nõuab lugejalt enesesundimist — kas ja kuivõrd ta sunnib end? Kui ka silmas pidada valdavalt kõrgharidusega lugejat, ei saa vist tugineda üksnes intellektuaalsele paeluvusele.

Üks ja vahest perspektiivikaim võimalus oleks teadlikum tähelepanukeskendus karakterikujundusele. Vähemalt tuleb arvesse võtta ilmset pisenemise ja rabenemise kallakut, taotleda inimkujude sisukuse, hõlmavuse ning tähendusrikkuse juures ka elulise veenvuse säilitamist. Üldinimlike abstraktsioonide ja mudeldamiste paratamatu kaasnähtusena ähvardab ikka ja jälle paberlikkus. M. Lauristin on Undigi kohta iseloomulikuna märkinud («Via regia» puhul), et ülimalt detailsele siseelu eritlusele vaatamata ei mõju tegelased psühholoogiliselt autonoomsete karakteritena, vaid ühes ja samas maailmapildis vastanduvate või üksteist täiendavate vaatenurkadena. Nagu öeldud, on see iseärasus mõne teise autori töödes enamgi esiletungiv. Ent mingisugune, ka kõige vaimukam mudelkonstruktsioon siiski ei asenda kirjanduses individuaalset elu, individuaalset karakterit. Abstraheeritud inimkuju analüüs võib olla vägagi elegantne ja pregnantne, aga temaga ei teki lugejal õiget kontakti ega võrdlusvõimalust, mida too enamasti vajab (tunnistagu ta ise seda või mitte) — vajab võrdlusvõimalust iseenesega, oma eluvaate ja väärtushinnangutega. Mis jääb kaugeks, liiga üldistatuks, ei anna tavaliselt seda võimalust. Ja veel midagi õige olulist: nõuab väga suurt loomingulist eneseteadlikkust ning andepotentsiaali, et vältida sellise käsitluslaadi maneeriks mandumist.

ENDEL NIRK

VANA VAIDLUSE JÄTKUKS

Kuigi Mati Unt oma proosaülevaate lõpetab lausetega: «On faktor, mis on toonud suuri muutusi kirjandusse. See faktor on aeg», on ilmselt nii kirjanduse tegemises kui kirjandusse suhtumises selliseid nähtusi, mis ilmnevad jonnaka järjekindlusega või eksisteerivad koguni pidevalt; vahepeal neist lihtsalt ei räägita, unustatakse kas teadmatusest või tahtlikult.

Nimelt näib mulle, et hoolimata mitmest-setmest kenast hõngusest, millest ehk olulisimaks võiks pidada üldise kirjandusliku mõtlemiskultuuri tõusu, võiksime siiski sirgemaks rääkida mõned ABC-mõisted või vähemalt suhtumised nendesse mõistetesse. Põhimõtteliselt ei meeldi mulle tsiteerimine, kuid praegu on see vajalik, et teadlikult rõhutada käsitletavate suhtumiste levikut (ja ka iseenda teadmiste piiratust). Sest «Sõnade maskeraadil on mõtet vaid siis, kui see on tegeliku maskeraadi alateadlik või teadlik väljendumine» (K. Marx). Ma ei loodagi sõnadelt nende ajalikku maski maha kiskuda, pealegi on mõiste kui sellise mööduvuse ja ähmasuse juba Olev Jõgi kenasti ära seletanud («Keel ja Kirjandus» 1976, nr. 4) ja Valton on äsja oma mõtteterade-raamatus juurde lisanud: «Mõiste parim definitsioon on mõiste ise.» Õieti oligi O. Jõgi see, kes mind kummituste otsinguile suunas. Olen neid otsinud juba mõnda aega, leidnud nii toetust kui tõrget, enam küll tõdenud, et kummitus tegutseb igivanast ajast peale ja on tegutsemises järjekindel tänini. Näiteks mõned juhumärgid, pärit viimase poolsajandi eesti kirjameestelt.

O. JÕGI (1976) artiklis «Paul Kuusberg ja analüütiline romaan»:
«Ratsionaalsed alged sellise romaani kavandamisel ei tarvitse veel muutuda paheks, ehkki ratsionaalsust kunstis pigem vööristatakse. /.../ Eks ole uuema eestigi kirjandusega ühenduses vahel mainitud selle teatavat jahedust, liigset distantseeritust inimese kujutamisel.»

JAAN KROSS (1968) «Veidi luulest, pisut intellektist, raasuke muust»:
«Kõigepealt tulekski vist pöörata tähelepanu sellele, et meil on tavaks kõnelda intellektuaalsest ja emotsionaalsest luulest üks kord **ühes** ja teine kord hoopis **teises** mõttes. Kord me mõtleme seda sõnapaari pruukides meetodit, millega antud luuletus loodud, teinekord aga toimet, mida antud luuletus lugejale avaldab.»

AUGUST ANNIST Tammsaarest (1938):
«/Ta/ näeb küll puhta intellekti piiratust, aga ta ei mõista hukka tõdeotsivat vaimu kui niisugust. Kõigest hoolimata jätkub tal julgust ütelda («Olion» 1931, nr. 7/8): «Mitte vaimu liigsus, vaid pigem tema nõrkus, vähesus on inimsoo õnnetus, nii meil kui mujal.»»

ANTS ORAS Betti Alverist (1937):
«/Tema/ luuletusi on laidet külma mõistuse produktiks. Kurdetakse alatasa, et teda on raske mõista. Leitakse, et tema vorm on hiilgav, kuid et tal puudub tunne, soe «südamlikkus».»

Tõepoolest, tsiteerimine võiks olla lõputu. Võiks kinnitada, et Aristotelesest Boileau'ni (ja hiljemgi, Valéry näiteks) on loomingus esiplaanile tõstetud mõistust, et alates vararomantikutest on ülistatud eeskätt tundeid, võiks toetuda diskussioonidele läinud aasta soliidsetes ajakirjades ja esinduslikel sümpoosionidel, kus vastakuti olid jälle «füüsikud» ja «lüürikud», tõsi küll, nüüd juba hoopis uuel tasandil kui aastat kümme tagasi. Koguni sellisel tasandil, et mõni diskuteerija peab hoopiski tänapäeva teadlast romantikuks ja humanitaarlast klassikaliste traditsioonide kandjaks; niisiis, teadlased tundlevad ja kunstnikud mõtlevad, mitte vastupidi.

Mis sellest siis katki on? Vana vaidlus, öeldakse.

Tõepoolest, juba XVIII sajandil väitis prantslane Crebillon: «Inimene, kes sule kätte võtab, võib taotleda kaht eesmärki — kasu või lusti. Vähe on kirjanikke, kes oskavad neid kaht asja ühendada. Kui nad meid õpetavad, siis nad ei taha või ei oska meid lustida. Neil aga, kes kirjutavad naljakalt, pole annet, mis võimaldaks õpetada. Ja seeläbi on esimesed liialt kuivad, teised aga frivoolsed.»

Või meile ajaliselt lähem XX sajandi Truman Capote: «Dickens pugistas kirjutamise ajal naerda iseenda huumori üle ja puistas paberile pisaraid, kui mõni ta tegelastest suri. Minu teooria järgi peab kirjanik kainelt kaalutlema ja kuivatama pisarad ammu enne seda, kui ta tuleb välja tahtmisega samu tundeid lugejais äratada.»

Tõdevadki ju psühholoogid, et *ratio* ja *emotio* võivad ühes isikus sõbralikult kokku elada, et küsimus on vaid nendevahelises tasakaalus, mille olulisimalt määrab kasvatuslik taust. Nii et kõik on korras n.-ö. loomise kandi pealt. Kummituse kutsuvad esile hoopiski sõnad «taju» ja «retseptsioon» või «vastuvõtt», sugulusmõisted kõik ja segased ka kõik.

Meie nüüdiskirjanduse käsitlemisel oleme vist jõudnud mingisse staadiumi, kus emotsionaalset, tundlevat, mõneti romantilist laadi eelistatakse kaalutlevale, analüüsivale, mõneti intellektuaalsele laadile, ja seda nii pakkuja kui vastuvõtja seisukohalt. Loomulik olevat loomine ise, mitte loomingu tagajärg. Vastuvõtul eelistatakse fabuleeritud, koguni terapeutilise toimega kauniskirjandust. NB! Asi pole nn. arusaadavuse probleemis, see on täiesti omaette küsimus. Asi on lihtsalt ühe loomelaadi võrdlevas eelistamises teisele. Ons siis süüdi DDT või TTR või tänapäeva tehismaailm, igatahes peaaegu iga teine eesti kirjandust käsitlev kirjutis on täis vihjeid kirjanduse jahedale konstrueeritusele! Ka tänase ülevaate esitaja, rääkides Valtoni «Grandist», ei jäta mainimata selle teatud raamatupidajalikku konstrueeritust, «...et liiga hoolikalt on püütud üles lugeda ja süstematiseerida..., luua isesugust entsüklopeediat... Seetõttu jääb raamat kaleidoskoopiliselt üleruttavaks, mainivaks, ja ei lumma.»

Kas tõesti seetõttu?

Mati Unt kirjutas «Alari unenäos»: «Ma võiksin ehk isegi luuletusi kirjutada, kuid mind hirmutab just see vajadus kujundeid k o n s t r u e e r i d a.» /R. S-i sõrendus./

Marju Lauristin Mati Undist («Noorus» 1967, nr. 11):

«Ta k o n s t r u e e r i b ummikolukordi, teeb m õ t t e e k s p e r i m e n t e, et jälile saada «mina ja maailma» igavese probleemistiku kaasajal kehtivatele lahendustele.» /R. S-i sõrendused./

Alles nentis Hando Runnel, retsenseerides «Teose sündi», et meilgi on E. A. Poe järgijaid, kes lõpust peale algavad, on ju küllalt teoretiseeritud, et retseptsioonil pole absoluutselt oluline, kas teos on sündinud mõistusliku konstruktsioonina või vohava tundlemisena; alles käsitles Rein Veidemann esteetilist ideaali muu hulgas ka ratsionaalse ideena, mida mõjustab sotsiabiliteet. Aga ikkagi, ikkagi — on's siis nüüd meilgi oma njuuleftitsejad, kes varmad pisimatki vaimuponnistust «vaeseks vaimu läbi» tunnistama või on tõepoolest tegu mingi sõnade maskeraadiga?

Ilmselt on nii üht kui teist kui kolmandat.

Kas ei ole meie kirjutavad inimesed üldse olnud altid kogu oma loomingut kaunistama ähmase veetlusega, mille nimi on inspiratsioon, kas me ei viigilehesta ennast liiga tihti alateadvusliku müstikaga, lihtsalt kas või selleks, et iseenda staatust **sel kombel** muust maailmast distantseerida? Just selles mõttes kaitsesin hiljuti ühes meeldivas vaidluses meeldiva noore mehega oma arvamust, et hea kirjaniku ja hea korstnameistri vahel on rohkem sarnast kui erinevat: neid ühendab professionaalne headus, kvaliteet. Samasugune ühtsus on ka viletsal kirjanikul ja ükskõik millise elukutse viletsal esindajal.

Mulle näib siiski, et just kalduvus enese ja ühiskonna analüüsile, eelkõige vaimne, äkki tulevikus senisest enam intellektuaalsemgi suhtumine loomingusse, valikuoskus teadmistes on omane paljudele meie kirjanikele, ja seda mitte ainult minevikust rääkides. Võiks ju toetuda Semperi rahvusliku omapära teesidele, mida ta kadestamisväärse järjekindlusega kaitses. Oleks kurb, kui kirjanduslikus argipäevas ilmneks üksnes teist laadi ratsionaalsus, mida võiks **olmeratsionalismiks** nimetada, võiks ka «Love Story» autori järgi Erich Segali fenomeniks nimetada. Teatavasti tundles Segal pisarateni üksnes pangaarveid vastu võttes, pärast seda, kui ta oli kainelt konstrueerinud teose, mis maksimaalselt retsepteeritud sai ja sõgeda emotsioonilaviini esile kutsus. Selline *ratio* väärib tõesti taunimist.

REIN SALURI

(Arutelu järg 13. lk.)

ESTICA

■ **Tselinograd is ilmuv «Freundschaft» avaldas hiljuti lastele määratud leheosas Holger Puki jutu «Isemeelne lambatall» ja Ernst Enno luuletuse «Juku päikesele». Saksa keelde tõlkinud Aivo Kaidja.**

■ **S. Väljali «Jussikese seitse sõpra» ilmus kirjastuselt «Progress» telugu, marathi ja bengali keeles.**

da tare, muidugi ainult juhul, kui ta suutis sealgi koldeketi haarata ja sellega ennast kinni kõita. Osseetide arvamust mööda võttis püha Safa kaitse alla isegi mõrtsuka, kes oma elu tema kätte usaldas. Siin mängis tähtsat osa ka külalislahkuse seadus, mis näeb ju ette anda kõigile, ka kõige suuremale vihavaenlasele, peavarju ja kaitset.

Tapjad on pöördunud palvega neid kaitsta isegi hukkunu ema poole. Mees, kes oli tapnud perepoja, tormas tolle ema juurde, nõudes, et viimane annaks talle rinda imeda. Kui see korda läks, oli mõrtsukas veritasust sedamaid prii, veel enam, sellest hetkest peale oli too ema ta oma uueks pojaks tunnistanud. Ürikutes leidub ka andmeid, et piisas üksnes tapetu ema ette põlvili laskumisest ning temalt süü andekspalumisest. Kui ema tõesti seda tahtis, kattis ta patukahetseja oma pearätikuga ja lausus läbi pisarate: «Ole sa mulle tänasest päevast pojaks!»

Üks kõige kindlam moodus, mis võis veritasust otsemaid päästa, oli kasupoja üleskasvatamine. Aga see polnud kuigi lihtne, sest ükski veritasu ihkav pere ei usaldanud tapjale vabatahtlikult oma laste ülalpidamist. Sellepärast pidi tapja tapetu poja või venna röövima. Röövitut kasvatati nagu oma lihast last. Kui kasulaps oli täisealiseks saanud, anti talle rikkalik kaasavara, kõikvõimalikud relvad ja pere parim hobune ning saadeti ta rohkete kingitustega oma isakoju tagasi. Loomulikult ei lubanud kirjutamata seadused kingitusi tagasi lükata, sest need olid saadetud ju kahetsuse märgiks, lepituseks. Vastupidi, poja või venna tagasisaanud perekond pidi omapoolsed kingitused teele saatma...

Aga kui muud lootust lepituseks enam üle ei jäänud, tuli tapja suguseltsi otsasaanu hauale ja palus seal rahu. Kui seegi õnneks ei läinud, jäi üle veel viimane, kõige alandavam kombetalitus — enese pühendamine tapetule ja tema perele.

Tapetule ja tema perele pühendatu kaotas kõik inimõigused. Ta pidi ilmuma ratsa tapetu hauale. Seal ootasid teda vaenutseva pere mehed. Üks neist, tavaliselt hukkunu vend või poeg, võttis paremasse kätte noa, vasaku käe sõrmede vahel hoidis ta mõrtsuka kõrva ja kuulutas: «Oo-oo-oo! Kuulake kõik, kes te siin olete! Selle mehe käsi on valanud selles hauakambris puhkava meie sugulase verd. Vastutasuks, kättemaksuks võtame meie täna tema ihu ja hinge, et ta võiks teises ilmas meie hukkunud sugulast teenida, aga me võtame ka kogu tema kinnisvara peiepeo pidamiseks. Nõnda siis pead sina, mõrtsukas, tänasest päevast igaveseks ajaks kuuluma temale ja ta käsutab sind niisamuti, nagu sa käsutasid oma hobust, kelle seljas sa täna siia ratsutasid, tänasest kuulugu sinu pea, sinu käed, sinu jalad, sinu meelemõistus, sinu süda ja sinu hing üksnes temale; veel enam, maja, niidud, lambad, kitsed, härjad ja hobused, kõik see, mida sa seni omaks pidasid, saagu tänasest lahkunu pärusvaraks. Ja kui sa ükskord teise ilma lähed, olgu peiepeol aukoht temalgi!»

Seejärel torkas veritasuja teräva noaga tapja kõrva, püüdis kõrvast tilkuma hakanud verepiisku ning määris nendega hukkunu hauakambrit, sõnades: «Kallis sugulane, ära ole pahane, aga rohkem ei suutnud me sinu heaks teha! Olgu meie tegu sulle meelt mööda! See, kelle veri siin kividel kiiskab, kuulub nüüd sulle. Meie tahtmist mööda on veritasu sellega otsas, saagu rahu sinu ja meie surnud vaenlaste vahele, meie ja nende vahele...»

Ähsar räägib veel paljust, mis puudutab nüüd juba unustusse vajunud veritasu. Aga ma arvan, et meie nii rahuliku loomuga õrnahingelisele lugejale peaks sellestki küll olema, seda enam et selja tagant hakkab kostma imelikku kurinat. Kivid veerevad alla kuristikku... Hobune ei heida meelt, ei satu paanikasse. See kõige välejalgsem loom näitab siin, kivide vahel, üles tsirkusekunstniku osavust ja külma verd, viib mind, kes ma ei oska teda õieti kusagile juhtida, kes ma oma rumaluses ei oska isegi kõiki ohte ette näha, vapralt sellest kivikaosest välja.

All orus hakkavad silma kõrged korstnad. Seal on linn. Mööda mäenõlva laskub teele lambakari. Karjus huikab midagi. Lambad lähevad vaikides edasi. Neist saab linnas maitsev šašlõkk...

Ja näe, seal all asfaltlindil, mis kihab iga sorti ja iga värvi autodest, seisab ju meiegi auto, ninaga mägede poole. Mind oodatakse siia uuesti külla!

Ma tulen!

Tulen kindlasti!

SKETANI-NIM. TEATRI HOONE JOŠKAR-OLAS.

TEATRIREISILT MARIMAALE

Esimestena jõudsid Noorsooteatri Mari-reisilt koju konservatooriumi lavakunstikateedri III kursuse üliõpilased, kes mängisid Joškar-Olas oma praktikaetendust, kursusejuhendaja Kaarin Raidi Tammsaare-lavastust «Me otsime Vargamäed». Siin kirjapandud esmaste linnulennuliste muljete ja andmete jagajad olid neist eelkõige MART PUKK, REIN OJA, VEIKO JÜRISSON, TOOMAS SUUMAN ja MARGUS LEPA.

Kuidas siis läks? Marimaa ametlik vastuvõtt meie teatrirahvale näis päris tõsine, tõhus ja aupaklik. Rongi tervitas Joškar-Olas puhkpilliorkester, kõnesid peeti puhtas eesti keeles. Noorsooteatri etenduste reklaam linnas oli võimas: tohutud plakatid vaatasid vastu keskväljakul ja kultuuripargis, nende kõrval hulk väiksemaid mujalgi. Marikeelne ajaleht jõudis juba enne asjaosaliste ärasõitu avaldada esimese etenduse («Me otsime Vargamäed») kohta pildi ja loo. Kui tervituskõnedes hakati üles lugema, kes Mari ANSV tuntud inimestest on Eestiga seotud olnud, jäi vahel mulje, nagu oleks Tartu ülikoolis õppinud või aspirantuuris olnud peaaegu kogu sealne intelligents. Räägiti, et Mari Riiklikus Ülikoolis on võimalik õppida eesti keelt.

Sellegipoolest ei olnud teatrisaal vaatajaist mitte tulvil. Esimene etendus oli enam-vähem täis, teised — hõredad. Ilmnes tendents, et pileteid oli välja müüdud rohkem, kui rahvast kohale tuli. Elavalt hakati reageerima veerandi kuni poole etenduse möödudes, algus kulus ilmselt nagu arusaamise ja kohanemise peale. Tõlge oli küllalt sünkroonne (esimest etendust tõlkis Kaarin Raid ise), kuivõrd seda mõistsid mängijad reageeringute järgi, aga jäi mulje, et saalis saadi aru ja jälgiti küll iga stseeni sündmusi eraldi, vähem tajuti ja taibati kogu lugu, tagamaid ja tervikideed. Mis ju ka loomulik! Eriti kui arvestada, et nende oma teater on tunduvalt teistsugune — naturalistlik, eelkõige rahva ajalugu, kombeid, etnograafiat tutvustav ja säilitav üsna lihtsalõilsal rahvavalgustuslikul tasemel, keelemissioonlikes ülesannetes. Isegi tinglik lavakujundus, rääkimata muudest mängutinglikkustest (kas või kolmest Andresest—Pearust), on veel peaaegu võõras, kuid tekitas kohalikes teatrinoortes eritähelepanu ja vaimustust. Imestust ja vaidlusi kutsus esile meie mängijate vähene paatos. Ilmselt on sealsed näitlejakunstitraditsioonidki meie praktikast küllalt erinevad. «Protsessi» esimese etenduse järel kuuldi arvamust: «Интересно играют, но не по-нашему.» Etendustest rääkides oli kõigil meeles Sketani-nim. teatri eriskummaline, lausa fantastline akustika — kohanemine võttis aega ja päriselt kohaneda veel ei jõutudki: orkestriauk summutab teksti esimeste ridade jaoks peaaegu kuulmatuks, see-eest tagapool on kõik korras ja rõdu viimases reas on kuuldav iga viimane kui sosin.

Muud muljed? Need algavad ja lõpevad üle 30 kraadise kontinentaalkliima-palavuse ja sääskedega. Õunapuud õitsesid. Joškar-Ola olevat väga roheline linn. Ja ilus linn, mis uusehitistesse puutub. Uued mikrorajoonid mõjusid sümpaatsemalt kui Mustamäe. Vanemas linnajaos oli huvitav märgata, kuidas linn kaob silma all ära, sulab järk-järgult väiksemaks, majad muutuvad üha madalamaks, on veel palju palkmaju ja siis läheb linn üle külaks, tuleb lage jõeäärne väli ... Joškar-Olas on umbes 260 000 elanikku, aga linnas on pinda iga inimese kohta rohkem kui meil, ruumi tänaval jätkub. Käidi seesuguses kandis, kuhu meie inimesed oma käe pea! harva satuvad. Lõputud Tatarimaa stepid — silmapiiri ei ole, vaatad vaguniaknast ja ei saa aru, kas näed põldu või merd. Rong sõidab nende ääretute steppide vahel kord üht-, kord teistpidi: vahepeal pannakse vedur teise otsa. Ja Volga on ikka suur küll, liiga suur eestlase jaoks. Ei harju ja ei usu, et jõgi ... Kaasa toodi viisud. Ehtsad. Rahvakunst. Mis siis, et mari külasse ei saadudki jalaga sisse. See-eest käidi ära Kaasanis — umbes 150 km Joškar-Olast ja ehtsad tatari mošeed, palju vana arhitektuuri. Sealne teater mängib praegu «Libahunti», aga seda kahjuks ei nähtud.

NOORSOOTEATRI AFIŠID.

Tänaseks on meieni jõudnud ka kaks arvustust, esimene neist etenduse «Me otsime Vargamäed», teine «Protsessi» kohta, mõlemad B. Pomerantseva sulest. Siin mõned väljavõtted kummastki vastukajast.

FILOSOOFILISE MÕISTUJUTU ŽANRIS

... Öelgem otse välja, ilma kavalehe seletuseta ei mõistakski kohe äkki etenduse süžeelist alust. Ja lavastusvõtegi on seesugune, nagu tahaks teater vaatajat segadusse ajada: peaosadesse astub kord üks, kord teine näitleja. Pole just nii väga kerge lülituda teatri antud mängureeglitesse. Pealegi on veel vaja kohaneda sünkroontõlkega. Ja seegi, et etendus kestab ilma vaheajata ligi kaks tundi, vajab harjumist. Ent miks siiski aplodeerib pärast etenduse lõppu saal väga soojalt? ... Selles ongi huvitav selgusele jõuda.

Noor režissöör Kaarin Raid ... on arvestanud vaataja tähelepanuvõime muutunud olemust. Nüüd on vaataja aktiivsem, tundlikum loomeprotsessi vastuvõtul. Meile kõigile on teater eelkõige kallis selle poolest, et siin (erinevalt filmist, televisioonist) leiab rolli sünd aset meie endi silma all. Miks mitte siis paljastada seda tõika vaataja ees lõpuni?

Nimelt seepärast välistadki kohe mõtte, nagu oleks kõik meile uus ja ebatavaline selles etenduses vaid vormi ja uudsuse pärast. Ei, mitte juhuslikult ei ilmu noored näitlejad meie ette ühesugustes valgetes eesti talupojariietes, ilma traditsioonilise teatrigrimmita, ilma parukateta — dekoratsioonidest peaaegu tühjale lavale, rekvisiidielemendid ilmumas ja tekkimas meie silma all ... Sellest dramaturgilisest materjalist on väljaloetav püüd näidata mitte üksnes eesti külaolustikku, vaid keskendada tähelepanu paljudele igavestele, üldinimlikele probleemidele. Lavastuse stiil on filosoofilise mõistujutu stiil. Kuid tema idee tuleneb olustikupiltidest.

Laval tegutseb omapärane «koor». Selle osalised lülituvad aeg-ajalt etendusse, saades kordamööda «liidriteks». Aga selle teatrijutustuse keel on äärmiselt lakooniline. Tõusevad poisid ja tüdrukud oma pinkidelt, teevad laiu, hoogsaid liigutusi, ja meie ees sünnib heinaniitmise pilt: Sünnib ka selle heliline kuju: metalli ühetooniline laul, langeva rohu sahin. Ja kõik see ilma igasuguste tehniliste efektideta — huultega, häälega, ühe noormehe kätte tekkinud vikatiterа helinaga. Niisama ootamatult, «mittemillestki» tekivad stseenid kõrtsis, vankril, põllul, tares. Noored näitlejad elavad laval seesuguse usuga olukordadesse, et meiegi hakkame koos nendega nägema soomättaid, vikatilööge eel vaikseks jäänud heinamaad ja laadapäeva lõbusat kõrtsikirevust. Ning kõik see kingib meile ettekujutuse eesti talupoegade elulaadist, loodusest, mis neid ümbritseb, rahvusliku iseloomu eripärast. Neis spetsiifiliselt eestilikes joontes on palju sellist, mis võib erutada iga inimest mis tahes rahvusest ...

Jah, mõistujutt, mida meile pakkus teater, on helge ja karm ühtaegu. Eesti külarahvas otsib elumõtet, otsib uusi teid sellele mõttele. Lapsed lahkuvad vanematest, lähevad ära neist paigust, millesse nende isad ja emad on pannud nii palju tööd, muret, lootusi. Mis siis ikka, nendes õnneotsingutes on oma seaduspärasus ja oma tõde. Ja noor kollektiiv püüab jutustada sellest viisil, mis veel kord kinnitab, kui mitmekülgsed on teatri väljendusjõu teed ja võimalused.

«Mariiskaja Pravda», 19. mail 1977

SEE POLEGI MEILE NII KAUGE...

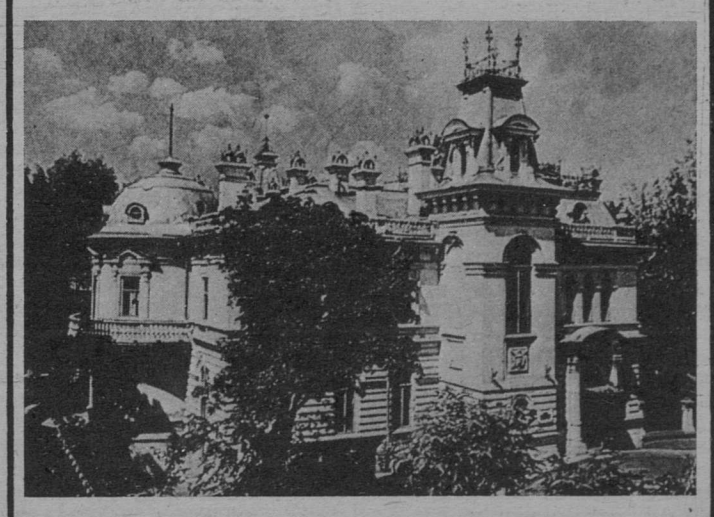
... Vaatamata A. Manni stsenaariumile, ei saa süüdistada lavastajat kuidagi selles, et ta on oma etenduse loonud «filmi pealt maha vaadates». Vaatemängule, mida nägime, on iseloomulik teatrispetsiifiliste vahendite kõige mitmekülgsem kasutamine. Aga kui rääkida täpsemalt, on see poliitiline teater, mis lülitanud endasse laulud-üleskutsed vaatesaali (song'id) ja muusika, pantomiimi, tantsu, isegi tsirkuse väga orgaanilise kasutamise. Ning kõik see tõstab lavastuse episoodid suure üldistuseni, sümboolikani.

Lavasügavuses helkivad muusikainstrumendid mõjuvad algul kuidagi ootamatult dekoratsioonide taustal, mis meenutavad kord koonduslaagri sünget hoovi, kord kohtusaali hämarust, kord linnatänavate varemeid. Ent vaataja harjub niisuguse kujundliku lahendusega kiiresti. Pole ju meie ees mitte film, mida ei kujuta ette dokumentaalsuseta, vaid teater oma pürgimusega tinglikkuse, assotsiatiivsuse poole, kujundite poole, mis sünnivad meie silme all.

Ja punasesse rüüsse riietatud Urmas Alender, laulja ja kommentaator, on kui keskaegne rahvajuht, kes kutsub rahvast üles tegutsemisele, võitlusele, vastupanule ...

Esinejatele ei langenud etenduses kaugeltki kerge ülesanne. Mitmel neist tuleb üles astuda järgemööda mitmes rollis. Vahel on pantomiim, milles nad osalevad, nagu tumm sein, vahel võtad värelevaid ja kõhklema löövaid inimeste ridu vastu veeligi keerulisema üldistusena. Näiteks meenutab see elav lainetus ühiskondliku arvamuse lainet, mida mõjustavad demagoogia ja kaval poliitikaanlus. Kuid need vormiotsingud ei jäta rolle ometi ilma psühhologilisest tõepärast. Iga lavastusest osavõtja suutis väga täpselt ja väljendusrikkalt «elada» kõikides kaleidoskoopiliselt vahelduvates episoodides. Eriti tahaks märkida Rudolf Allaberti, kes leidis nõnda palju veenvaid, südanthaaravaid vahendeid steriliseerimisele määratud «väikese inimese» kuju loomisel, kelle elu on mürgitanud fašistid ... Pingeline vaikus valitseb saali. Aga seejärel — lõppematu tänulik aplaus.

«Molodoi Kommunist», 19. mail 1977

REISI OKS OTS ULATUS KA TATARIMAALE. PILDIL KAASANI KUJUTAVA KUNSTI MUUSEUM.

Lavale tulevad kaks kuldses ülikonnas meest. Nende ülalpidamisest võib esimesel pilgul välja lugeda eelkõige äärmist enesekindlust ja oskust ennast serveerida. Nad käituvad inimestena, kes on korraldanud oma eluolu hästi ja teavad, mida elult tahavad. Nad tuletavad meelde positiivseid filmikangelasi, on ainult veidi stiliseeritumad. Muljet kinnitavad dialoogi avalaused. Tekst, mis muidu võiks kõlada olustikuliselt konkreetsena, omandab paatosest paisutatuna sümboolse värvingu: «Mina olen proovid lõpetanud! — Mina mõõtsin ruumi! — Mina olen välja treenitud ja minu otsus on valmis! — Mina olen üleni valmis!» Et mõlemad Kuldmehed esitavad oma väiteid surmtõsiselt, andmata meile võimalust võtta neid iroonilisena, loovad nad kokku võttes endast maine kui vaat et supermenidest.

Oma käitumisest annavad Kuldmehed endale aru ja teavad selle põhjusmotiivegi. Neid ajendavad aja jooksul kogunenud tegutsemistarvidus ja püüd parema, kõrgema, seni saavutamata järele. Esialgu on see püüd küllalt abstraktne, ajuti lihtsalt auahne tahtmine välja paista. Võib-olla ei tundu nad meile hingesugulastena ega vastupandamatult sümpaatsetena, kindlasti ei jää neist muljet kui keerulistest isiksustest, pigem mõjuvad nad teatavate (stereo)tüüpidena. Mõtlemiselt ja käitumiselt on Kuldmehed väga sarnased.

Tegelaste kujud hakkavad konkretiseeruma alles siis, kui algselt väljaparistatud teesid ja veendumused põhjendamist nõuavad. Esimese Kuldmehe siiras pihtimus ühest kogemusest lapsepõlves, mis kogu ta hilisema elu üle määravaks sai, lubab näha teda mitte üksnes vankumatu «raudmehena», vaid järsku hoopis inimlikumana ja mõistetavana. Avanedes niimoodi ootamatust küljest, seab ta sellega kahtluse alla ka kaaslase hoiaku.

Loos, mille Esimene Kuldmees jutustab, ilmub uus sisuline motiiv, mis seletab edasisest palju. Juhtum rongi ja poisiga, kes ihates korda saata midagi suurt, lausa võimatut, asetas end rööbaste vahele pealetormava rongi alla, s. t. olemise ja surma piirile («piirsituatsiooni»), pole mitte ainult täienduseks ühe tegelase karakteristikas. See on metafoor Kuldmeestegi absoluudiihast. Poiss oli viimasel hetkel rööpailt põgenenud: ta oli kogenud lähedust võimatu teokssaamisele, selle võimalikkust riivamisi puudutanud ning mõistnud, et niisugune absoluut (siin: suutlikkus lasta rongil endast üle sõita) ei või ju tõeline olla, kui ta on saavutatav sedavõrd labaselt! Teadmata täpselt, mida ta tahab, nimetab Poiss oma eesmärgi millekski, «mida ei ole». Alateadlikult oli ta tunnetanud, et «ma ise olen rong», kuid mida see tähendada võiks, ei osanud ta mõista. Paradoks hargneb lahti pisut hiljem, praegu on Kuldmehed alles hakkamiste lävel ning ei kahtle oma võimetes. Seepärast nendibki Teine vaid ratsionalisti kõigutamatusega: «Hea, et ma õppisin sind tundma veel ühest küljest.»

Sedamööda, kuidas laval toimuv tegevus kulgeb, hakkame Kuldmehi teineteisest üha rohkem eraldama, kui mitte just isikupära, siis vähemalt intellektuaalse ja vaimse organiseerituse järgi. Rongilugu tingib nõude, et ka teine tegelane esitaks oma käitumismotiivid, ja nüüd ilmneb juba põhimõttelisem vahe — selles, kuidas nad mõistavad vabadust. Kui Esimese jaoks kehtib vabaduse väärtus eneseteostuse täielikult sõltumatuis võimalusis ja talle on tähtis isikliku vabaduse piiramatus, siis Teine Kuldmees näeb oma vabadust kooskõlas traditsiooniga: «isa kohustas» teda. Asi oleks justkui väga lihtne: üks toimib täielikult isikliku suva järgi, teine aga on juba määratud. Ometi selgub, et keerukused vaid algavad: kõik sõltub sellest, millisest aspektist vaadata. Teine Kuldmees, kes algul pais-

TÖÖST LOOMINGULISE NOORSOOGA

KUIDAS MÕISTA «NIAGAARAT»?

Alljärgneva looga, mis käsitleb veel noorte teatrimeeste kilda kuuluvate Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa kahemeheõhtut (autoritena, lavastajatena, kunstnikena ja näitlejatena), tutvustame ühtlasi noort teatrikunstist kirjutajat, uut nime «Sirbi» autorite ringis. Debüütkirjutisele olgu alustuseks mõndagi ka interpretatsioonivabaduses ja -pikkuses lubatud. Ankeediandmete järgi on Rein Heinsalu Leningradi Riikliku Teatri-, Muusika- ja Kinematograafiainstituudi IV kursuse üliõpilane, erialaks teatriteadus. Eesti teatrielus oleme tema nime seni kohanud pealkirja all «Polonees 1945» — koos J. Toomingaga, selle etenduse kirjandusliku kompositsiooni teise autorina.

tis traditsionalistina, tuleb välja, pole elu lihtsustanud sugugi tuima kohusetäitmiseni. Tema filosoofia on niisugune: ka kitsikuses tunneb ta end vabana, ja kuigi ta vabadus on ahenenud alternatiivini, võib ta alati v a l i d a — allumise ja keeldumise vahel. Ning hoopis Esimene Kuldmees on kohustatud: et enne teada ei või, kas see, mille suhtes tema vaba võiks olla ja millest järelikult ka lahti võib öelda, on üldse ta suutmisulatuses, peab ju kõigepealt saavutama oletatava vabadustasandi, seejärel aga, jõudmaks oma vabaduse tingimatuseni, peab ta olema vaba ka oma vabadusest! . . . «Rongi» paradoks.

On Esimene Kuldmeees «kohustatud» oma vabadusidee ees? Kumb neist on siiski rohkem kinnistatud? Või ei sisaldu seda «päris õiget» ei selles ega teises ning otsitud täiuslikkusele viiv tee peab alles sündima? Lõpeb ju Kuldmeeste-vaheline teineteise kaalumine sümboolse lausega: «Ma mõtlen, ma mõtlen välja inimese! (Inimese?)» Aga võib-olla on kujuteldav ideaal — n a d k a h e p e a l e k o k k u? Kohati jätabki dialoog mulje, nagu oleks tegu ühe inimese sisemonoloogiga, milles vaidlevad kaks poolust.

Lähenemine «Niagaarale» (nii nimetavad mehed tinglikult oma eesmärki), tõusu alustamine on Kuldmeeste tee uus etapp. Senine elu oli ühele kinnisideele jäägitu pühendumine. See nõudis nii palju energiat, et mõtted tegelesid rohkem käesoleva «mina» ja selle probleemidega, kui et nad oleksid ette kujutada üritanud, milline see püüeldav tasand ikkagi on ja mida nad sellest ihkavad. Kuldmeeste Ülima otsimine on küll aus, sest nad ei tegutse ainult auahnusest ega ainult põhjusel, et nad on «tegude inimesed» (sellepärast muidugi ka!), vaid et nad tõepoolest teisiti ei või. Kuid vaatamata sihikindlusele ja programmilisusele («Allu programmile!»), paneb kõrguste hingus esimesel kokkupuutel siiski pea ringi käima. («Kas alla vaadata tohib? — Ei tohi, ei tohi!») ja kutsub esile lausa eufoorilise joovastuse («Näen üle aegade. Kuule, sa oled suurepärane inimene! Sa ei ununel») Alles kui tõusjate hingeseisund tasapisi veidi selgib, jõuavad Kuldmehed mõtiskluseni «alustest», ühe olulisema punktini loos.

Hea, kui võid millegi kohta kinnitada, et see nii «on», sest paraku on palju kergem öelda, et asi nii «ei ole»: ühe seose järel avaneb tavaliselt teine, teise on tinginud kolmas, kolmanda neljas jne. Mida lähemalt uurid, seda rohkem mõjusid, «aluseid» leiad, ja seda targenemise teed pidi inimese elu kulgebki. Kuldmeeste kõigutamatu veendumus oma jõu ja elu mõtestatuses tulenes eesmärgi kui objekti käsitlemisest. Aga klammerdumine millegi külge (olgu see asi või idee) tähendab jäikust, haprust ning mõraneb kergesti tuhandeks praoks. Tunnetades ootamatult haaramatuid avarusi, millest varem neil aimugi polnud, tuleb seda nüüd kogeda ka Kuldmeestel: vabanedes klammerdumiskrambist, lagunevad absoluutseks peetud sidemed ja aluste all avanevad lõputud alused. («Sina oled minu alus.» — «Tähtis on meie vanemate alus.» — . . .)

Puutudes sel viisil kokku esmakordselt «Niagaaraga», lõpeb loo esimene vaatus.

Teine osa. Kuldmehi enam pole. Neist on saanud tavalised argikodanikud, vähemalt võib seda oletada nende mustvalgele taandunud pretensioonitu riietuse järgi. Varasem unistus «Niagaara» on käes, allutatud. Ta on muutunud tegelikkuseks, igapäevaseks nagu munade praadimine ja kaotanud kuldkarralise sära. Probleem on nüüd vaid, kas suudad oma argist «Niagaarat» uuesti ja uuesti ületades järjest praadida mune täpselt lubatud arvu või jääb neist mõni praadimata. Hale, naeruväärne tõepoolest. Suurelisest enesekindlusest pole järel midagi. Asemele on tulnud ähmane rahulolematus, mis pitsitab, pitsitab sedavõrd, et hüperboliseerub isegi soovini «võlgneda kellelegi tänu elu eest». Egotsentriline «eneseteostus» ei või elamise eesmärgiks olla ammendamatult.

Paistab, justkui oleks endiste Kuldmeeste vahekord põhjalikult muutunud: üks on jäänud eemalseisjaks, teine tõusnud unistatud «Niagaarani», muutnud oma saavutused ja võimed endademonstreerimise ametiks. Aktiivne ja passiivne poolus? Algul näib tõesti nii, seda enam et Esimene mees «kõielkäija» kõrval iriseva kriitikuna esineb, tagatipuks suure raamatugagi tuleb. Tegelikult peaks vist selle kohta «Raamat» ütlema, sest ühtegi liiginimetust tooja talle omistada ei lase ning annab ta üle pühalikult nagu sümboli. Mille sümbol — igaveste probleemide, kogemuse, tarkuse, kultuuritraditsiooni sümbol? Igaüks peab ise otsustama. Aga ühe lahendusena tuleks kõne alla kinkija tõlgendamine samasena endise Kuldmehe-Poisiga (loost «rongiga»): nii nagu Poiss sai raamatust, olnud aegade kogemuslikust pärandist, käivitava impulsi, saab Raamatu praegu Teine mees: «Minu käes on ta olnud, nüüd võib ta teie käes olla.» (Võib-olla on niisugune mõttekäik ülepingutatult sügavamõtteline, ent just viimase aasta jooksul on ilmunud järjestikku kaks lavastust, mis lausa suunavad mõtet säärasele konksule: vastupidiselt igasugusele traditsioonile nägime «Veli Joonatanis» noort isa (vana poja kõrval) ning «Kuberneri surmas» noort Kuberneri . . .)

Kõige koledam on, kui inimesed ei oska unistada ning maandavad oma ulmad asjade ihadusse, seostuvad esemete, objektide külge, olgu need siis teksased, koer või auto. Ära tunda fetišisti ja ideelist inimest pole üldiselt raske. Kuid keeruliseks muutub lugu siis, kui asi puudutab piiri, millest mugandumine ja kompromiss algavad. Ühest küljest on kompromiss isikliku loidusega jätta 12 munast 1 pannile löömata, samal ajal aga: kui oled «Niagaara ületaja», erakordse suutlikkusega inimene, kas pole ainult piirdumine munade küpsetamisega, mis sest et «kõiel», ise juba tunnusmärk tüsenevast rahulolust, kompromislikkusest? Saavutada teatud võime (olgugi et teistele kättesaamatu) ja rahulduda siis üksnes vahendite vaba valdamisega, kasutades neid ükspäinis endademonstratsiooniks ja tasu nimel, kas pole see mitte kompromisski, vaid «äri»?

«Mis pean ma siis tegema?» küsib Teine mees. «Sellepärast ma teile Raamatu tõin, et te teeksite midagi, mis on k o g u teie vaeva väärt. Minge üle «Niagaara» ilma kõieta!» vastab Esimene aeglaselt, surmtõsiselt, nagu välja öeldes kõige loomulikuma tõe.

Loomulikuna võtame asju, mida teistmoodi, nagu neid sagedamini kohtame, ettegi ei kujuta, asju, mis meile on kaheldamatult endastmõistetavad, harjumuslikud ja tavapärased. Loomulik on see, mis tunnustatud üldisena, et taevas sinine on, leib maksab 14 kopikat ja õhtul koju tulles võid pimedal tänaval kere peale saada. Ja loomulikkuse alla käib seegi, et vähemuse olemisele enamus piirid peab seadma. Sissetambitud rajalt («kõielt»?) kõrvaleminek, uute võimaluste, avarama ja helgema otsimine, valimine selle nimel riski kasuks, mil komistada ja kukkuda võib, kutsub parimal juhul esile vaid naerumõgina. Sest enamik ei usu asju, mida silmadega haarata, kõrvadega kontrollida ja kätega järele kompida ei saa: neid ei või ju olemas olla! . . . Sellepärast naerdaksegi, sellepärast jahmatab «Niagaara ületaja» meeski: minna ilma kõieta?! Ei mahu pähe!

Põrgupõhja Jürka ütlust «Usu, siis on!» võetakse kõnelise kujundina. Kuid paraku on tõesti nii, et millessegi uskumata, olgu selleks siis üllas aade, idee või midagi veel enamat, oleks inimene vaid arenemis- ja täiustumisvõimeta tardkuju. «Uskuge, ühel päeval te suudate minna ilma kõieta,» ütleb Esimene mees ja see, kellele need sõnad on suunatud, ei saa neid mitte kuulda. Need puudutavad tahtmatult «Niagaara ületaja» varjatumaid hingekeeli ning algul tasa, siis üha võimenedes hakkab helisema vana ja painav kujutelm, «nagu oleks universum kõisi täis tõmmatud ning tunned, et neid mööda minna võiks ükskõik mis suunas», vabanenud rutiinsest, ärapiinatud, määravast «kõiest» . . .

Siiski ta veel ei lähe. Ja võib-olla ei lähegi tema. Ta on kinni oma «kõies», «tervemõistuslikus» mõtlemises, mis teab juba ette, mida võib ja mida mitte, mis on ja mis ei ole. Tema usk kogetust suurematesse võimalustesse on alles idanemas ja ta ise liiga nõrk, et ajada sirgeks selg hirmu ja kahtluse lasu all. Ei päästa ka see, et Teine mees Esimesele pakub minna üle «Niagaara» koos, et mehed ühinevad — nii on lõpuks meditatiivne ja tegev poolus kohtunud —, sest ehk alles nüüd on «Niagaara ületaja» terviklikuna asunud tõeliselt oma tee algusse: seni oli ta üks «kõielkäimist» (II mees) ning temast lahti ihkama (I

Stseen «Niagaarast», milles osatäitjatena esinevad Juhan Viiding ja Tõnis Rätsep.

mees) õppinud. Nüüd ehk on tal vaja õppida asju hoopis teisiti nägema, köiteks ja kõiekesteks lahutamatuna, leida nende vahel sisemine seos, nii et ka neid märkivad sõnad ruumis alati tähendusest täidetult kõlada võiks. Võib-olla ei olegi siis kord enam sõna «Niagaara», sest praegu nimetavad mehed nõnda ainult oma piiratud ettekujutust. «On nii, et me pole teda näinud. Kui me teda näinud oleksime, me ei räägiks.» Võib-olla pole siis tarviski seda sõna, sest see, mida esialgu vaid kujutleda võime, on siis saanud kõigile loomulikumast loomulikumaks!

Kas etendus võiks jätkuda? Tegelased lõpetavad: «Otsuse, kas me saame siit kahekõnet jätkata, teete teie.» Nemad lõpetasid, meie mitte. Meie mõtleme.

* * *

Küllap on see nüüd vastureaktsioon üha enam maadvõtvale nn. sünteetilisele lavastajateatrile, kogu tema ekspansiivse aina uute ja uute mänguvõtete rakendamisega, et aastahakul 1977 ilmus lavastus, mis ütleb «ei» heli-, valgus- ja kujundusefektidele ning isegi liikumise miinimumini viib, peaaegu staatilisuseni. «Niagaara»: lavastajad ja esitajad T. Rätsep ja J. Viiding. Teostatud niivõrd resoluutselt, et kui see irooniliselt ei kõlaks, võiks seda nimetada isegi omalaadseks pöördumiseks «vaese teatri poole».

Viimase aastakümne jooksul võis täheldada tendentsi, et noored lavastajad üha südikamalt väljendusvahendeid otsisid kõne («sõna», teksti) kõrvale. («Sõnateatriks» hakkas osa teatrist kirjutajaid seejuures nimetama traditsioonilist olustikulis-realistlikku laadi, vastandades sellele teiselaadseid võimalusi otsiva suuna «sünteetilise teatrina»). «Sõna» jäi lavalises suhtlemises ja väljenduses endiselt oluliseks, ent mõjuvahendina kaotas oma juhtpositsiooni. Hoopis rohkem informatsiooni teatris ammutavad meie meeled mitmesugustest visuaal-, heli- ning mängukujundeist, igal juhul aina laienevate teatrivõtete koosmõjust. Selle keskel on «sõna» tihti olnud ka vaid sidujaks, lähtepunktiks ning mitte iseseisvaks, esmaseks sisuühikuks.

Niisuguse protsessi puhul ning ta vohavust arvestades ei saanud vastureaktsioon ja protest tulemata jääda. Ning et see toime pandi kahe mehe ühendusena, milles üheks osaliseks on näitleja Juhan Viiding, hästi tuntud ka sõnameister Jüri Üdina, tundub seda loomulikumana.

* * *

Etenduses puudub lavakujundus, mis konkretiseeriks, kus tegevus toimub või kaudseltki viitaks ajale ja kohale. Ainukeste esemetena näeme laval esimeses vaatuses ühte kuupi (või kasti) ja teises lauda ning tooli. Tegelaste kostüüm nende sotsiaalsele kuuluvusele ega individuaalsele isikupärale ei osuta. Niisugusel lavapildil on kindel funktsionaalne otstarve: üleni must tagapõhi tõstab tegelased alati esile, ükskõik millises punktis nad laval viibivad, ja välised aegruumilised seosed pole tähtsad. Kõrvale jäetud on igasugune olustikuline, argine kontakt ning tegelaste otseseid lävimisi tuleb pigem võtta märgilistena (kätlemine, kukile ronimine jm.). Meeleolu on seda enam ajaväline, et tegelased laval ei eksisteeri mitte konkreetsete karakterite, vaid kunstikavatsuslikult tinglike tüüpidena. Kummagi puhul neist ei saa öelda, et nad teevad läbi arengu: finaaliks on küll täienenud ja arenenud idee, mille kandjatena nad liikusid läbi lavastuse, ent tegelased kui indiviidid mitte.

Valdav sisuline rõhk on tekstil («sõnal»), mida tegelased räägivad, tekst aga, nii Alonso Alegria näidendist pärinev kui juurde lisatud, on võimalikult puhastatud olustikulisest ja omandab algusest peale sümboolse varjundi. Üksühelisena seda võtta ei saa ning vähesed olustikulised detailidki kõlavad kujundlikuna. Mõtestavad teksti põhiliselt selle esitamise intonatsioon või tegelaste rõhutatult väljapeetud reageeringud, mis abstraktsed arutlused minimaalsessegi psühholoogilisse mõistetavusse maandavad.

Lavastuse vormil on kaks põhilist tunnust: omapärane t i n g l i k k u s ning kõne, «s õ n a» täielik p r i o r i t e e t teiste väljendusvahendite ees. «Niagaara» ei sunni mitte kaasa elama, vaid mõtlema ja ta mõju on läbinisti intellektuaalne. Žanriliselt oleks teda kõige sobivam ehk nimetada ideedraamaks, millel on omalaadselt kujundlik vorm.

* * *

On väga vähe etendusi, mille näitlejatöid antud nähtuse raames perfektseks kiita julgeksin. «Niagaara» kuulub kahtlemata nende hulka, ammu ei mäleta lavalt kuulnud olevat isegi pikemat dialoogi, milles diktsioon nii selge ja vormijoonis nii viimistletud oleksid olnud. Rõõm oli ka tõdeda, et külalisetendustel Tartus, kus esinemisruum võrratult suurem on, etendus mitte nõrgema jõuga saali ei kiiranud.

Tuleb välja, et täiuslik lavastus? Niimoodi päris väita ei tihkaks. Sest iga uus nähtus, mis ilmudes püüab end eelnenust täiesti lahti raputada ning läheb sellega põhimõtteliselt vastandumisele (nagu T. Rätsepa—J. Viidingu lavastus), lõikab läbi sidemed olemasolevate väärtuskaanonite ja traditsiooniga. Ajalugu aga tõestab, et absoluutsesse äärmustesse kalduv kunst kaua ei püsi (näiteks Grotowski teaterlaboratoorium, *Living Theatre*, *Open Theatre*), tema jätkuvus sünnib teisenemisest.

On siis suunal, mille «Niagaara» võtnud on, perspektiivi? Tahaks uskuda. Kuid tundub, et osalised oma potentsiaali isegi veel taibanud pole. Meenutades lavastuse kõige impressiivsemaid hetki, tuleb välja huvitav tõik: eredaimate piltidena jäid allakirjutanule meelde «rongiloo» esitus (mäng kätega kuubil), «Niagaarale» tõus (kukile ronimine) ja elulugude jutustamine — lavastuses vist ainukesed kohad, kus tegelaste kõnega paralleelselt ka füüsiline tegevus kaasneb, kus nad ü h e n d a t u d on! Selles sünteesis näengi perspektiivi.

REIN HEINSALU

CANNES'i FESTIVALILT

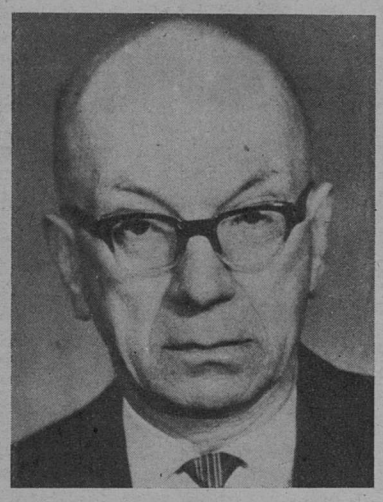
27. mail lõppes Cannes'i XXX rahvusvaheline filmifestival ning žürii president Roberto Rosselini tegi teatavaks parimad teosed. Kõrgeima auhinna, «Kuldse palmioksa» pälvis itaallastest filmiloojate, vendade Paolo ja Vittorio Taviani ekraaniteos «Isa on peremees». Film kutsus festivalipäevil esile elavaid reageeringuid, sest see oli 23 võistlusteose hulgas üks väheseid sotsiaalsele problemaatikale pühendatud töid. «Isa on peremees» jutustab Sardiinia talupoja pojast, keda koolipanemise asemel saadetakse mägedesse lambakarja. Traditsioonipärane isast despoodi võim püüab kindlustada endale palgata töökäed. Ka kahekümneaastaselt ei oska noormees veel lugeda ega kirjutada. Aga siis tuleb pööre: poeg tõstab mässu isa despotismi ja paikkonna metsikute kommete vastu, põgeneb saarelt ja asub õppima.

Peale ametlikul võistlusekraanil esitatu linastati Cannes'is väljaspool võistlust ligi 500 filmi 50 eri maalt.

ESTICA

Ajakirja «Teatr» 4. numbrist leiame suure vestlusringi Lääne-Euroopa teatri arenguteendentsidest pealkirja all «Rahvaste teater 76». Väga autoriteetses koosseisus, millesse kuuluvad mitmed nõukogude juhtivad lavastajad, näitlejad ja kriitikud, saab sõna ka Voldemar Panso, kes jutustab Lääne-Berliinis nähtud Becketti «Godot'd oodates» lavastusest.

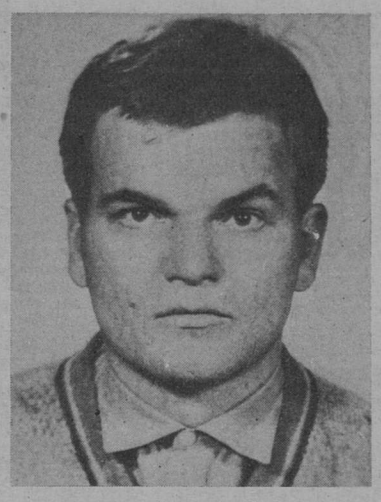
ÕNNITLEME KRISTJAN RAUA NIM. KUNSTI AASTAPREEMIA LAUREAATE

VOLDEMAR VAGA
— monograafia eest «Kunst Tallinnas XIX sajandil».

LUULE KORMAŠOVA
— 1976. a. loomingu eest (keraamilised nõud «Lina», «Vili» ja «Õunad»).

JÜRI PALM
— maalide eest «Motokantropos» (1976) ja «Suur vaikelu» (1976) I ja II.

CONCORDIA KLAR
— graafiliste tööde «Hüüa, hüüa, pillikene!», «Lüü üts lugu, lustipilli!» ja «Viibisin vilet puhuma» (1976) eest.

VAATAMISVÄÄRSUSI MUUSEUMI VARASALVEST

Möödunud sajandil soovitas Tallinna kohalik ajaleht sissesõitnud külalistele ja supelvõõrastele tutvuda mõningate linna vaatamisväärsustega. Nendeks peeti tol ajal admiral S. Greighi marmorsarkofaagi Toomkirikus, Mustpeade vennaskonna maalikogu, vaadet Oleviste kiriku tornist ja ühe kergemeelselt elanud hertsogi muumiat. Ajapikku on osa neist kaotanud oma huvitavuse ja üks hoopis põrmuks pudenenud. Jääva väärtuse on säilitanud Mustpeade vennaskonna maalikogu, mille kohta võib öelda, et see on ainulaadne kogu Põhja-Euroopas. Kogu omapära ja ainulaadsus ilmnevad asjaolus, et see koosneb XVI—XVIII sajandil elanud ajalooliste isikute — Rootsi, Vene ja teiste Euroopa riikide valitsejate — elusuurustest täisfiguurilistest portreedest ja on seotud Tallinna minevikuga, tema ajaloo ja traditsioonidega. Huvipakkuv, kuid samas ka probleeme tekitav on portreekogu saamislugu, originaalmaalide ja koopiate küsimus, autorsus.

Portreekogule panid aluse vennaskonna liikmed Lucas Wendelandt, Lorenz Aken, Evert Cahl, Jakob Hoppener ja Hinrich Dellingshausen 1639. aastal. Nende kingitud Rootsi kuningate Gustav II Adolfi, Johann III ja Moskva suurvürsti Mihhail Fjodorovitš Romanovi portreed olid kollektsioonis esimesed. Kinketraditsiooni jätkati kogu XVII sajandi vältel. Sellest ajast pärinebki kollektsiooni kõige huvitavam osa, ulatudes arvuliselt 17 teoseni. XVIII sajandil täienes kogu kahe maaliga. Need olid Peeter I ja Katariina II elusuurused täisfiguurilised paraadportreed (kinkedaatumid puuduvad). XIX sajandi lõpukümnenditel kinketraditsioon elustus mõnevõrra uuesti. Kogu täienes sel ajal Peeter III, Katariina II, Karl XII portreega ja maaliga, mis kujutab 1704. aastal peetud lahingut Narva all. Kinkijad olid kohalikud kunstnikud L. H. Petersen ja K. Fr. Mewes. Portreekogu asus Pikas tänavas Mustpeade vennaskonna hoones ülemises nn. vennaste saalis, mis oli, nagu märgib oma reisikirjas A. Miljukov, «nelja sajandi jooksul kõikide Euroopa rahvaste tubakasuitsust läbi imbunud».

Mis põhjustel sellise profiiliga kunstikogu võis Tallinnas üldse tekkida? Täpset ja kõigiti ammendavat vastust sellele küsimusele on raske anda. Võib oletada, et siin on seosed diplomaatiliste suhetega, riigitruuduse avaldusega, võib-olla ka mujal asuvate eeskujudega. Kuid olulisel kohal võib siin olla ka XVII sajandile iseloomulik portreemaali ja portreede kollektsioneerimise harrastus. On põhjust oletada, et portreemaalide annetamine oli seotud mingi konkreetse sündmusega linna või vennaskonna elus. Selle oletuse kinnituseks on Moskva suurvürsti Mihhail Fjodorovitš Romanovi, Schleswig-Holsteini hertsogi Friedrich III ja Pärsia šahhi (?) portreede kinkimislugu. Need kolm portreed on seotud Tallinna ajaloosse püsiva jälje jätnud reisimehe ja diplomaadi Adam Oleariuse ja tema reisiga Moskva kaudu Pärsiasse. A. Oleariuse reisikirjelduses avaldatud vasegravüür Moskva suurvürst Mihhail Fjodorovitšist, vennaskonnale kingitud suurvürsti elusuurune õlimaalportree ja selle hilisem, Tallinna kunstniku J. Wedekindi koopia, mis on maalitud 1728. aastal (Tretjakovi Galeriis), kujutavad üht ja sama isikut. Mustpeade vennaskonnale kuulunud portreele lisab väärtust asjaolu, et see on ainuke teadaolev Mihhail Fjodorovitši õlimaalportree, mis on loodud tema eluajal. Portree on kinkinud vennaskonnale Lorenz von Aken ja Evert Cahl 1639. aastal. Samal aastal jõudsid A. Olearius ja tema saatkond tagasi Tallinna. Portree kinkija Evert Cahl oli oma õe Brigitta kaudu suguluses A. Oleariuse reisikaaskonda kuulunud vene keele tõlgi Hans Arpenbeckiga. Ka siit võib leida seoseid, kuigi kaudsemaid, mis viitavad portree saamisloole ühenduses selle reisiga. Schleswig-Holsteini hertsogi Friedrich III portree on vennaskonnale üle andnud Philipp Crusius, kes kuulus A. Oleariuse saatkonda. Teatavasti oli hertsog Idamaadesse suunatud reisi organiseerija. Kolmas portree kujutab idamaises rõivastuses isikut, keda on peetud nii Pärsia šahhiks kui ka Tallinnas viibinud Pärsia saadikuks. Selle kinkisid Tallinna kodanikud Adolph ja Hinrich Cahl. Kahjuks ei ole olnud võimalik leida konkreetseid seoseid teiste kogusse kuuluvate portreede saamisloo kohta. Mis põhjustel näiteks on toodud siia protestantlikku linna maal, mis kujutab mustas õukondlikus rõivastuses, fanaatilise ilme ja karmide näojoontega isikut, kelle pea kohal on tekst «CAROLUS · V · DEI GRATIA ROMAN : IMPER : SEMPER AUG : HISPANILAR : REX . ANNO 1550»? Kauge Hispaania ja Püha Rooma impeeriumi valitseja, katoliikliku võimukandja portree kannab Berend Stormi nime, vappi ja daatumit 1682. Ja see on kõik, mida teame.

Kuid millistel kaalutlustel toodi vennaskonnale Amsterdamist Madalmaade asehalduri, Oranje printsi Wilhelmi värvirõõmus portree või siis näiteks Saksa ordu kõrgmeistriameti administraator, musta ristiga mantlit kandev Walter Gronberg? Oli see tingitud lihtsalt soovist rõõmustada vennaskonda ja täiendada portreekogu? Kuid võimalik, et ka mitte ainult sellest. Võimalused põhjuste ja konkreetsete seoste väljaselgitamiseks, mis kaasnesid ühe või teise portree annetamisega, tunduvad olevat siiski juba kadunud sajandite taha.

Portreekogu omapäraks tuleb pidada kindlasti sedagi, et ta koosneb suurelt osalt vanadest, enamasti XVII sajandil maalitud koopiatest. Portreedel kujutatud isikute, näiteks Carolus V, Gustav I Vasa, Walter von Gronbergi jt. eluaastad ulatuvad enam-vähem sajandi ettepoole, võrreldes nende kinkimisajaga. Sellest järeldub, et need on hilisemad koopiad, tehtud nende isikute elu ajal, XVI sajandil loodud gravüüride või maalide järgi. Meie ette kerkivad küsimused: kus need asuvad, kes need maalis või graveeris, kes hiljem kopeeris? Kõigile küsimustele ammendava vastuse saamine ei ole enam ehk võimalik, kuid tundub, et päris lootusetu see siiski ei ole, vähemalt osaliselt mitte. Ajapikku võib üht-teist päevavalgele tulla kas siis sihipäraste otsingute, laiemate kontaktide loomisega kaugemal asuvate maaligaleriidega või ka lihtsalt mõne õnneliku juhuse tõttu. Näiteks on selgunud, et portree, mis kujutab Katariina II elusuuruse täisfiguurina esinduslikus õukonnarõivastuses, on kopeeritud Rootsist pärineva kunstniku Vergilius Erikseni maali (asub Tretjakovi galeriis) järgi. V. Erikson töötas Venemaal ajavahemikus 1757—1772. Stokholmi Rahvusmuuseumi andmetel on kaks kogusse kuuluvat Carl XI portreed seotud rootsi õukonnamaalija David Klöcker v Ehrenstrahli (1628—1698) nimega. Kunstnik sündis Hamburgis, töötas Hollandis ja Rootsis portreemaalijana ning hiljem aadliseisusesse tõstetuna sai nimelisa «v Ehrenstrahl». Brandenburgi suurkuurvürsti Wilhelmi portreel seisab Tallinnas sündinud ja töötanud kunstniku E. W. Londiceri (1655—1697) nimi. Ta oli silmapaistev barokkportreede maalija Eestis. Hollandi päritoluga, Venemaal lühikest aega töötanud G. C. Groothi (1716—1749) tööde hulka kuuluvad Peeter III ja Katariina II portreed. Rootsi kuninganna Kristiine portree kannab signatuuri «Joh. Bannier' fecit». Eespool toodust nähtub, et kogus leiduvad ka mitmed nimekate kunstnike maalitud originaalteosed. Kahjuks ei ole nende hulka kuuluvate Moskva suurvürsti Mihhail Fjodorovitš Romanovi ja Schleswig-Holsteini hertsogi Friedrich III portreede (eksponeeritud Raekojas) ning Narva lahingu maali meistrite saladust õnnestunud lahendada.

Vastust ootavad küsimused ja probleemid ei vähenda kogu kunstilist ega kultuurilist-ajaloolist väärtust. Edasine töö võib tuua avalikuks veel mõndagi huvitavat, mis seotud Tallinna mineviku ja siinse kunstiajalooga. See omalaadne ja salapärasusega ümbritsetud kollektsioon, mis on praegu kõigile tutvumiseks Tallinna Linnamuuseumis, kuulub tänapäevalgi Tallinna vaatamisväärsuste hulka, nagu ta oli seda rohkem kui sada aastat tagasi.

LINDA ALEKÕRS

LÄHENEB TALLINNA IV GRAAFIAKATRIENNAAL

Selle aasta septembris Tallinnas avatava järjekordse Balti vabariikide graafikatriennaali eel korraldasid Eesti NSV Kunstnike Liidu graafikasektsioon ja plakatisektor konkursi näituseplakati saamiseks. Esimene koht määrati Tõnu Soo plakatile (pildil). Meeneplakatitena soovitati trükkida veel Maret Olveti ja Ants Säde tööd.

KOKKUVÕTE JA LÄHTEPUNKT

EESTI VANEMA KUNSTI AJALOO KÄSITLUSEST «EESTI KUNSTI AJALOO» I KÖITE ESIMESES RAAMATUS

MART ELLER

Ligi poolteist aastakümmet ühendas meie kunstiteadlasi keskse ülesandena eesti kunsti ajaloo üldkäsitluse koostamine. 1961. aastal alustatud, esialgsetest kavadest märksa ulatuslikumaks paisunud käsikirjale koos illustratsioonide valikuga panid autorid ja toimetajad punkti juba mitu aastat tagasi. Lugejateni on sellest jõudnud 1970. aastal Nõukogude Eesti kunsti aastail 1940—1965 käsitlev II köide ja 1975. aasta lõpul I köite esimene raamat, mis hõlmab kunsti kujunemist Eestis kõige varasemast ajast kuni XIX sajandi keskpaigani. Trükis olev sama köite teine raamat on pühendatud kunstile ärkamisajast 1940. aastani. II köidet on juba mitmel korral retsenseeritud ja ta on saanud ka NSVL Kunstnike Liidu juhatuse preemia. Sama preemia on antud I köite ilmunud osale. Täieliku pildi meie kunstiteadlaste tööst saame mõistagi siis, kui väljaanne on tervikuna lugeja käes. Peatugem seekord I köite esimesel raamatul, mis ilmus juba üle aasta tagasi, kuid on jäänud Eestis seni arvustamata.

Kõik «Eesti kunsti ajaloo» köited valmisid paarikümne autori ühistööna Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi kunstiajaloo sektori juhataja Irina Solomõkova peatoimetamisel. I köite esimese osa toimetaja oli sektoripoolselt Kaalu Kirme, väljaandja kirjastus «Kunst» (sealseks toimetajaks L. Keerend).

Sissejuhatavalt mõned tähelepanekud teose välise ilme kohta. I köite esimene raamat on praktilise kasutamise seisukohalt eelistatumas olukorras kui varem ilmunud II köide. Ta ei ole sedavõrd mahukas ega raske, tema lehitsemine ja lugemine lähevad hõlpsamini. Ka on tekstilehekülgedele paigutatud veidi enam jooniseid ja pilte. Üldised ülesehituspõhimõtted on küll kõigis köidetes samad: tekstile raamatu algul järgneb mahukas pildialbum. Küllap mõistsid raamatu tegijad juba ammugi, et otstarbekam ja mõjusam oleks olnud asetada pildid võimalikult vastava tekstiosa lähedusse, kuid paraku olid tehnilist laadi raskused siin ületamatud. Ent ikkagi, «Eesti kunsti ajalugu» on meie jaoks erakordne väljaanne, mida nii pea uuesti koostama ei hakata. Kas ei oleks tõepoolest suudetud kujunduspõhimõtetes ja nende teostamises olla paindlikum? On ju meil hiljuti (1976) ilmunud kunstiraamatuid (R. Looduse «Nõukogude Eesti Raamatugraafika»), milles tekst ja illustratsioonid saadi üksteisega vahetult siduda. Kokku võttes väärib aga «Eesti kunsti ajaloo» kujundus (R. Kangert, ümbrispaber ja kaas R. Pangsepp) ning tema rohke ja suures osas uudne illustratiivne materjal (fotod R. Maran, P. Talvre jt.) kiitvat esiletõstmist. Häirivad ainult mõnede hoonefotode perspektiivimoonutused, mis ilmselt ei ole kunstikavatsuslikud (näit. illustr. nr.-d 19, 37, 48, 54, 97 jmt.), kus võib jääda mulje, nagu ähvardaks ehitist kokkuvarisemisoht.

Kuid raamatus kirjapandu, kunstiajaloo käsitlus — millest seal räägitakse ja kuidas seda tehakse? Köite autorid ei vaja lähemat tutvustamist. Need on meie oma ala silmapaistvad asjatundjad, kogenud uurijad, nagu Villem Raam (arhitektuur ja ehitusplastika kõige varasemast ajast XVI sajandi teise veerandini), Helmi Üprus (renesanss- ja barokkarhitektuur ning raidkivi, klassitsistlik arhitektuur, rahvakunst), Voldemar Vaga (XIX sajandi esimese poole maal, graafika ja skulptuur). Kunstiajaloo kirjutamise aastail koolitus gootika ja baroki, eriti aga renessansiajastu puuskulptuuri ja maali probleemidesse põhjalikult süvenenud spetsialistiks Mai Lumiste. Arheoloogilist ainest käsitleb Jüri Selirand, talurahvaarhitektuuri Karl Tihase. Kes söandaks niisuguse tugeva autorkonna töötulemust kritiseerida? Vaieldi ju kunstiajaloo kirjutajate keskel ja toimetuskolleegiumis ühele poole nii mõnedki lahkarvamused. Siinkohal tahaksin vahemärkusena rõhutada, et vähemalt meie kunstiajaloolaste nooremale põlvkonnale (pidades silmas väljaande kõigi köidete autoreid) osutusid need ühised arutelud hindamatuks kooliks eesti taide arenguprobleemidesse süvenemisel ja aine tundmaõppimisel. «Eesti kunsti ajaloo» köited on niiviisi ühelt poolt kokkuvõtteks tehtud tööst, kuid teiselt poolt ka lähtepunktiks, kust tuleb edasi minna.

I köite esimene raamat ilmus 25 000 eksemplaris ning ei ole seega määratud kitsale erialaringile, vaid laiale lugejaskonnale. Just selle abil õpitakse tundma kunsti pikaajalist kujunemisteed Eestis ja võetakse omaks siin esitatud seisukohad. Aja jooksul, mis on möödunud kunstiajaloo käsikirja valmimisest, on mitmedki tema autorid jõudnud artiklites, konverentsiettekandeis ja koguni iseseisvais raamatuis oma varasemaid seisukohti parandada, hoopis uusigi esitada. Arvesse tulevad siin mõistagi ka samade küsimustega tegelevad muud kolleegid. Kõik see on loomulik ja annab tunnistust järjepidevast tööst eesti taide ajaloo tundmaõppimisel. Kuid arusaadavalt ei saa kogu kunstiajaloolase uurimistegevusega kursis olla enamik 25 000 «Eesti kunstiajaloo» köite valdajast. Teos jääb neile ikkagi põhiliseks kokkuvõtteks meie taidest, käsiraamatuks, lähtealuseks, millele saab toetuda edaspidigi. Seisukohalt — «Eesti kunstiajalugu» kui kokkuvõte ja lähtealus — ongi järgnevalt püütud raamatule üldhinnangut anda. Küll oleks aga allakirjutanu arvates vajalik, et «Eesti kunsti ajaloo» peatükke, meie kunsti arengu ja selle uurimise probleeme analüüsitaks üksikasjalikumalt eriarvustustes, mis lubaks avalikkuse ette tuua palju huvitavaid üldist kunstimõistmist süvendavaid küsimusi.

Kõige üldisemaks, paljudele ehk üllatuslikuks seigaks, millele I köite esimene raamat vastuse nii või teisiti peab andma, on: mis siis kuulub õieti eesti kunstiajalukku? Probleem ei ole uus ja sellele on aegade jooksul vastatud erimoodi, sõltuvalt ainet käsitlevate autorite klassipositsioonist, rahvuslikust kuuluvusest ja kunstiajaloo uurimise tasemest. Ärkamisajast või vähemalt käesoleva sajandi algusest peale on meil tegemist eesti rahvusliku kunstiga. Ent varasemad sajandid? Baltisaksa kunstiajaloolastele (näiteks 1887. a. ilmunud W. Neumanni eesti ja läti XII—XVIII sajandi kunsti ülevaade) see peamurdmist ei valmistanud: nimetatud aastasadade kunsti lähteallikaks oli Saksamaa ja tema kandjaiks siinsed sakslased. «Eesti Entsüklopeediastki» leiame meie vanema ja uuema kunsti kahe märksõna alt: «balti kunst» ja «eesti kunst». «Eesti Nõukogude Entsüklopeedias» on aga kasutusel märksõna «baltisaksa kunst», mis tähistab vaid teatavat osa XIX sajandi kunstiloomingust meie maal. Kuid aastasajad ja -tuhanded enne XIII sajandit, rahvakunst? 1965. aastal ilmunud «Eesti arhitektuuri ajalukku» on juba lülitatud peatükid eestlaste ehitustaidest enne vallutajate sissetungi XIII sajandil ja talurahvaarhitektuur. Nii ei kuulu siis neis käsitletud aines üksnes arheoloogide ja etnograafide töövaldkonda. Sama suunda jätkab ka «Eesti kunsti ajalugu», ja tundub, et teisiti oleks nüüd juba lausa väär. Nii avaneb võimalus jälgida kunsti arengu järjepidevust Eestis kõige varasematest aegadest tänapäevani, näha selle seoseid ja tingitust kogu maa ajaloolisest saatusest.

Ent võõramaiste vallutajate kaasatoodud kunstivormid, suurelt osalt nende huvides rajatud arhitektuur ning loodud kunstiteosed, mis ühendasid kunsti Eestis üleeuroopaliste kunstistiilidega gootikast klassitsismini? Vastamata küsimusi on terve rida. Ei ole kahtlust, et kõne all olevail sajandeil oli eesti kultuur valdavalt talurahvakultuur. Aga eestlane ja tema osa linnas? Eestlaste osa kunstiloojaina (ei ole enam uudis, et kiviraidurite tsunft oli nende päralt), kunsti vastuvõtjaina (tarbijaina, mõjualustena), maa- ja linnakultuuri vastastikused suhted jne., jne.? Kõigile neile küsimustele argumenteeritud vastuste otsimine ja leidmine nõuab ajalooteaduse üksikute eriharude spetsialistide koostööd. Mõndagi on juba selguma hakanud: keegi ei vaidle enam eesti kunsti kohalike erijoonte, siinsete arhitektuurikoolkondade olemasolu vastu jne.

«Eesti kunsti ajaloo» I köite esimese raamatu vooruseks on, et lugejal ei teki kahtlust: kõik siin esitatu kuulub tõepoolest meie maa kunstiajalukku ning mingi muu tiitli alla seda materjali poleks saanudki paigutada. Eesti vanema kunstiajaloo uurimise kokkuvõte on märksa pikemaajalisema kunstiteadusliku töö tulemus kui siin vaadeldava raamatu saamislugu. Töös liituvad kaks olulist osist eesti kunstiteaduse arenguloost: esiteks, 1920.—1930. aastail Tartu Ülikoolis kujunenud kunstiajaloo uurijate koolkonna tänaseni jätkunud tegevus, mille otsesed esindajad on teose autoreist V. Vaga, V. Raam ja H. Üprus; ja teiseks, viimaseil aastakümneil üha ulatuslikumaks paisunud, rohkeid uusi avastusi kaasa toonud Vabariikliku Restaureerimisvalitsuse töö tulemused.

Vastused eesti vanema kunsti eripäraga seotud probleemidele selguvad väljaande teksti tähelepanelikul lugemisel, nähtuvad esitatud materjali valikust. Oma esituslaadilt ei ole see raamat poleemiliste artiklite kogu, siin ei asuta diskuteerima eesti kunsti ajaloo varasemate kontseptsioonidega. Põhimõtteliselt on selletaoline rahulik objektiivsus laiale lugejaskonnale mõeldud üldkäsitluses sobiv. Üksikute peatükkide vahel on siin küll mõningasi lahkuminekuid, erinevusi rõhuasetuses, kuid terviku seisukohalt ei ole need eriti silmatorkavad. Mõneti võib aga raamatu lugejat selguse kättesaamisel häirida liigne tagasihoidlikkus väidete esitamisel (väljendid «arvatavasti», «tõenäoliselt», «võib oletada» jne.). Tagasihoidlikkus öeldakse olevat voorus, kuid allakirjutanu julgeb olla kindel, et suur osa mööndusi raamatus on põhiliselt trükiveergude redigeerimise ja teksti kirjutamise vahelise aja pikaks venimise tõttu tekkinud. Kunstiajaloo uurimine on edenenud, kirjutaja ei taha vastuollu sattuda oma uute seisukohtadega, neid kunstiajaloo teksti täielikult sisse võtta ja motiveerida polnud enam ruumi ega aega, ning paratamatus sundis kompromissile, mingile üleminekuvormelile.

Kahjuks puudub «Eesti kunsti ajaloos» meie kunstiajaloo historiograafiat käsitlev osa. (Meeldivaks erandiks osutub vaid H. Üpruse rahvakunstikäsitlus.) Eesti kunstiteaduse arenguloo ülevaate lisamine ei oleks nähtavasti põhiprobleemi lahendada suutnud. Tundub, aga, et iga peatüki autori enese varasematele seisukohtadele ja praegugi veel vaieldavatele probleemidele sobivas paigas viitamine (mõnikord, kuid juhuslikult on seda tehtud) aidanuks muuta faktirohke teose käsitluslaadi suurema huviga jälgitavaks. Kunstiteaduslike ideede võitluse kajastus aidanuks süveneda ka kunsti enese arengusse.

Eesti vanemat kunstiajalugu on tihtigi käsitletud arhitektuurile täielikku juhtpositsiooni andes. Retsenseeritavas raamatus on püütud täiesti õigustatult minna teist teed: nii arhitektuuri kui ka arheoloogilist ja etnograafilist ainest on analüüsitud k u n s t iajaloo seisukohalt. Enamasti on see õnnestunud. Võib tuua rohkesti näiteid, mis õpetavad «uut moodi» nägema meile varemgi hästi tuntud ehitisi, omaette saavutuseks on rahvakunsti seostamine kunstistiilide üldise arenguga jne. Igas valdkonnas pole aga veel nii kaugele jõutud.

Päris täpselt ei ole paika pandud üksikute peatükkide proportsioonid. Näiteks on klassitsismiajastu surutud liiga kitsastesse raamidesse, gootikal on ruumi märksa lahedamalt. Nähtavasti seetõttu on hilisemate sajandite taiestest mõni üsna tuntu jäänud nimetamatagi. Samas leidub lehekülgi, kus faktide rohkus kipub väsitama. Samal ajal on ilmne, et kõiki autoreid on aheldanud ruuminappus: ligi viis aastatuhandet on pidanud ära mahtuma 190 leheküljele. Hoopiski mitte kõik avaldamistvääriv, sealhulgas mitte kogu uudne aines ja uudsed seisukohadki pole mahtunud nende kaante vahele. Kahju on faktidest, kuid märksa enam kahju küllaldase võimaluse puudumisest üldistavateks mõttearendusteks. Kohati on nagu puudu (mitte igas peatükis) laiemast üldkultuurilisest taustast, taie kipub vahel jääma liiga omaette seisvaks nähtuseks. Veidi põhjalikumat argumenteerimist vajanuksid mõnedki uudsed seisukohad, nagu näiteks XIII—XVI sajandi ehituskunsti periodiseering, mis erineb märksa «Eesti arhitektuuri ajaloo» omast. Liiatigi on raamatus vastuolu ühelt poolt nimetatud sajandite arhitektuuri ja teiselt poolt puuskulptuuri ning maali periodiseeringu vahel. Nüüd jääb lugeja hooleks üksikfaktidest üldseisukohtadele kinnitust otsida. Muide, üks peatükk (või alapeatükk) on unustatud kirjutamata. Nii tundus vähemalt allakirjutanule, kui ta ei leidnud kuskilt ülevaadet keskaja kiviplastikast. Tõsi küll, arhitektuur ja ehitusplastika on vahetult teineteisega seotud ning viimasest on niiviisi paratamatult juttu arhitektuuripeatükis, kuid siiski oleks kiviskulptuur vajanud sellest hoolimata ka eraldi ülevaadet.

Kuid ärgem laskugem üksikseikadesse, vaid püüdkem kokku võtta «Eesti kunsti ajaloo» I köite esimese raamatu üldhinnang. Teos on esimene ulatuslik nüüdisaegne meie vanema kunsti üldkäsitlus, millel on suur tähtsus nii veenvate üldistuste kui ka rohke faktilise materjali esitamise seisukohalt. Selle valmimine viis lõpule mitme põlve uurijate töö, kuid samal ajal avanevad siit ka uued väljavaated, ülesanded, mille lahendamisele on juba asutud, kuid mis nõuavad ühtlasi uute jõudude sihipärast väljakoolitamist ja rakendamist.

TAIE LAHTISE TAEVA ALL

Järgmisel neljapäeval, 9. juunil, kui peaks ilus ilm olema, on Pikas jalas kella 12—16 avatud LEMBIT SARAPUU maalide näitus. Samal ajal tehakse näituselt videosalvestus Eesti Televisiooni kunstisaate «Vikerkaar» tarvis, mis jõuab vaatajani juuni teisel poolel.

Esimene selletaoline tänavanäitus sai teoks 1976. aasta juunis. Tol korral olid külas Eduard Viiralti sõbrad, läti kunstnikud Elvira ja Rudolf Pinnis. Pikas jalas tutvustati Elvira Pinnise pisiplastikat ja Rudolf Pinnise maale.

Seekord on välja pandud Lembit Sarapuu uusi ja vanu töid, mõne maali eri variante, palju niisugust, mis peaks Sarapuu loomingut mitmekülgsemalt tutvustama, kui see tavalisel salonginäitusel võimalik on.

LEMBIT SARAPUU. «FLORA» (ÕLI, 1972)

K. GOLEIZOVSKI JA TEMA «SKRJABINIANA»

Kuidagi nagu tagasihoidliku enesestmõistetavusega ilmus «Vanemuise» mängukavva Kasjan Goleizovski «Skrjabiniana», nõukogude koreograafia üks huvitavamaid ja tähendusrikkamaid šedöövreid. See koos teise üle ilma tuntud lühiballetiga, Mihhail Fokini «Chopinianaga» moodustavad nüüd ühise balletiõhtu. Kaks niisugust tantsukunstipärlit ühe katuse all — sellega ei saa kiidelda paljudki väga tuntud ja tunnustatud balletiteatrid.

K. Goleizovski seatud miniatuure A. Skrjabini muusikale on läbi aastakümnete esitanud nimekate tantsijate eri põlvkonnad. Kuid tervikuna on «Skrjabiniana» tulnud lavale vaid kahes Nõukogudemaa teatris: NSV Liidu Akadeemilise Suure Teatri 1962. a. lavastuse ja koreograafia kandis «Vanemuise» lavale K. Goleizovski lesk, omaaegne Suure Teatri baleriin (1926—1955), balletipedagoog Veera Vassiljeva. Niisiis võime külalislavastaja kompetentsuses K. Goleizovski loomingu suhtes üsna kindlad olla. Muide, vanemuislasi aitas lavastust ette valmistades ballettmeistri kaasatoodud värvifilm Suure Teatri «Skrjabinianast».

M. Fokin ja K. Goleizovski on isepalgelised kui isiksused-gigandid, erinevad on olnud nende loomingulised lähtekohad, loometingimused ja -tulemused, kuid mõlema andam nõukogude ja maailma balletikunst on suur. Paljuski on nende loomingus ühendavat, sarnast. Mitte ainult see, et nad balleti lühivorme harrastasid ja selle žanri ülipopulaarseks tegid. Sarnaseks teeb nende loometöö põhimõtteline vastu voolu minek, mõlema võitlus trafareti, stereotüüpide, dogmade, rutiini, iganenu vastu. Uue, enneolematu loomine, tantsukunsti sisuliste ja vormiliste võimaluste avardamine, mõlema tohutu autoriteet nende kaasajal ja nende loomingu tähendus balletikunsti arengule.

K. Goleizovski oli M. Fokini õpilasi. Peterburi teatrikooli kasvandikuna elas ta kaasa M. Fokini «Chopiniana» sünnile (1908) ja lõpetamise aastal (1909) kuulis selle balleti hiiglamenust «vene hooaegadel» Pariisis. M. Fokinilt sai K. Goleizovski juba varases nooruses ühelt poolt sügavad teadmised klassikalisest tantsust ja austuse selle kui tantsu professionaalse aluse vastu, teiselt poolt aga rahulolematuse akadeemiliste kaanonite vastu, arusaamise tantsukunsti väljendusvahendite rikastamise vajadusest.

«Chopiniana» on «Vanemuise» mängukavas 1974. a. lõpust, balletist on ajakirjanduseski juttu tehtud. Tänu repetiitorite Jelena Poznjaki ja Maie Maasiku tööle on teater suutnud mitu aastat tantsitud balletti värskena hoida. 23. märtsil nähtud etenduselt jäi Rufina Kozlova, Valentina Voronina ja Vizma Vitolsi sisseelamisest romantiliste unistuste ilma ning nende meisterlikkusest tugev mulje. Noormehe osas astus tublilt üles äsja Permi Koreograafiakooli lõpetanud Mihhail Djatšihhin.

«Skrjabiniana» üle tahaksin veidi pikemalt mõtiskleda. Seda enam, et tantsukunstilembesel lugejal K. Goleizovski isiku ning loomingu kohta eesti keeles õieti midagi lugeda ei olegi (isegi ENE ei ole pidanud vajalikuks seda nõukogude balleti korüfeed sisse võtta). Ometi on K. Goleizovski näol tegemist ühe talendikama, harituma ning jõulisema isiksusega, kelle saavutused ja ebaedugi sillutasid teed nüüdisaegsele koreograafiakunstile.

«Skrjabiniana» koosneb üheksast miniatuurist, loodud 20.—30. aastail. K. Goleizovski kandis neid endas järjekindlalt ja jonnakalt läbi aastakümnete, olles veendunud tulevaste aegade ja põlvkondade arukamas suhtumises tema loomingusse. Et õigesti mõista koreograafi ande originaalsust, loometöö julgust, tuleb heita pilk aastatesse, mil nõukogude ballett ülikeerukates oludes alles sündis. Siis saab meile ka selgemaks, kui kaugel ees oli K. Goleizovski oma ajast.

Suur Oktoober andis K. Goleizovskile võimaluse eksperimenteerida, uut epohhi kajastada uute väljendusvahenditega. Need vahendid tuli luua, neid ei olnud olemas.

Juba 1918. a., üht oma silmapaistvamat lavastust «Surma ja liikumise sonaat» luues, pöördus K. Goleizovski Aleksandr Skrjabini Kümnenda sonaadi juurde. Sellest ajast peale kasutab koreograaf Skrjabini sümfooniaid, etüüde, prelüüde, masurkasid jm. 20. aastail oli täheldatav eriline tung Skrjabini abstraktsete kujude pateetika järele. Helilooja nähti nagu omamoodi prohvetit, kes oli targa pilguga tulevikus olnud. Ei olnud juhus, et Oktoobri esimesel aastapäeval esitati Suures Teatris tema «Prometheus». K. Goleizovskile, Moskva tantsulise modernismi üldtunnustatud juhile, sobis A. Skrjabini modernne ning ekspressiivne looming suurepäraselt.

K. Goleizovski kui novaatori otsingud olid erilise huviga suunatud inimese siseilma poole. Ta oli sisimas veendunud, et mõtisklused inimesest viivad välja mõtiklusteni maailmast, inimkonnast.

K. Goleizovski töödes määras vormi uudsus ka sisu uudsuse. «Skrjabiniana» on sellest hea näide. Tema uued vormid tantsus polnud üksnes kunstniku aju fantaasiarikkad väljamõeldised, tingitud kapriissest soovist anda inimkehale tantsus enneolematuid asendeid. Goleizovski tunnetas väljendusvahendite puudulikkust uue aja ja uute ideede väljendamisel. Balletti reformides lähtus ta ühest ja samast printsiibist — koreograafilise keele maksimaalsest väljenduslikkusest (just selline keel tuli tal luua) mõtete, ideede, kujude edasiandmisel. Tema leidude mõte oli inimkeha võimalusi maksimaalselt ilmutada.

Olles võlutud Skrjabinist, tunnetades teravalt tema muusika ekspressiivsust, lõi Goleizovski naudingu ja ammendamatu fantaasiaga tantsukompositsioone, opereerides poolpaljastatud kehadega kui omalaadse skulptuurse materjaliga. Vihates tantsudogmasid ja rõivastusstampe, jättis ta esinejatele vaid miinimumi kehakatet, näidates, kui kaunis ja väljendusrikas on tantsiv inimkeha. Miniatuuris «Salome» (R. Straussi muusika, Moskva Kammerballett, 1922) astus nimiosatäitja, erakordselt kauni figuuriga Zinaida Tarahhovskaja «Seitsme loori tantsus» publiku ette vööni paljana. Kas nõnda inimkeha ilu ülistades, tegelaskujude kirgi esile tõstes ei ületanud Goleizovski «hea maitse» piire?

K. Goleizovski plastika ja rõivastus (või mitterõivastus) olid viidud kõrge kunsti tasemele, olid alati täpselt põhjendatud. Salome andis tantsides ära oma seitse päikesespektri värvides loori, mis pidid kujutama elujõu täiuslikkust. Iga looriga andis neiu ära osakese endast. Võludes fantastiliste pooside, keha liigutuste harmooniaga, avas ta Salome hinge eri tahud.

«Vanemuise» «Skrjabinianas» on paljugi Goleizovski võtete varamust, milles omal ajal nähti sensatsiooni ja erootikat. Tänapäeva teatrikülastaja siit viimast muidugi ei leia, selle asemel imetleb ta miniatuuride koreograafilise keele originaalsust, ainulaadsust ja kordumatust. Teda haarab inimkeha rakursside, põimumiste, pöörete, kokkupuutumiste lõputu rikkus, mis annab edasi tunnete ja suhete peenimaid varjundeid. «Skrjabinianas» on suhtutud igasse inimtundesse kui kõige kõrgemasse ja tähtsamasse algesse inimeses. See miniatuurikogumik on Goleizovski loova vaimu, võimsa loomingulise temperamendi, tema natuuri rikkuse, ainulaadse talendi ja kunstnikujulguse eredamaid näiteid.

«Skrjabiniana» lavaletoomine osutus «Vanemuise» balletitrupile meisterlikkuse kooliks. Muidugi ei ole miniatuuride esitus veel võrdselt meisterlik. Kõik esinejad peavad olema solistid, tinglikult öeldes, osatäitjad (kuigi koreograaf hoidus konkreetsusest, süžeelisusest). «Skrjabinianas» puudub kordeballett, rühm. Kõik kompositsioonid on mõeldud ühele kuni neljale solistile. Miniatuurides valdab tunnete sümboolne kujutamine. Vanemuislased on hästi tabanud ballettmeistri stiili, milles peen, graafiline väljajoonistus on ühendatud skulptuursusega. Ornamendilt keerukas kompositsioon on tihedasti põimitud ekspressiivsete poosidega, sisemise plastilise «tardumise» momentidega. Praegu tundub, et naistantsijatel õnnestuvad K. Goleizovskile nii omane plastiline kantileen, tantsukeele laulvus, voolavus, meloodilisus paremini kui meestantsijatel. Üks paremaid näiteid on «Bakhanaalne etüüd» Svetlana Doilova, Anu Kanariku, Svetlana Potapova ja Ellen Russova esituses. Kui ülejäänud numbrites valitsevad armastus oma lõputute tundevarjunditega ja muud inimlikud elamused, siis «Bakhanaal» on omalaadne looduspilt, milles baleriinid loovad ettekujutuse kord üksteist jälitavatest lainevoogudest, kord kiiresti vormi muutvatest pilvedest.

Väga iseloomulik «Skrjabinianale» on «Girland» tähenduses «pärg, vanik». Miks iseloomulik? Selles miniatuuris ilmneb koreograafi loomingu üks sagedasemaid jooni: iga tantsija kannab oma plastilist meloodiat, igaühel on oma joonis, kuid kahe neiu ja kahe noormehe liikumistest-põimumistest koorub välja hoopis uus plastiline meloodia, mida ei anna ükski tantsija eraldi. Svetlana Potapova, Ellen Russova, Tõnu Minhof ja Oleg Slabuhhin oskasid selgesti välja tuua ballettmeistri üksikute väljendusliigutuste sünteetilise liitumise hämmastavasse ornamenti.

Ka «Masurka» esindab üht Goleizovski olulist põhimõttelist printsiipi, aga hoopis teise kandi pealt. Ballettmeister ei teinud eesmärgiks stiliseerida, seada lavaesituseks rahvaste tantse nende tüüpiliste elementide, liikumiste võtete, sammudega. Ta vajas vaid teatud tantsu meeleolu, laadi, hinge. Nii pole ka «Masurkas» poola tantsu täpseid elemente, on vaid vihjeid poolapärasele, on masurka meeleolu oma kelmika koketsuse ja uhke elegantsiga. Ballettmeistri entsüklopeedilised teadmised rahvaste loomingust liitusid alati tema romantilis-fantastilise kujutlusvõimega. Tekkis täiesti uus «Masurka», mille olemus on kahes teineteisega põimuvas teemas, ühelt poolt kutsuvas, peibutavas ja käestlibisevas, teiselt poolt jälitavas, kirglikus, tunglevas ja kättesaavas. Selle tantsu eriline raskus on nii tehnilises keerukuses kui ka kiires ümberkehastumises, millega Rufina Kozlova laitmatult toime tuleb, rikastades ettekannet oma sarmi ning elamuslikkusega.

Koos Mihhail Djatšihhiniga esitavad nad haarava emotsionaalsusega miniatuuri «Kolm meeleolu» kahe noore kohtumisest, erutusest ja õnnest.

Üks nauditavamaid etteasteid on «Romantiline duett», poeem igavese armastuse seadusest. Mõlemad Neiu osa täitjad, Reet Paavel ja Valentina Voronina, on andnud detailides eri varjundeid, mõlema impressionistlik nõtkus ja tunnete heitlikkus, ühest meeleolust teise üleminekud on loogilised, põhjendatud ja kaunid. Hästi mõjus on «Lüürilise etüüd», tants elu esmatunnetusest, armastuse ülevast puhtusest, nii Iivi Randla ja Marek Nepomnjaštši kui ka Svetlana Doilova ja Rait Laidre esituses. Pildi kolme hullunud südame, kolme jõu kokkupõrkest loovad mõjusalt Vizma Vitols, Rait Laidre ja Oleg Slabuhhin.

Eriline osa «Skrjabiniana» õnnestumisel on Meeri Säre loodud kostüümidel ning valgustusel. Värviline valgus täidab kindlat rolli igas miniatuuris, olles emotsioonide, ideede, sisu teenistuses. Siinkohal on sobiv meenutada, et Skrjabin kavandas mõne oma teose esitusele valgusefektid ning aimas muusika ja värvusvalguse põhjendatud liitu tulevikus, rääkimata K. Goleizovskist, kes värvusvalguse loomisele oma kompositsioonide tarbeks pühendas erilist tähelepanu.

Teatrikuu algul (5. märtsil) oleks K. Goleizovski saanud 85-aastaseks. Vanemuislaste «Skrjabiniana» tähistas väärilselt seda päeva.

VALDEK PÜTSEP

29. mail Jugoslaavias Sloveeni SV-s Celjes lõppenud traditsioonilise noortekooride festivali konkursil sai Tallinna Pioneeride ja Koolinoorte Palee lastekoor «Ellerhein» Heino Kaljuste juhatusel esikoha ja kuldmedali.

AUNIMETUSI

Eesti NSV rahvakunstnik

BRUNO LUKK,

Tallinna Riikliku Konservatooriumi professor-konsultant

ÜLKNÜ 1976. A. KUNSTIPREEMIA LAUREAADID MUUSIKAVALLAS

Pianist Vladimir Krainev — 1973.—1975. a. kontserdiprogrammide ja töö eest noorte esteetilisel kasvatamisel.

Helilooja Tšarõ Nurõmov — laulude «Ballaad vendadest», «Pidupäevalaul», «Meie, tiivuline põlvkond», «Korda minu järel» eest.

Helilooja Mirssadõk Tadžijev — võidu 30. aastapäevale pühendatud Neljanda sümfoonia eest.

Moskva Pioneeride ja Koolinoorte Palee V. Loktevi nim. laulu ja tantsuansambel — 1973.—1975. a. kontserdiprogrammide ja aktiivse töö eest pioneeride ning õpilaste esteetilisel kasvatamisel.

Leningradi Kontserdiorkester — 1973.—1975. a. kontserdiprogrammide eest ja töö eest nõukogude muusika propageerimisel.

Tomski Riikliku Ülikooli koorikapell — 1973.—1975. a. kontserdiprogrammide ja töö eest noorsoo esteetilisel kasvatamisel.

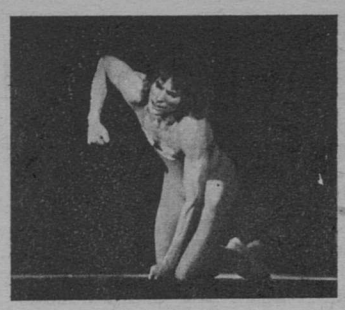
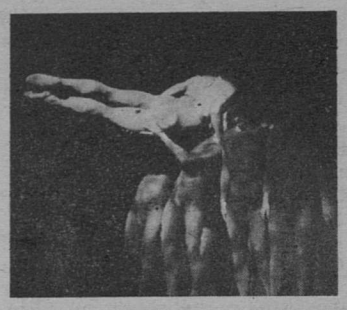
JUUBELIAASTA RAHVAKUNSTIPIDU VÕRUS

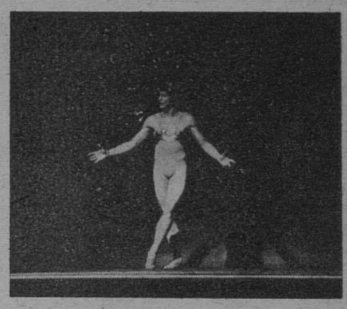
Võru rajooni traditsiooniline iga-aastane rahvakunstipidu on sel aastal Kubija lauluväljakul 4. ja 5. juunil. Tänavune rahvapidu on pühendatud Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale, mida rõhutavad peo prooloog ja finaal.

Esimesel päeval algavad pidustused rahvakunstiõhtuga, mille kava on koostanud Võru tuntud tantsumemm Kai Leete ja mis kannab pealkirja «Suurta rõõmu meie õuela». Teisel päeval esinevad segа-, mees- ja poistekoorid Eesti NSV teenelise kunstiteelase Heino Pehki üldjuhatusel. Ühendatud puhkpilliorkestreid dirigeerib Helmut Kostabi.

ESTICA

Leedu NSV Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeerium ja Riiklik Konservatoorium andsid välja kogumiku «Nõukogude Balti vabariikide heliloojate klaveriteoseid», mille on koostanud Leedu pedagoogid, muusikateadlased A. Baltreniene ja S. Gelpernіene. Kogumikus on neli ulatuslikumat teost eesti muusikast: Duett L. Austeri balletist «Põhjamaa unenägu», «Rahvaviis» E. Tambergi «Concerto grosso'st», Laul V. Reimani ooperist «Kauged rannad» (kõik kolm K. Sillakivi transkriptsioonist) ning «Lumehelbekese tants» E. Kapi ooperist «Talvemuinasjutt».

TIIT HÄRMI BALLETIREISID

Tänavune hooaeg on RAT «Estonia» balletisolistile Tiit Härmile eriti pingeline: tihedalt tantsib ta koduteatris, vahel isegi kolm kandvat osa nädalas. Praegu on ta aga ka meie ainus tantsija, kes järjekindlate ja edukate külalisesinemistega paneb kõnelema eesti balletist väljaspool meie vabariiki. (Üleliidulises ajakirjanduses on Tiit Härmist isegi rohkem juttu olnud kui oma vabariigis. Põhjus on ehk ka meie balletikriitikute vähesuses.) Kui ooperisolistide vahetused on «Estonia» teatri elus muutunud üsna endastmõistetavaks nähtuseks, siis balletisolistid seda traditsiooni alles alustavad. Ja selles on kahtlemata juhtiv osa Tiit Härmil. Tagantjärele on isegi raske meenutada kõiki tänavuse hooaja külalisetteasteid (ka tantsijal pole kroonikakirjutamiseks mahti olnud), aga näiteks juba viimase kuu jooksul on ta oma paarkümmend korda lennukis istunud: neli esinemist Moskvas, osalemine Vene NFSV kultuuripäevade avamisel Taškendis, kus ta tantsis Printsi «Luikede järves», peale selle etendused Leningradis, Tartus. Vahepeal on tema kunstile kaasa elatud «Estoniaski».

Tänavuse hooaja algusesse jäi osavõtt Nõukogude Liidu kultuuripäevadest Jugoslaavias. Koos «Estonia» baleriinide E. Erkina ja I. Arroga tantsis ta mitmes Jugoslaavia linnas, sealhulgas Belgradis, Splitis, Zagrebis.

Korduvalt on T. Härm esinenud suurtel balletiõhtutel Moskvas, kus on teinud kaasa Nõukogudemaa parimad. 2. aprillil tantsis ta Moskvas Näitlejate Keskmajas rahvusvahelisele teatripäevale pühendatud pidulikul õhtul. Sellest üritusest võtsid osa veel Moskva Suure Teatri solistid, Lensoveti-nim. ja Milaano Piccolo-teatri näitlejad. 18. aprillil esitas ta suurel balletiõhtul Tšaikovski-nimelises kontserdisaalis fragmente Berliozi «Romeost ja Juliast» ning Auberi *Pas de deux*, partneriks V. Ganibalova.

Vahetult enne seda sündmust sai teoks «Estonia» balletisolistide vastukülaskäik Riiga «Giselle'iga». Peale Tiit Härmi tantsisid selles E. Erkina, O. Tšitšerova, I. Arro, J. Garancis ja J. Neff. Riia Ooperi- ja Balletiteatri solistid esinesid meil «Luikede järves». Tiit Härm rõhutab: «Solistide vahetamised on äärmiselt vajalikud tantsijate loominguintensiivsuse kasvule. Juba ka klassikaga võib meie ballett üles astuda ükskõik millise Nõukogude Liidu balletiteatri laval. Riialastes äratas iseäranis suurt huvi meie klassikalise tantsu interpretatsioon. Sellisele ettevõtmisele ootaks küll jätku.»

Aprillikuus tantsis Tiit Härm külalisena ka Leningradi Kirovi-nimelises Ooperi- ja Balletiteatris «Luikede järves», Odette'i ja Ottilie osas Valentina Ganibalova.

Käesoleval hooajal on Tiit Härmil olnud kolm loominguõhtut, kõik Moskvas. Meie tantsijatest sai ta esimesena õiguse oma loominguõhtuga üleliidulisel laval välja tulla. Esimene etteaste oligi 17. jaanuaril Tšaikovski-nim. kontserdisaalis, kaasa tegid «Estonia» tantsijad I. Arro, E. Erkina, S. Kranig, T. Burova ja A. Basihhin. Kolmeosaline õhtu sisaldas Vivaldi Sonaadi tšellole ja tšembalole Mai Murdmaa koreograafiaga, J. Ch. Tolari «Balletto», samuti Mai Murdmaa seades, Prokofjevi «Põgusad hetked» K. Goleizovski koreograafiaga, Raveli «Daphnis ja Chloë», Albinoni *Adagio* ja K. Slavicky Freskod orelile.

Järgmine õhtu leidis aset 21. märtsil Kunstitöötajate Keskmajas. Seda juhtis ja kommenteeris tuntud teatritegelane balletikriitik Boriss Lvov-Anohhin. Seekord esitas Tiit Härm Auberi *Adagio*, katkendi Berliozi «Romeost ja Juliast», *Adagio* Adani balletist «Korsaar» ja Albinoni *Adagio*, partneriks V. Ganibalova. Linastati ka uut üleliidulise tellimusena tehtud täispikka filmi «Tantsib Tiit Härm».

Kolmas loominguõhtu oli alles hiljuti, 24. mail, taas Tšaikovski-nimelises kontserdisaalis. Viimaseni väljamüüdud saal räägib sellest, et tantsija on võitnud moskvalaste poolehoiu. Sellel õhtul, pühendatud Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale, pidid esinema kolme liiduvabariigi, Vene NFSV, Armeenia ja Eesti NSV balletikorüfeed. Et aga V. Galstjan Jerevanist haigestus, jäi õhtu Tiit Härmi ja Valentina Ganibalova õlule. Kava esimene osa kätkes fragmente Berliozi «Romeost ja Juliast», teise poole täitis Raveli «Daphnis ja Chloë». Kaasa tegid E. Erkina, I. Arro, S. Kranig, L. Sintsova ja J. Neff. Tantsimine sellel Nõukogude Liidu esinduslikemal kontserdilaval sai noortele tugevaks võimete prooviks, aga laskis tunda ka uut loomingulist õhkkonda.

Noorte arengule, nende rakendusele teatris ja esinemisvõimalustele väljaspool osutab Tiit Härm suurt tähelepanu. Töös noortega on tal tulnud teha rohkesti lisaproove. Selleski on Tiit Härmi hoolt ja vaeva, et tänavu kevadel debüteerisid «Estonias» neli uut esitantsijat: Inge Arro «Uinuvas kaunitaris», Larissa Sintsova «Giselle'is», Saima Kranig ja Jevgeni Neff «Romeos ja Julias».

«Balletikunsti paremaks mõistmiseks tuleks tantsijatele anda rohkem võimalusi ennast avaldada. Publik tunneb neid üksnes rollis. Kuigi see peab jääma põhiliseks, võiks ka meie vabariigis korraldada balletiõhtuid, loomingulisi kohtumisi, anda balletikunstnikule võimalus kaasa rääkida mõneski teatrit, balletti, muusikat puudutavas küsimuses.»

Hooaeg lõpeb T. Härmile alles hilissuvel. Juulikuus on planeeritud välisreis. Ettevalmistamisel on L. Sumera ballett «Anselmi lugu» M. Murdmaa lavastuses ja koreograafiaga. Suvel tuleb hakata mõtlema aga juba sügisele — kuuajalisele «Estonia» võõrusesinemisele Saksa Demokraatlikus Vabariigis, kus Tiit Härm tantsib Beethoveni «Prometheust».

TIINA ŠUBIN

«KALEVI» PUHKPILLIORKESTER

Meie tänases kultuurielus on puhkpillimuusika osatähtsus märksa tõusnud. Sõjajärgsete aastakümnete väikeste marsiorkestrite järel on tekkinud suured kontserdikollektiivid. Heliloojate ja orkestrijuhtide loominguliste-interpretatsiooniliste sidemete tihenemisega on viimastel aastatel saadud uusi, värske harmoonia, rikkaliku rütmika ja paeluva meloodiaga teoseid. Orkestrite taseme tõusus etendab olulist osa dirigentide ettevalmistamise korraldus, kus ühtviisi tähtis on nii muusikaõppeasutuste kui ka Vabariikliku Orkestrijuhtide Puhkpilliorkestri tegevus.

Silmapaistvaid puhkpillikollektiive leidub Tallinnas, Tartus, Sakus, Vändras jm. Nende hulgas evib kuldse koha Tallinna kondiitritoodete vabriku «Kalev» teeneline orkester. Seitsmeteistkümne aasta vältel on see kollektiiv kasvanud suurearvuliseks, esinenud paljudel ülevabariigilistel üritustel, tehastes ja kontserdisaalides, meie maarajoonides, aga ka Soomes, Jerevanis, Leningradis, Läti NSV linnades, Taga-Kaukaasias ja Musta mere ääres. Orkester on võitnud nii oma vabriku rahva kui ka kogu meie vabariigi muusikasõprade tunnustuse ja armastuse. Tuli ju orkester hiljuti esikohale ka üleliidulise taidlusfestivali lõppvoorus.

«Kalevi» orkestri kõrgtase on meie ühiskonna majanduse ja kultuuri arengus seaduspärane, ometi ka mõneti erandlik. Vabrikus töötab rohkesti haritud pillimehi: orkestrivanem on kompvekitsehhi tööline, üks meie paremaid oboemängijaid, Eesti NSV teeneline kunstnik Herman Talmre, kornetirühma kontsertmeister automaatliini lukksepp Raimund Kingu, klarnetirühma kontsertmeister Endel Koit ja bassklarnetist Artur Rannu, mõlemad samuti lukksepad.

Vabriku juhtkond on loonud orkestrile head töövõimalused, muretsenud väärtuslikke instrumente ja noodikogu, abistanud kontsertide organiseerimisel. Kümme aastat on orkestrit juhatanud vabariigi teeneline kunstitegelane Leho Muldre, kes osava kasvatajana, peenetundelise kollektiivijuhina ja temperamentse dirigendina on loonud 68 mängijaga kollektiivist ühtse ja dirigendikuuleka muusikute pere.

«Kalevi» orkestri kõlailu tuleneb tema rikkalikust koosseisust. Orkestris on suur puupillide rühm, kus flöötide, oboede, klarnetite ja fagottide kõrval on inglissarv, bassett, bassklarnet, kontrafagott, ja saksofonide grupp. Pehmelt säravad kornetid-trompetid, väga ühtlaselt kõlavad kuuene trombooni-grupp, arvukas metsasarverühm ja bassid, mille tämbrit rikastab kontrabass.

TAIDLUSFESTIVALI LAUREAATE

Suure, kaasajastatud koosseisu tõttu suutis orkester aastapäevaõhtul Tallinna Poliitharidusmaja avaras saalis pakkuda arvukale kuulajaskonnale teoseid, millest mitut oleme harjunud kuulma vaid sümfooniaorkestri esituses. Rossini avamängu ooperile «Wilhelm Tell» (L. Muldre orkestratsioon) ja Tšaikovski «Itaalia capriccio» kuulamisel tuli tõdeda sümfoonilise muusika õnnestunud ettekannet puhkpilliorkestriga, kes tabas autorite nõutud kõlanüansid, dünaamika ja rütmika, samas andis aga midagi uut, värsket ja maitsekat. Väärtuslikuks lisaks kujuneb alati solistide esinemine orkestri saatel (mitmedki orkestrid kasutavad solistide saatmisel lihtsamat varianti — klaverit). «Kalevi» noor solist Ernst Tael ilmutas Weberi fagotikontserdi I osa esitamisel head pillitehnikat, meeldivat tooni ja toredat musitseerimisoskust. Raimund Kingu, kes mängis R. Ploomi «Meloodia», kinnitas aga oma esinemisega, et ta püsib endiselt meie vabariigi paremate trompetistide seas. Orkestrisaade oli korrektne.

Kui kava esipool koosnes klassikalisest muusikast, siis teises paelusid uudsed arranžeeringud. Meeleolukalt esitati Weberi «Maestoso», E. Liivese «Hõissa, simman!» ja Šostakovitši «Romanss» (kaks viimast L. Muldre orkestratsioonis). Mõnevõrra kahvatumaks jäid Lennon-McCartney «Olgu nii» ja Rodgersi fantaasia «Helisev muusika» esitused. Siin oleksid teravamad aktsendid (esimeses) ja kohati rahulikumad tempod (teises) üldmuljet tugevdanud. H. Hindpere põneva koega ulatuslik «Puhkpillide pidupäev» kõlas veenva pidulikkusega. Mängleva kergusega esitati selles kiire rütmiga osad, ilusas toonis soolopartiid ja maitsekalt kontrapunktiline kude.

Kogu kontserdikava viis L. Muldre läbi kindlakäeliselt. Põhjalik orkestripillide tundmine, paralleelne töö Tallinna Muusikakooli sümfooniaorkestriga, nõudlikkus ja täpsus moodustavad tulemusrikka töö vundamendi. Tema dirigendinatuuri kuuluvad poseerimise puudumine, ökonoomne žest, jõurikas nõudlikkus dünaamikas, kujundlikud aktsendid, suur täpsus rütmikas. Samas tuleb hinnata L. Muldre orkestratsioone kui rikkaliku kõlavärvinguga sobivaregistrilisi seadeid, milles tema meeliskõlaks on paljude eritämbriliste pillide sobilik koondheli.

Järgmisel tööhooajal peaks orkestris kõigepealt ette võtma klarnetirühma pillide ülevaatamise, muretsema uusi, häid instrumente, jätkama noorte trummarite õpetamist, ansamblilisuse viimistlust eri esinemisruumides ja eriilmeliste teoste interpreteerimisel.

Orkestri praegune kõrgtase lubab teda rakendada meie vabariigi esinduskollektiivina ülelinnalistel aktustel, vabariigi kõrgete külaliste vastuvõtul, ka telesaadetes. Samuti suudab «Kalevi» orkester edaspidigi tutvustada meie muusikakultuuri kontserdireisidega vennasvabariikides ja välismaal.

HEINO RANNAP

PUHKPILLIPIDU PÕLVA INTSIKURMUS

1971. a. suvel süttis esmakordselt Põlva Intsikurmu lauluväljakul suurpeotuli: toimus ülevabariigiliseks minilaulupeoks kujunenud Lõuna-Eesti segakooride laulupäev, millest võttis osa 152 kollektiivi enam kui viie ja poole tuhande esinejaga.

Kaunis peoplats on armsaks saanud rahvatantsuansamblitele, rindesõpradele, tööveteranide laulu- ja tantsurahvale, meie meeskooridele, kõige paremad muljed on jäänud ka külalistele vennasvabariikidest.

Nädala pärast, **11. ja 12. juunil** kaigub Intsikurmu aga puhkpillihäältest: siin saab teoks **esimene ülevabariigiline puhkpillimuusika päev.** Pasunate pidupäevale Põlvasse on kutsutud 46 kollektiivi ligi poolteise tuhande pillimehega. Külalisi tuleb Pihkvast ja Ogrest, Zarasaist ja Ukraina NSV-st Kulikovkast, kaasa teevad ka segakoor «Raudam», Tartu Tervishoiutöötajate Maja naiskoor ja Võru meeskoor «Kannel» ning oma rajooni laulu- ja tantsurahvas.

Peo heaks kordaminekuks on vaeva näinud Viljandi ja Tartu trükkalid, tegelasmärgid valmistanud «Norma» jt., noorenduskuuri on saanud ka laululava.

Kõik puhkpilliorkestrid peavad saabuma laupäevaks, 11. juuniks kella 12-ks, proovid algavad kl. 13.30.

Laupäevane rahvakunstiõhtu-sõpruskontsert «Sulle, kodumaa!» algab Intsikurmus kl. 20. Sellel teevad kaasa Põlva rajooni koolide koorid ja tantsurühmad, rajooni kõik rahvatantsurühmad, kõik külalised, «Raudam» ning kõrgema kategooriaga puhkpilliorkestrid.

Pühapäeva hommikul kl. 7 on äratusmäng Põlvas, kl. 7.30 on pillimehed juba proovil. Pidurongkäigu algus on kl. 15 ja esimese ülevabariigilise puhkpillipäeva kontsert algab kl. 16. Esinevad kõik meie kõrgema, esimese ja teise kategooria puhkpilliorkestrid, külalisorkestrid ja koorid. Puhkpillipäeva auüldjuht on vabariigi rahvakunstnik Helmut Orusaar.

REIN VILL

KUIDAS OLLA ARMASTATUD

SILVER KOPPEL

II. KÕIK OLENEB MEIST ENDIST

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 20—21)

K. Marx kirjutas, et lahutus teeb kindlaks ainult fakti: see abielu on surnud abielu. G. Naan, A. Višnevski ja E. Tiit kordavad sama mõtet: ei lahutata uue, õnnelikuma abielu loomiseks, vaid sellepärast, et perekond on lagunenud, abielu muutunud talumatuks. Kuidas kõik nii läks?

PEALE PETTUMUSI

«Me sobisime algul suurepäraselt. Siis aga tulid pettumused. Olime liiga nõrgad, et nendega võidelda. Järgnes lahutus.

Kas meil nüüd on kergem? Tõsi, me oleme targemad. Aga isegi siis, kui me uuesti alustaksime, oleks midagi teisiti. Vigu võime ju mitte korrata. Ent me ei saa kunagi tagasi seda armastust, millega kõik algas.»

Armastusabielu rajatakse tugevale kiindumusele. Ja väga vähesel määral sobivusele, kuigi sobitakse suurepäraselt. Partnerisse kiindudes täiendatakse muljeid temast soovitava abikaasa mudeli (s. o. oma vajaduste ning soovide) kohaselt. Talle omistatakse välimust või iseloomujooni, mis tegelikult puuduvad, ega märgata kõike sedagi, mis tegelikult on olemas. Suur armastus varjutab olemasolevad sobimatustegurid. Need ilmnevad järk-järgult alles siis, kui suureneb armastuse entroopia.

G. Naani hoiatus abiellumisaegse sobivuse ülehindamise eest on põhjendatud, samuti soovitus kurameerimise ajal teineteisest mitte kujutluspilte luua. Niihästi elus kui ka armastuses on õige jääda alati iseeneseks.

Püsiva abielu eelduseks on sekundaarne (kujunev) sobivus. Mingil määral on see alati olemas. Märkisime, et iga kehaliselt, vaimselt ja moraalselt terve inimene võib olla abielus samasuguse vastassoo esindajaga. Võib, aga püsivaks õnneks sellest tavaliselt ei piisa. Sekundaarset sobivust peab teadlikult kujundama. See polegi nii kerge. Sellega tuleb algust teha juba suure armastuse perioodil, millal kõik nagu iseenesest näib laabuvat. Võitlus abielu säilitamise pärast peab algama abielu esimesest päevast, parem veel, kui enne abiellumist.

E. Tiit nendib, et tugevaks abieluks on vajalikud vastastikune sümpaatia, lugupidamine, teineteise arvestamine ja usaldus. Statistiliste andmete põhjal ei kuulu armastus vajalike tingimuste hulka. Tegelikult kirjeldab ta sekundaarse sobivuse aluseks olevaid kõlbelisi tundeid, mida seob ja suunab partnerile just nimelt armastus, ehkki mitte intensiivne ja vähe märgatav.

Teiselt poolt väidab E. Tiit, et abielu püsimist tagavad armastus-, eneseteostus- ja kohustustegur, sealjuures võib aja kulgedes armastuse osatähtsus suureneda. Siin iseloomustab ta mõistusabielule tüüpilist sekundaarse sobivuse kujunemist, mille vältel seni märkamatuks jäänud kiindumus märgatavaks muutub.

Seega on ka sekundaarse sobivuse aluseks armastus. On võimalik, et esialgne suur armastus mõnikord isegi takistab sekundaarse sobivuse kujunemist. Ta võib varjutada olemasolevad sobimatustegurid sel määral, et nende vastu võitlemisega hilinetakse. Entroopia suurenemine võib siin etendada pigem positiivset kui negatiivset osa.

Lõpuks loetleb E. Tiit abielu stabiilsust säilitavate teguritena ka eesmärkide ja taotluste ühtsust, väärtushinnangute ja ellusuhtumise lähedust. Nimetatud kodanikuomadused koos armastusega moodustavadki sekundaarse sobivuse põhisisu. Teised sobivustegurid varieeruvad sõltuvalt abikaasade konkreetsetest omadustest.

Sekundaarse sobivuse füsioloogilise aluse moodustab abikaasa kujundi ja soovitava abikaasa mudeli tervikuks liitumine koos vastavate närviprotsesside stereotüpiseerumisega.

Abielud aga ei lagune enamasti mitte sellepärast, et sobivust on vähe, vaid sellepärast, et sobimatust on palju.

Kõigepealt on olemas (siin nõustume E. Tiiduga) abieluks üldse sobimatuid inimesi. Armuda, abielluda ja võib-olla isegi armastada võib nähtavasti igaüks, kuid pikemat aega teise inimesega koos elada mitte. Põhjuseks on enamasti erinev temperament ning iseloom, mõnikord ka moraalne või füsioloogiline ebatäisväärtuslikkus.

G. Naan, E. Kudu ja E. Tiit on ühisel seisukohal: enamiku lahutustest algatavad naised. Nägime, et otsides tegureid, mis abielu just nimelt naisele talumatuks muudavad, juhib G. Naan tähelepanu naise bioloogilise programmi puudulikule realiseerumisele.

Isegi siis, kui võtta omaks hüpotees bioloogilise programmi mitmeastmelisusest, on vajalik uurida reproduktiivsete protsesside puudulikku realiseerumise tagajärgi. Kui väidame, et pooli abielunaistest ei rahulda seksuaalvahekord piisavalt, näeme olukorda pigem roosades kui mustades värvides. See on küllaldane abieluõnne purustamiseks. Arvestatavate sobimatusteguritena analüüsib E. Kudu abielunaise (tõepoolest!) liiga suurt koormust, mehe alkoholismi, käopojamentaliteeti ja truudusetust, naise psüühilist rahuldamatust.

E. Tiit peab sobimatusteguriteks ka ea, huvide ja hariduse ebavõrdsust. Viimast rõhutab samuti E. Kudu. Siin aga tuleb näha sügavamale. Abielupartnerid võivad olla väga erinevad ja elada suurelgi määral «erinevates maailmades». Kui nende «maailmade» vahele osatakse luua piisavalt informatsioonilisi puutepunkte, rikastatakse teineteist vastastikku. Kui mitte, on tagajärjeks võõrdumine ja üksindus.

E. Tiit loobub liiga kergekäeliselt arvestamast sobimatusteguritena naise bioloogilise programmi puudulikku realiseerumist, naise suurt koormust, mehe alkoholismi, iseloomude sobimatust, pikaajalist lahusolekut, korterikitsikust.

Tõsi, kõik need tegurid on eksisteerinud varemgi. Vana abielu lagunemist vältisid aga majanduslikud asjaolud. Teiseks, ükski sobivus- või sobimatustegur omaette ei selgita küsimust piisavalt. Abielu stabiilsus oleneb sobivuse (kõikide sobivustegurite kompleksi) ja sobimatuse (kõikide sobimatustegurite kompleksi) vastastikusest toimest.

Enamasti ei lagune abielud korterikitsikuse või iseloomude sobimatuse tõttu ka praegu. Aga neid ja teisigi mitteaktuaalseid sobimatustegureid võiks nimetada müradeks. (Võrdle müraga Mustamäel, mis lausa korterit vahetama ei sunni, aga sellest unistama küll. Kui müra aga liiga suureks muutub, siis korter lõpuks ikka vahetatakse.)

Mürasid on abielus tohutult. Lapsed ja nende puudumine, elukaaslase ülemäärane või ebapiisav seltskondlikkus, huvide vähesus või rohkus, isegi ta liiga vali või liiga vaikne, liiga aeglane või liiga kiire, liiga ohter või liiga napp kõne.

Niihästi konkreetseid sobivus- kui ka sobimatustegureid ja mürasid võib olla väga palju. Nende väljaselgitamine ja tugevdamine või nõrgendamine ongi võitlus abielu säilitamise nimel.

MÄNG TULEGA

Tavaliselt ei rahulda inimese informatsioonivajadust suhtlemine üksnes abikaasaga. Uute tutvuste, uute sõprade otsimine ja leidmine on stiihiline võitlus entroopia suurenemise vastu. Uutes suhetes, erinevates rollides uueneme ka ise ja osa sellest uudsusest toome koju kaasa.

Võib juhtuda, et lähedaseks, isegi usalduslikuks sõbraks saab vastassoost partner. Suhtlemine temaga võib kindlustada perekondlikku armastust: dominandiprintsiibi kohaselt suurendavad saadud muljed kiindumust abikaasasse. Nad takistavad ka perekonnastereotüübi inertseks muutumist (armastuse entroopiasurma).

Ent ometi on see mäng tulega. Niisugune sõber on abielule alati ohtlik, sest kiindumus vastassoosse on bioloogiliselt paratamatu. Seda eitada oleks variserlikkus. Pealegi on ka sõpruse eelduseks sobivus. «Piirides püsimine» nõuab erakordselt tugevat või erakordselt tuima iseloomu.

Meeste algatatud lahutuste peamine põhjus, olgu see motiveeritud nii või teisiti, on uus kiindumus. Kogemus lubab nõustuda E. Kuduga: naiste lahutussoov on harva tingitud uue mehe esilekerkimisest.

Lahutamine uue kiindumuse mõjul on (kuigi mitte juriidiliselt, siis ometi moraalselt) süüline käitumine.

Tüüpiline on meeste veendumus: abielu oli uue kiindumuse tekkimise ajaks niikuinii lagunenud. Seda ei saa väga tõsiselt võtta. Kui uuest kiindumusest põhjustatud kriis suudetakse õnnelikult (või, kes teab, ka õnnetult) ületada, võib abielu edasi kesta väga pikka aega täiesti normaalsel tasemel.

G. Naan on veidi nördinud sellest, et armukadedus püsib tänapäeval endiselt jõus, kuigi tsivilisatsioon on hävitanud truuduse materiaalsed alustoed. Ta peab armukadedust koos kadeduse teiste liikidega eraomanduse loomulikuks kaasnähtuseks ja küsib, kas nüüd ei oleks aeg sellest loobuda. Oma seisukoha toetuseks esitab ta põhjusliku (ajaloolise ja loogilise) seose: eraomandus — monogaamia — armukadedus — abielutruudus.

Tõsi, eraomandusest tuleneb paratamatult monogaamia. Eraomanduslikust monogaamiast aga mitte armukadedus, vaid truudusenõudmine (omandile ja sellepärast ka abielule). Truudusenõudmine võib esineda armukadeduse vormis, kui abikaasasse ollakse kiindunud. Enamasti on naise truudus aga mehele ainult prestiižiküsimus. Truudus tagatakse ju naise majandusliku kindlustamatuse, siit tuleneva faktilise õiglusetuse, seadusandluse ning ühiskondliku moraali abil. Eraomanduslikus ühiskonnas oli vajalik G. Naani esitatud topeltmüstifikatsioon (monogaamia sidumine inimloomusega ja truuduse muutmine omaette väärtuseks). Truudus ei ole siin aga armukadeduse, vaid omanduse teenijanna. Ja ka armukadedus teenib omandust, kuigi teda ei omanduse ega abielu säilitamiseks sugugi vaja ei ole.

Kristliku seksuaalmoraaliga (abielueelse ja abieluvälise seksuaalvahekorra eitamise ning lahutuste taunimisega) on armukadedus seotud vaid niivõrd, kuivõrd õhtumaade eraomanduslikku ühiskonna liikmed keskajast alates on «head» kristlased. Sellepärast võib antud küsimuses omadussõna «kristlik» vabalt asendada mõne sobilikumaga.

Püsiva armastuse (mis ju on ühtlasi ka truudus) materiaalsed alused ei ole sotsialistlikus ühiskonnas kadunud. Nad on niihästi välised (ühine praktilis-materiaalne tegevus ühiste eesmärkide saavutamiseks) kui ka sisemised (närviprotsesside stereotüpiseerumine). Armukadedus esineb siin seksuaalse armastuse ainusallivuse (F. Engels) avaldumisena.

Kadedus ja armukadedus mingil määral küll lõikuvad, ent armukadedust kadeduse alaliigiks ega avaldumisvormiks pidada ei saa. Näib nii, et see, kes kunagi pole olnud armukade, pole kunagi ka tõeliselt armastanud. Armukadedus on armastuse (ja ühtlasi monogaamia) võimas liitlane ning samal ajal vaenlane.

Armukadedus on loomulik ja paratamatu armastuse algperioodil, mil võisteldakse (aga ka võideldakse!) armastatu omamise pärast. Niisama loomulik ning paratamatu on ta siis, kui ilmub uus kiindumus ja tuleb uuesti võidelda.

Põhjendamatu armukadedus purustab usalduse. Suur, ebamõistlikult avalduv armukadedus võib hävitada armastuse. Ent suur armukadedus on suure armastuse kaaslane. On peaaegu võimatu armastada korraga kuumalt ja targalt. (Uus näide selle kohta, et suur armastus pigem takistab, kui soodustab abielu normaalset kulgu.) Armukadetseda mõistlikult ja paraja mõõduga võib vahest ainult siis, kui selleks tõesti põhjust ei ole. Või kui kindlasti teatakse, et abikaasa on väga tugev või väga tuim.

Armukadedus oleks enamasti mõistlikum ja mõõdukam, kui seda ei puhuks lõkkele «kaastundlikud» inimesed. Abielu on kahe inimese õnn ja kannatus. Kolmandad hoidugu sellest kaugele.

(Järgneb)

RUDOLF SEPP, maalikunstnik ja kunstipedagoog. Loonud psühholoogilisi portreid, figuraalkompositsioone, natüürmorte ja maastikumaale. Sai 23. mail 75-aastaseks.

JAAN SAMMUL, Rakvere Teatri näitleja, Eesti NSV teeneline kunstnik. Saab 6. juunil 60-aastaseks.

ERIKA ESOP, lastekirjanik. Sai 2. juunil 50.

PROOSAPROBLEEME MÖÖDUNUD AASTAST

M. Undi 1976. aasta proosa ülevaade (vt. «Looming» 1977, nr. 3) on nii-öelda kirjanikupilguline ja see pole sugugi taunimisväärne. Juurdunud tava järgi on kirjanduse aastaülevaated valdavalt kriitikute sulest, kusjuures kriitik on tavaliselt endale võtnud uurija rolli. Tõsi küll, uurimusele lähenev ülevaade on objektiivsem, hõlmab kõik aasta jooksul ilmunu, kuid samas kannatab tihtilugu kirjelduslikkuse, kui koguni mitte nahksuse all. Nii või teisiti jääb uurimusele lähenev ülevaade ikkagi välisvaateks, kõikearvestavaks, tolerantseks. M. Undi hinnanguis seevastu etendab olulist osa isiklik kirjanikukogemus ning need hinnangud äratavad huvi mitte ainult läinud aasta proosakontekstis, vaid ka kirjutaja kui meie ühe juhtiva proosakirjaniku enda otsingute mõistmiseks.

Kaks märkust M. Undi tähelepanekute puhul tahaksin siiski teha. M. Unt nendib õigusega, et oleks vajalik vaadelda meie nüüdisproosat laiemas, teiste kirjanduste, koguni maailmakirjanduse kontekstis. Seejuures püüab ta olla kujukas, kõrvutades V. Vahingut Joyce'iga, O. Remsujevit F. Saganiga, K. Saaberit Hemingwayga. Kahtlemata on võrdlus teravmeelne, kuid nagu iga teravmeelne võrdlus ikkagi esmajoones kujukas, mitte aga rangelt ühetähenduslik ja igas mõttes paikapidav. Meie autorite kõrvutamine konkreetsete nimedega maailmakirjandusest, kui seda teha, peaks olema läbikaalutum, motiveeritum. Märki tabab M. Unt oma kõrvutustega aga selles mõttes, et tahes-tahtmata juhib ta tähelepanu nüüdisproosa üldistele arengutendentsidele, kirjanduslikule atmosfäärile, mis niivõrd ei lähtu konkreetse eeskuju-autori imiteerimisest, vaid on sedavõrd üldine, et väljaspool teda ei saa kujuneda ükski arvestusväärne kirjandusteos.

M. Unt asetab oma ülevaates rõhu lühiproosale ja jutustusele, nähes neis vahendeid, mis tänapäeval kõige operatiivsemalt suudavad reageerida uuele elus ja inimeses, kõige adekvaatsemalt on suutnud väljendada meie kaasaegset elutunnetust. Seejuures heidab ta väljakutse romaanile. Mulle tundub, et siin on M. Unt jäänud normatiivse poeetika kammitsaisse. Romaan ei ole ainult eepika suurvorm, nagu väidab normatiivne poeetika. Kui see nõnda oleks, tuleks nõustuda formalistlike uurijatega, akadeemiliste koolkondadega, kes üksmeelselt räägivad romaani kriisist, piiravad romaani ühe või teise konkreetse ajaloolise tüübiga ja kuulutavad ta aegunuks. Kuid romaani on tänapäevaks suudetud ka sügavamalt, olemuslikumalt mõtestada. Asjata ei räägita, et XX sajandil on kogu kirjandus romaani mõjuvõimu all. Romaani ainukeseks tunnuseks peab M. Bahtin ta põhimõttelist «avatust», kindla žanrikaanoni puudumist. Seda seisukohta jagab enamik nüüdisromaani uurijaid. Piltlikult öeldes on romaan vallutanud kirjanduse tervenisti, XX sajandi luule ja draama arenevad romaani elu- ja inimesekontseptsiooni tähe all.

Praegusromaani olemusest

Kui pöörata korraks pilk eesti kirjanduse arengule 1960. aastate algusest peale, võib näha, et kõnealune romaani hegemoonia valitseb meilgi. Sageli on räägitud luule kõrgseisust läinud kümnendi keskel, rõhutatud luuleuuenduses määravat osa etendanud vabavärsi harrastust. Seoses sellega söandaksin esitada hüpoteesi: luule arenes sellal romaani elu- ja inimesekontseptsiooni tähe all. Sellest räägivad kaanonite hülgamine, ainevalla ja väljendusvahendite järsk avardumine ja, mis olulisim, luule kaasaegsustumine, tegelemine ajajärgu aktuaalsete küsimustega. Romaanipärane elutunnetus väljendus läinud kümnendil luules. Konkreetselt avaldus see luule intellektualiseerumisena. Tegelikkuse uute tahkude uurimiseks saatis romaan luurele luule. Ning alles 1960-ndate teisel poolel ja 1970-ndate algul algas intellektuaalse romaani enda võidukäik (P. Kuusbergi viimastes romaanides, E. Vetemaa lühiromaanides, J. Krossi kultuuriloolises proosas, A. ja V. Beekmani romaanides on tugev intellektuaalne alge, lõdveneb põhjuse-tagajärje ahel sündmustiku organiseerimisel, muutub subjektiivsemaks, kujuteldavaks, mõeldavaks, nagu ütlevad K. Kurg, J. Rähesoo ja ka M. Unt, teose aegruum, kasvab teose kontseptuaalsus).

Intellektuaalne romaan, olles esmajoones kontseptuaalne, ei ole ennast veel ammendanud. Kuid ilmselt tunneb romaanipärane elutunnetus praegu tugevat vajadust vabaneda mõnesugustest intellektuaalsusega kaasnevatest kitsaskohtadest, nagu kohatine liigne mõistuspärasus ja konstrueeritus, mis ähvardavad romaani muuta liiga läbinähtavaks ja koos sellega lugejale igavaks, kui koguni mitte tüütavaks. Mõistagi ei puuduta öeldu meie nüüdisromaani paremikku. Kuid ilmselt on oma kaasajale adekvaatsema elu- ja inimesetunnetuse tabamiseks romaanil otstarbekas teha korrektiive kujutamispõhimõtteis. Ei saa salata, et 1960. aastate romaan jäi valdavalt oma jutustamispõhimõtteis truuks lineaarse jutustamise nõuetele. Tõsi, romaani, eeskätt lühiromaani, aga ka mujale tungis sisemonoloog, mõnedel juhtudel rakendati tinglikumaid kujutamispõhimõtteid, nagu grotesk, sümboolika, mudelsituatsioonid. Kuid ei saa täheldada eri jutustamismeetodite tugevamat sünteesi läinud ja ka jooksva kümnendi romaanis. Siit teine hüpotees. Kui räägime praegu lühiproosa ja jutustuse operatiivsusest uute tahkude tabamises elu ja inimese kujutamisel, siis ei saa jätta kahe silma vahele, et suures osas võlgneb kunstiline õnnestumine nagu ka teose sotsiaalne kaalukus mittelineaarse kujutamise põhimõttele. Muidugi ei ole tarvis sedagi põhimõtet absolutiseerida, piisab, kui konstateerime ta efektiivsust praegusis otsinguis. Võiks niisiis öelda, et elu ja inimese tunnetamise uusi teid otsides on romaan, õigemini romaanipärane kunstitunnetus luurele saatnud lühiproosa ja jutustuse. Eks kõnele sellest E. Vetemaa lühiromaani efektiivsus, nagu ka M. Undi enda jutustuste tsüklilisus, V. Vahingu, K. Saaberi, R. Saluri, M. Saadi jt. jutustustes ilmnev elu- ja inimesekontseptsiooni niisugune lahendamine, mis enamasti vastab romaani elu- ja inimesekontseptsiooni nõuetele.

PÄRT LIAS

ÜTLEMISI-MÕTLEMISI

1976. a. proosa ning luule arutelult

Mida tähendab 1976. a. proosa?

— Meil on nüüd oma James Joyce, Ernest Hemingway, Françoise Sagan . . .

Ja ikkagi . . . Aastaülevaate («Looming» 1977, nr. 3) proosasündmuseks 1976. kui jätta kõrvale Lennart Mere «Hõbevalge», on Gustav Naani abieluesseed ja Mihkel Muti — luuletus!

Hunt söönud, lambad terved.

* * *

Kirjanike asemel on nüüd sõnumitoojad, jutustajad, stiilitaotlejad.

Ent sõnumitoojad tõid sõnumi: sõnumit ei ole.

Jutustajad jutustasid: juttu ei ole.

Stiilitaotlejad taotlesid, ja näed — stilisatsioon on!

* * *

Kirjanik näib «lausa teadlikult ignoreerivat oma kahvanäolist venda — lugejat».

Miks vend lugeja kahvatub? Kas vennad kriitikud ei peaks enne, kui kahvanäolise venna, lugeja vennaarm lõplikult lahjub, tegelema ka kirjanduse toitevääртuse probleemidega? Vastavaid teoreetilisi näpunäiteid võiks saada bioloogiadoktor Einar Vagaselt.

* * *

«Romaani autor on enda maha mänginud,» ütles kriitik ja mängis pangale.

* * *

«Belinski on öelnud: ka see on kultuur, kui laadakakluse juurest minnakse laadakirjanduse juurde . . .»

Kui on olemas laadakirjandus, on olemas ka laadakriitika. Laadakriitikaga on mõnelgi puhul loorbereid lõigatud. Et laadakriitika ei sarnane laadakirjanduse, vaid laadakaklusega, siis väärivad Belinski sõnad topeltmeelespidamist.

* * *

H. Spencer tõdes: mida arenenum kultuur, seda rohkem mõisteid.

Meie kultuur on nähtavasti arenenud, sest käibel on juba üsna mitu mõistet: luuleinflatsioon, stilisatsioon, kultuurisituatsioon . . .

Sõnal kitsas, mõistel avar. Nagu kultuurilgi. Ei tee see kultuurile midagi, et ühte ja sama mõistet kasutatakse kord aia, kord aiaaugu tähenduses. On ju kõnekultuuris nagu kehakultuuriski eesmärgiks tegevus, mitte tagajärg.

* * *

Sõna on ilmekam kui tegu, seepärast ei maksa mõningaid nähtusi sõnada. Nõnda on lugu ka sõnaga k ü n i s m. Seda kasutades tuleb kõigepealt teada, kes seda varem kasutanud. Kui see selge, selgub ka sõna küünilisus. Esineb arvamusi, et ülim künism selles just seisnebki, et mõningaid künisminähtusi nimetatakse künismiks.

* * *

Sõbraliku müksu võib anda nõnda: lähete ukse juurde, hüüate kõnelejale oma repliigi ja hüppate siis nii kähku uksest välja, et teile vastata ei jõuta.

Plaanitsedes kolleegi kogu loominqut põrmustavat äkkrünnakut, tuleb arvestada järgmist ohutusreeglit: kärinal võib kintsu karata kas väga väikesele või väga suurele. Väga väikese käänustate ära, väga suur aga, nagu neljajalgsed sõbrad meile toredasti tõestanud, vastu ei hakka. Taunides teiste eneseteostust, teostate vaieldamatult oma eneseteostuse. Julgus on rohkem kui pool võitu.

* * *

«Luulearutelust oleks pidanud osa võtma eriharidusega teadlane — psühholoog . . .»

* * *

Luuletõeni jõudmiseks oleks eriteadlane korraldanud sotsioloogilise uurimuse või teinud testi nagu psühholoog Maasikas ühes Jüri Üdi luuletuses.

Üks eriteadlane — füüsik — siiski esines. Täppisteadusliku täpsusega tegi füüsik lüürikuile puust ette, kuidas luuleraamatud puuks muuta ja kuidas poeesiapuitu mõõta tihumeetrites.

Muidugi ei ammendanud sõnavõtt luule teadusliku käsitluse võimalusi. Nii võiks aastas trükitud luulepuidu, mis kõnealuse uurimuse kohaselt täidaks suure osa Kirjanike Liidu musta laega saalist, arvutada ruumiökonoomsemaks kivisõeks, kivisõe kristallideks jne. Eqa pütaqorism asjatult õpetanud: arv on kõikide asjade olemus, seega — tõeline poeesia.

* * *

Maailm meis ja meie maailmas . . .

Kui suur on maailm?

On selgunud: maailma Põhjanael asub Harju tn. 1, Lõunarist Pärnu mnt. 10. Teiste sõnadega, maailma teljeks on kõverjoon Kirjanike Liidust kirjastuseni «Eesti Raamat». Väljaspool neid parameetreid — no problems.

* * *

Kirjandussündmus 76?

«Viis tüdrukut ja kaheksa poissi».

Kui tulevik nendest kolmeteistkümnest ka ühe tüdruku kirjandusse jätab, on see ikkagi kirjandussündmus 76.

HARALD SUISLEPP

KÜLALISTEATER LEEDUMAALT

1. juunil algasid Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris Leedu NSV Riikliku Vene Draamateatri külalisetendused, mis on selle kollektiivi kolmas külaskäik Tallinna. Etendus antakse seekord ka Narvas, Tapal, Kiviõlis, Pärnus ja Tartus. Võõrusetenduste repertuaar on mitmekülgne, sisaldades nii klassikat kui ka nüüdisaegseid teoseid. Tallinlastel on võimalus näha Gogoli «Surnud hingede» instseneeringu kõrval I. Drutse draamat «Pühimast pühim», V. Šukšini «Vaatepunkti» instseneeringut, V. Rozovi «Nelja tilka» ning E. Braginski ja E. Rjazanovi «Sugulasi». Välismaa klassikat tutvustab J. Słowacki «Maria Stuart». Tänapäeva inglise dramaturgiast on kavas P. Ustinovi «Poolel teel ülesmäge». Veel on välisdramaturgiast kaasas G. Simenoni «Hotelli «Majestique» keldris», milles peategelane on komissar Maigret.

Vasakpoolsel pildil näeme stseeni Peter Ustinovi näidendi «Poolel teel ülesmäge» lavastusest (režissöör I. Petrov), parempoolsel pildil momenti Alla Sokolova «Farjatjevi fantaasiatest» (režissöör V. Lanskoi). Aleksandra — V. Lanskaja, Farjatjev — M. Jevdokimov.

Seminar Hiiumaal

24.—26. maini peeti Hiiumaal järjekordne kultuurimälestiste kaitse metoodikute seminar, mille korraldas Muuseumide ja Kultuurimälestiste Inspektsioon. Hiiumaa tänapäevast ja tulevikuväljavaateist kõneles sissejuhatavalt Hiiumaa Rajooni TSN Täitevkomitee esimees M. Kauber. Järgnevalt tutvustati äsjaseid muudatusi ajaloo- ja kultuurimälestiste seadusandluses (inspektsiooni juhataja asetäitja J. Kornov). Kõne all oli ka Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud kultuurimälestiste ülevabariigiline ülevaatus (inspektsiooni vaneminspektor E. Mirt). Üksikasjalikult käsitleti Hiiumaa kultuurimälestiste kaitset (rajooni kultuurimälestiste kaitse vanemmetoodik A. Poola). Lühiettekandeid lisandus teisigi.

ESTICA

Tselinograd ajaleht «Freundschaft» tõi oma 26. mai numbris meie vabariigile pühendatud lehekülje pealkirja all: «In einheitlicher Familie: Estland». Küljel on ära trükitud Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe V. Klausoni juhtkiri, kirjanik Manivald Kesamaa sõnavõtt jt. materjale Nõukogude Eesti rahvamajandusest, kultuurist ja ajaloost.

AUTASUSTAMISI

● **Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses vanaduspensionile minekuga anti kirjastuse «Valgus» tootmisosakonna juhataja asetäitjale Beatrice Rohtmale Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukiri.**

● **Kauaaegse viljaka töö eest ajakirjanduses autasustati ajalehe «Harju Elu» toimetajat Amanda Randelit Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirjaga.**

● **Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja väärisid kauaaegse aktiivse töö eest ajakirjanduses ajalehe «Õhtuleht» vastutava sekretäri asetäitja Rein Vaher ning korrektorid Melita Grigorjeva ja Erika Pikk.**

● **Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses vanaduspensionile minekuga sai Tartu H. Heidemanni nimelise Trükikoja tsinkograafia jaoskonna meister Evald Kask Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja.**

● **Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja pälvis kauaaegse viljaka töö eest ajakirjanduses Valga rajooni ajalehe «Kommunist» toimetaja Oliver Uibo.**

● **Viiekümnenda sünnipäeva puhul ja pikaajalise eeskujuliku töö eest autasustas Eesti NSV Kultuuriministeerium RAT «Estonia» orkestriliiget Peeter Hunti aukirjaga.**

● **Seoses vanaduspensionile minekuga ning kauaaegse kohusetruu töö eest anti Tartu H. Heidemanni nimelise Trükikoja tootmisosakonna juhatajale Karl Preele Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukiri.**

● **Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga vääris Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja Valga rajooni ajalehe «Kommunist» põllumajandusosakonna juhataja Viktor Kollin.**

● **Kauaaegse kohusetruu töö eest ja viiekümnenda sünnipäeva puhul pälvis Tartu Hans Heidemanni nimelise Trükikoja käsiladuja Vilma Johanson Eesti NSV MN Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja.**

● **Eduka esinemise ja koorimuusika populariseerimise eest Kingissepa rajoonis anti Tallinna Kammerkoorile (peadirigent Eesti NSV rahvakunstnik Kuno Areng) Kingissepa rajooni partei- ja täitevkomitee aukiri.**

Loodusesõprade kokkutulekud

4. ja 5. juunil korraldab Eesti NSV Looduskaitse Seltsi Rakvere osakond Kirde-Eesti loodusesõprade kokkutuleku Pandivere kõrgustikuga tutvumiseks. Kogunemine 4. juunil Päisoni-nim. sovhoosi Liigvalla osakonna keskuses, kust üheskoos liigutakse Äntu Punamäele. Pandivere kõrgustiku karstinähtustest kõneleb Ü. Heinsalu, põhjavete kaitsest H. Kingu ja taimestikust J. Eilart. Õhtupoolikul on kohtumine kirjanik Kersti Merilaasiga ja jalgsimatk Äntu järvedele. 5. juunil kell 9 algab eksursioon Pandivere kõrgustiku karstialadele.

*

11. juunil kell 10 avatakse Kavilda ürgorus Kiigemäel Eesti Looduskaitse Seltsi Tartu ja Jõgeva rajooni osakonna piirkondlik kokkutulek. Kuulatakse J. Eilarti ettekannet «60 aastat Nõukogude looduskaitse arengut», E. Varepi «Tartu rajooni lääneosa maastikest», M. Tänava «Kavilda oja veerežiimi reguleerimisest ja veevarude perspektiivsest kasutamisest». Pärast lõunat tehakse matk Puhja ja laagri ümbrusesse. Õhtul süüdatakse sõpruslõke, esinevad taidlejad. Pühapäeval, 12. juunil on ekskursioon marsruudil Sangla — Lenini-nim. näidissovhoos — Tamme polder (kus jälgitakse ettekannet «Võrtsjärve veerežiimi reguleerimisest») — Rannu — Palupää — Rannu kool — Valguta — Rõngu — Uderna — Elva — Vellavere.

ESTICA

■ **Ajakirja «Sovetskaja Literatura» ungarikeelses väljaandes 1977, nr. 5 ilmus Ülo Tuuliku «Sõja jalus» ungari keeles. Tõlkinud Elbert János.**

■ **Leedu kuukirjas «Pergale» nr. 5 on avaldatud kirjutis ««Loomingu» Raamatukogu» juubel», milles Birute Masioniene annab 1000. numbri ilmumise puhul väljaandest ülevaate. Märgitakse, et tutvustatud on 74 rahva kirjandust, 195 tõlkijat on vahendanud 51 keelest. Kirjutise lõpus öeldakse: ««Loomingu» Raamatukogu» väljaanded on sobivad nii kirjanikele kui ka lugejaile: nad on odavad, ilmuvad regulaarselt, on nägusa välimusega ja — mis peamine — tutvustavad operatiivselt uusi nõukogude ja maailmakirjanduse teoseid.»**

Näitusega tutvumas. P. Kuznetsovi foto (ETA)

KÜLASTATI NÄITUST

Tallinna Kunstihoones on avatud näitus «Au tööle», mis on koostatud NLKP XXV kongressi eel Moskvas toimunud üleliidulise kunstinäituse eksponaatidest.

1. juunil külastasid näitust seltsimehed **J. Käbin, A. Vader, V. Klauson, K. Lebedev, O. Merimaa, V. Väljas, L. Šišov, L. Zarubin,** EKP Keskkomitee osakonnajuhataja **O. Utt** ja Eesti NSV kultuuriminister **J. Jürna.**

Seletusi andsid näituse direktor **G. Štšerbakova** ja Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimees **I. Torn.** (ETA)

Saadikukandidaatideks teaduse-, kunsti- ja kultuuriala töötajad

Kohalike nõukogude valimiste käigus on saadikukandidaatideks registreeritud mitmed teaduse ja kunsti alal, rohkesti aga kultuuripõllul töötajaid. Saadikukandidaadiks Tartu linnanõukogusse registreeriti TRÜ filoloogiateaduskonna professor Juhan Peegel, Tallinna linnanõukogusse Tallinna Polütehnilise Instituudi rektor akadeemik prof. Boris Tamm, Eesti NSV kultuuriministri esimene asetäitja Raoul Viies, Tallinna peaarhitekt Dmitri Bruns, Tallinna linna kultuurivalitsuse juhataja Ilmar Moss, V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitleja Mati Klooren, helilooja Raimo Kangro, kirjanik Aino Raud (Pervik) jt. Hiiumaa rajooninõukogusse on saadikukandidaadiks registreeritud «Hiiu Kaluri» kolhoosi kunstnik Aadi Pall, Kohtla-Järve rajooninõukogusse rajooni kultuuriosakonna juhataja Einar Ila, Võru rajoonis J. Smuuli nim. Võru Keskraamatukogu direktor Eha Tillmann ja Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi direktor Aleksander Krull, Paide rajoonis Paide kultuurimaja direktor Koidu Liiva, Jõgeva rajoonis kultuuriosakonna juhataja Hilja-Alide Toome, Põlva rajoonis Räpina kultuurimaja metoodik Maire Saks, Tartu rajoonis Meerapalu rahvamaja juhataja Ella Ignatjeva, Viljandi rajoonis Suislepa kolhoosi kultuuritöö metoodik Elma Mälk, Viljandi Keskraamatukogu Kantreküla filiaali vanemraamatukoguhoidja Elvi Ilves ja Nuia kultuurimaja metoodik Lille-Astra Arraste, Valga rajoonis vanemarhitekt Ivan Mannine, rajooni kultuurimaja direktor Heino Keskpalu ja rajooni kultuuriosakonna juhataja Lembit Tammemägi.

Igor Severjanini 90. sünniaastapäevaks

Igor Severjanini 90. sünniaastapäeva puhul viibis Tallinnas grupp poeedi noorusaastate linna Tšerepovetsi kirjandussõpru, kes istutasid kirjaniku hauale Tšerepovetsist kaasatoodud kase. Seejärel toimus kalmistul väike mälestusaktus, kus G. Galejeva rääkis I. Severjanini sidemeist Tšerepovetsiga, Tšerepovetsi ajakirjanik S. Sanin Severjaninist kui luuletajast ja tallinlane J. Sumakov kirjaniku sidemeist Eestiga.

*

Tšerepovetsi ajaleht «Kommunist» avaldas 15. mail Jüri Sumakovi artikli «Kevade laulik», milles käsitletakse I. Severjanini luuleloomingut ja sõprust V. Majakovskiga.

1. juunil oli lastekaitsepäev. Millegipärast seostub muretu lapsepõlv alati või enamasti vaba loodusega. Loodusearmastus saab alguse lapsepõlves. Ja just nimelt lapsepõlves jätab loodus inimese kujunemise kõige sügavama jälje.

Ent mida teab linnalaps vabast loodusest? Majamürakate kivikõrbes on raske iseqi kujutluspilte luua. Aga siiski! Majade vahel on rohelisi laigukesi, mõnikord koguni suuri puid ja põõsaid. Kõige tugevama elamuse jätab inimhakatise hinge kahtlemata haruharv võimalus ise oma käega istutada linnakodu naabrusse üks noor puu. See pakub varjatud ja puhast rõõmu paljudeks-paljudeks aastateks.

E. KÖSTRI foto

NB

RAT «ESTONIA»

Reedel, 3. VI kl. 19 **«Boheem»**; laup., 4. VI kl. 19 **«Rose-Marie»**; pühap., 5. VI kl. 12 **«Nahkhiir»**, kl. 19 **«Antonius ja Kleopatra»**; esmasp., 6. VI kl. 19 **«Attila»**; kolmap., 8. VI kl. 19 **«Don Giovanni»**; neljap., 9. VI kl 19 **«Boheem»** (Mimi osas Milica Žečevič Jugoslaaviast); reedel, 10. VI reserveeritud etendus; laup., 11. VI kl. 19 **«Anna Karenina»**; pühap., 12. VI kl. 19 **«Trubaduur»** (Azucena — NSV Liidu rahvakunstnik Irina Bogatšova, di Luna — rahvusvaheliste konkursside laureaat Arkadi Volodoss, Edgardo — rahvusvaheliste konkursside laureaat Konstantin Plužnikov).

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Hooaja lõpuetendused.

Reedel, 3. VI kl. 19 **«Õnne sünnipäevaks, Wanda Junel»**; laup., 4. VI kl. 19 **«Roosiaed»**, kl. 19 **«Preili Julie»** (väikeses saalis, alla 16 a. keelatud); pühap., 5. VI kl. 12 **«Noore daami külaskäik»**, kl. 19 **«Kõrboja peremees»**.

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Laup., 4. VI ja pühap., 5. VI kl. 19 **«Tinasõdur, baleriin ja siga»** (Pärnu teatris); esmasp., 6. VI kl. 20 **«Laulud sõelal»** (Põltsamaa kultuurimajas), kl. 20 **«Pygmalion»** (Pärnu teatris); teisip., 7. VI kl. 20 **«Laulud sõelal»** (Jõgeva kultuurimajas), kl. 20 **«Pygmalion»** (Pärnu teatris); kolmap., 8. VI kl. 20 **«Laulud sõelal»** (Viljandi teatris), kl. 20 **«Pygmalion»** (Pärnu teatris); neljap., 9. VI kl. 20 **«Laulud sõelal»** (Viljandi teatris), kl. 20 **«Pygmalion»** (Haapsalu kultuurimajas); reedel, 10. VI, laup., 11. VI ja pühap., 12. VI kl. 19.30 **«Pygmalion»** (Viljandi teatris).

RAT «VANEMUINE»

SUURES MAJAS: reedel, 3. VI kl. 19 **«Polonees 1945»**; laup., 4. VI kl. 21.30 **suveball**; pühap., 5. VI kl. 19 **«Matsipreili»**; esmasp., 6. VI kl. 19 **«Giselle»** (peaosades külalistena Larissa Sintsova ja Eesti NSV rahvakunstnik Tiit Härm); kolmap., 8. VI kl. 19 **«Portreed» («Kameeliadaam», «Sõekaevurid», «Jane Avril»)**; neljap., 9. VI kl. 19 **«Matsipreili»**; reedel, 10. VI kl. 19 **«Lõbus lesk»**; laup., 11. VI kl. 19 **«Chopiniana», «Skrjabiniana»**; pühap., 12. VI kl. 19 **«Madame Butterfly»**.

KÜLALISETENDUSED **V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris:** esmasp., 6. VI, teisip., 7. VI ja kolmap., 8. VI kl. 19 **«Külavahelaulud»**; neljap., 9. VI ja reedel, 10. VI kl. 19 **«Mäeotsa Jeppe»**; laup., 11. VI ja pühap., 12. VI kl. 19 **«Hundijaht»**.

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Esmasp., 6. VI kl. 20.30 **«Kodukäijate kodu»** (Võsu kultuurimajas), kl. 20 **«Öö pärast abielulahutust»** (Tõrva kultuurimajas); teisip., 7. VI kl. 20 **«Lõokese talu»** (Võru kultuurimajas), kl. 20 **«Kaluri poeg»** (Rapla kultuurimajas); kolmap., 8. VI kl. 20 **«Lõokese talu»** (Võru kultuurimajas), kl. 20.30 **«Kaluri poeg»** (Riisipere sovh. klubis); neljap., 9. VI kl. 20.30 **«Lõokese talu»** (Haanja kultuurimajas), kl. 20.30 **«Kaluri poeg»** (Märjamaa kultuurimajas); reedel, 10. VI kl. 20.30 **«Lõokese talu»** (Linte kultuurimajas), kl. 20.30 **«Kaluri poeg»** (Kohila kultuurimajas); pühap., 12. VI kl. 20.30 **«Lõokese talu»** (Mõniste kultuurimajas), kl. 20.30 **«Kaluri poeg»** (Torma kultuurimajas).

KIEK IN DE KÖK

Pühap., 5. VI kl. 17 **folkliaulude kontsert rahufondi heaks.** Esineb Priit Pedajas.

«KALEVI» SPORDIHALL

9., 10., 11., 12., 13. VI kl. 19.30 **Leonid Utjossovi juubelikontserdid. Esineb Vene NFSV Riiklik Estraadiorkester Konstantin Pevzneri juhatusel.** Solistid Ljudmila Belogorskaja, Tatjana Smirnova, Galina Lušina, Oleg Uhnaljov, vokaalansambel «Vdohnovenije». Kavas džässmuusikat, paroodiaid, huumorit, nalju, nõukogude ja välismaa autorite laule.

RAEKOJA SAAL

Reedel, 3. VI kl. 19.30 **Boriss Pergamenštšikovi tšelloõhtu.**

NÄITUSESAALID

KUNSTIHOONES tutvustatakse **näitust «Au tööle».** Avatud kl. 12—19. Teisipäeval suletud.

KUNSTIHOONE VÄIKESES SAALIS on **Ann Jõersi graafika näitus.** Avatud kl. 12—18. Teisipäeval ja kolmapäeval suletud.

KUNSTISALONGIS on **Jüri Arraku joonistuste näitus.** Avatud kl. 12—18 (laup. kl. 12—16). Pühapäeval suletud.

EESTI NSV RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS on **näitused: «XVII saj. hollandi natüürmort Schwerini muuseumi kogudest», armeenia rahvakunstniku A. Akopjani maalide näitus, «Eesti kunst»** ja **«Vanad meistrid».** Avatud kl. 11—18. Teisipäeval suletud.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS on **Eduard Maaseri akvarellinäitus.** Avatud kl. 11—18.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS on **Rudolf Sepa ja Jüri Palmi maalinäitus.** Avatud kl. 12—19. Esmaspäeval suletud.

TALLINNA LINNAMUUSEUMIS tutvustatakse **ajaloolisi kollektsioone muuseumi kogudest.** Avatud kl. 10.30—18. Teisipäeval suletud.

LILLEPAVILJONIS (Pirita tee 26) on **näitus «Nõukogude eesti puuskulptuur riiklikest kogudest».**

Tänuavaldused

Südamlik tänu sõpradele, koolivendadele ja kõigile, kes minu juubelipäeva meeldejäävalt kauniks tegid.

Huko Lumet

*

Täname kõiki **Agnes Amjärve** endisi õpilasi ja sõpru, Teatriühingut, Riiklikku Filharmooniat, RAM-i noortekoori ja RAT «Estonia» peret, kes meie kallist õde tema rasketel päevadel nii suure soojusega ümbritsesid ning tema muldasängitamisel abiks olid.

Õed

ERVIN MARTINSON

25. mail tabas meie vabariigi ajakirjanikeperet valus kaotus. 53. eluaastal suri Eesti NSV Ajakirjanike Liidu liige, Eesti Televisiooni vahendussaadete peatoimetaja Ervin **Martinson.**

E. Martinson oli sündinud 1924. a. Kuibõševi oblastis talupoja perekonnas. Suure Isamaasõja rasketel aastatel astus ta 17-aastaselt Nõukogude armeesse, kus Eesti Laskurkorpuse ridades võttis osa Eesti NSV vabastamisest.

Tööd ajakirjanduses alustas E. Martinson 1951. a. «Rahva Hääle» toimetuses. Aastast 1952 kuni elu lõpuni kuulus ta raadio- ja teleajakirjanike perre.

E. Martinson oli poliitiliselt kindlameelne, energiline ja initsiatiivikas ajakirjanik. Tema vahendusel jõudsid meie ja vennasvabariikide televaatajateni paljud saated Nõukogude Eesti saavutustest, eriti aga sõjalis-patrioototilist temaatikat käsitlevad saated. Tihedad olid tema sidemed Tallinna garnisoni sõjameeste ja Suure Isamaasõja veteranidega. E. Martinson oli pikka aega Eesti NSV Ajakirjanike Liidu sõjalis-patrioototilise töö sektsiooni esimees.

Vabariigi üldsusele oli E. Martinson tuntud ka mitmete sõjalis-patrioototilist temaatikat käsitlevate ning fašismi kuritöid paljastavate raamatute ja artiklite autorina.

E. Martinson oli 1961. aastast NLKP liige. Teda oli autasustatud mitmete medalite ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjadega.

Helge mälestus ajakirjanikust-kommunistist E. Martinsonist jääb alatiseks meie südamesse.

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU RIIKLIK TELEVISIOONI JA RAADIO KOMITEE

EESTI NSV AJAKIRJANIKE LIIT

OLI JA ON

1. juunil toimus Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingu juhatuse presiidiumi istung. Arutlusel oli valmistumine Nõukogude Liidu päevadeks Rootsis, mis Eesti NSV korraldab 30. juulist 11. augustini. Rootsi saatmiseks on ette valmistatud näitused, nende hulgas foto, tarbekunsti, rahvakunsti-, graafika- ja filateelianäitused. Kontserte annavad kunstimeistrid ja taidlejad.

Eesti kirjanduse vahendajate nõupidamine, mille korraldavad Eesti NSV Riiklik Kirjastuskomitee ja Eesti NSV Kirjanike Liit, peetakse 7.—9. juunini. Sellest ajast pühendatakse esimene ja kolmas päev ettekannetele ja sõnavõttudele. Et suuresti on tegemist ka A. H. Tammsaare teoste tõlkijatega, sõidetakse teisel päeval kirjaniku sünnipaika ning tutvutakse muugagi Paide rajoonis.

8.—10. juunini toimub TRÜ aulas TRÜ Teadusliku Raamatukogu 175 aasta juubelit tähistav VII teaduslik konverents. Esimesel päeval räägib raamatukogu tegevusest nõukogude võimu aastatel direktor L. Peep. Järgnevad sõnavõtud. Õhtupoolikul avatakse raamatukogu ruumes Toomel juubeliaastapäevale pühendatud näitus. 9. juunil on kavas seitse ettekannet. XIX sajandi vene illegaalsest kirjandusest TRÜ Teaduslikus Raamatukogus, graafikakogu kujunemisest, Fr. L. Schardiuse autograafide kogust, Baseli varatrükistest, köiteharuldustest jm. kõnelevad T. Põllumaa, I. Dušetškina, T. Nurk, H. Tankler, O. Nagel, E. Valk-Falk ja E. Brik. 10. juunil peatuvad raamatukogukomplekteerimise põhimõtetel, väljaannete vahetusel, fondide kasvul, bibliograafia- ja infotööl, teadustööl ja kirjastustegevusel jm. L. Kivistik, L. Alver, A. Suits, L. Urba, L. Veidi, K. Lepik, L. Kilk, I. Maastik, M. Alumaa ja L. Trikkant.

Baltimaade ajaloolis-etnograafilise atlase toimetuskolleegiumi istungil Moskvas NSV Liidu TA Etnograafia Instituudis tunnistati trükikõlblikuks unikaalse ja ulatusliku teose esimene osa «Rahvarõivad». Kõide sisaldab ligi 60 levikukaarti ja üle 20 autoripoogna teksti. Väljaande trükkimise on võtnud enda peale Riia kirjastus «Zinatne». Toimetuskolleegiumi töös osalesid ajalookandidaat Ants Viires ja Etnograafiamuuseumi direktor Aleksei Peterson.

Nõukogude Filmikunsti Propaganda Büroo Eesti osakonna kutsel viibis 29.—30. maini Tallinnas, samuti Kloogal ja Paldiskis populaarne nõukogude filmi ja «Sovremenniku» teatri näitleja Valentin Nikulin. Ta kohtus kinokülastajatega Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas, Nahhimovi-nimelises klubis ja kultuurimajas «Majak». V. Nikulin on tuntud osatäitjana nõukogude filmides «Üks aasta üheksa päeva», «Kolm paksu», «Tee sadamasillale» jt., kokku ligemale 30 ekraaniteoses. Linastati katkendeid filmidest, milles ta on esinenud.

Möödunud kuu keskpaiku oli Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretariaadi laiendatud koosolek, kus arutati eesti algupärase ilukirjanduse kirjastamise küsimusi. Põhiettekande tegi liidu sekretär Lembit Remmelgas. Rohkesti oli sõnavõtte.

Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretariaadi koosolekul võeti neil päevil liidu liikmeks Jaak Jõerüüt.

31. mail toimus Ajakirjandusmajas teaduslik-praktiline konverents teemal «Publitsistika osast noorsoo revolutsioonilis-patrioototilisel, internatsionaalsel ja kõlbelisel kasvatamisel seoses Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevaga». Ettekandega «Publitsistika efektiivsuse tõstmise probleemidest noorsoo kommunistlikul kasvatamisel» esines TRÜ vanemõpetaja filoloogiakand. Marju Lauristin. Kõnelesid veel Valgevene noorsooajakirja «Maladosts» vastutav sekretär Leonid Daineka ja valgevene kirjanik Aleksei Karpjuk, Läti NSV ajakirja «Liesma» peatoimetaja Andris Sprogis ja Leedu NSV ajakirja «Jaunima Gretas» peatoimetaja asetäitja Elijošius Zeifas. Konverentsile järgnes publitsistikavõistluse «Bellaad '77» laureaatide autasustamine. ELKNO Keskkomitee esimene sekretär Indrek Toome andis laureaatidele kätte aukirjad ja rahalised preemiad, samuti ELKNO Keskkomitee aukirjad publitsistikakonkursi läbiviimisel osalenud noorsooväljaannete toimetustele. Eesti NSV Ajakirjanike Liidu aukirjad andis üle liidu vastutav sekretär Elmar Nittim.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia ornitoloogidel ja looduskaitseteadlastel oli külas ülemaailmse ornitoloogide kongressi president prof. Donald S. Farner (USA). Kohtumistel prof. E. Kumari ja teistega arutati võimalusi uurimistöö jätkuvaks koordineerimiseks. Külaline käis Võrtsjärve ääres, Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis jm.

28. mail sai Türil teoks Paide rajooni koolinoorte laulu- ja tantsupidu. Tervitussõnad noortele taidlejatele ütles rajooni täitevkomitee esimehe asetäitja Eduard Aesmaa. Koolinoorte peol oli ligi 1400 tegelast ja palju pealtvaatajaid. Pidu läks igati korda. Haridusosakonna juhataja Veljo Eensoo andis tublimatele üle au- ja tänukirjad. Teiste hulgas sai tänukirja peo stsenaariumi autor Maie Kärner.

Laupäeval, 4. juunil kell 17 toimub Paide Vallimäel Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud rahvaste sõpruse pidu. Peale rajooni taidlejate esinevad ka külaliskollektiivid Läti NSV Salduse, Leedu NSV Mažeikiai ja Leningradi oblasti Gatšina rajoonist. 4. juunil peetakse pidu ka Haapsalu lossipargis. Kell 20 algab seal rajooni taidlejate osavõtul rahvakunstiõhtu. 5. juunil algusega kell 17 on lossipargis aga rajooni koolinoorte laulu- ja tantsupäev.

Kohtla-Järve Rajooni Keskraamatukogu ettevõtmisel sai kohalikus kultuurimajas teoks Lehte Hainsalu loominguõhtu. Kirjaniku loometeed tutvustas raamatukogu direktor Saime Arr, L. Hainsalu luulet põimisid ettekandesse Eesti NSV Raamatuühingu rajooniorganisatsiooni sekretär Tiina Kasema ja kultuurimaja metoodik Maret Räästas. Meeldiva tausta lõi tema luuletekstidele kirjutatud muusika. Järgnenud vestluses tuli kirjanikul vastata paljudele küsimustele. Eesti NSV Raamatuühingu Haapsalu osakonna ja Haapsalu keskraamatukogu kirjandusklubis vestlesid lugejatega Ellen Niit ja Jaan Kross, Viljandi rajooni raamatukogutöötajate seminaril Võrtsjärve ääres Jaak Jõerüüt, J. Tombi nim. Kultuuripalee klubiõhtul Nikolai Baturin, Otepää kultuurimajas Veera Saar, Püssi keskkoolis ja Rakvere rajooni Roela sovhoosis Raimond Kaugver. Noorte lugejate keskel Paide rajooni Koeru keskkoolis ja Sargvere 8-kl. koolis oli Jaan Rannap, Tõrvas, Valgas, Abjas, Helmes aga Uno Leies.

Tartu meeskooril «Gaudeamus» on seljataga kontserdimatk Leedu NSV-sse. Koori võtsid vastu Leedu «Maaparandusprojekti» naiskoor ja meeskoor «Perkunas». Esineti Juozas Gruodise nimelise Kaunase Muusikakooli saalis Valve Lepiku, Lennart Jõela ja Lauri Breede juhatusel.

A. Ždanovi nim. Leningradi Riikliku Ülikooli spetsialiseeritud nõukogu ees kaitses doktoriväitekirja «Poliitilise ökonoomia mõjujõu tugevdamine tootlike jõudude ja sotsialismi tootmissuhete edasiarendamisel (metodoloogia küsimusi)» Tallinna Polütehnilise Instituudi poliitilise ökonoomia kateedri dotsent Vladimir Koslov. Nõukogu tunnistas väitekirja õnnestunuks ja andis selle autorile majandusteaduse doktori kraadi.

Meie vabariigis jõudis lõpule Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale ja V. I. Lenini nimelise Pioneeriorganisatsiooni 55. aastapäevale pühendatud üleliiduline kirjandusvõistlus «Meie eluluqu». Oldhariduskoolidest saabus vabariiklikku vooru 52 tööd ja kutsekeskkoolidest 2 kirjandit. Zürii (esimees kirjanik Ülo Tuulik) lähetas üleliidulisse vooru edasi võistlema Järve keskkooli VIII klassi õpilase Raivo Raja ja Narva 1. keskkooli IX kl. õpilase Olga Komarova tööd.

Teaduste Akadeemia Raamatukogu fuajees (Lenini pst. 10) avati kuulsa flaami maalikunstniku Peter Paul Rubensi 400. sünniaastapäevale pühendatud raamatunäitus, mis on lahti 30. juunini. Arvukalt esitatakse kunstniku tööde reproduktsioone.

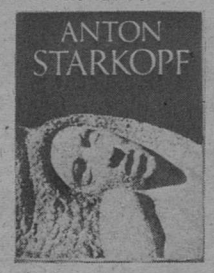
Pioneeriorganisatsiooni aastapäeva puhul käis oma kodukooli, Rakvere rajooni Viru-Jaagupi õpilasperel külas Eesti NSV Riikliku Nukuteatri peanäitejuht, vabariigi rahvakunstnik Ferdinand Veike. Külaline meenutas kooliaastaid, jagas muljeid reisidest paljudes Euroopa maades jm.

Eesti kolhoosiehitajate töötulemused räägivad ise enda eest. Sellest aga, et tubli ehitaja peab lugu ka toredast laulust ja tantsust, võib veenduda igaüks, kes külastab EKE süsteemi parimate valikkontserte 3. juunil Karksi-Nuia lossivaremetes, 4. juunil Kilingi-Nõmme suveaias või 5. juunil Tõrva Tantsumäel. Kaasa teevad KEK-i Saaremaa, Paide, Viljandi, Tartu ja Valga taidlejad ning VK EKE Õppe- ja Tehnilise Keskuse revüürühma tantsijad.

UUSI RAAMATUID

Voldemar Erm. ANTON STARKOPF.

Eesti NSV rahvakunstnik prof. Anton Starkopf (1889—1966) on oma ulatusliku, mitmekülgse skulptuuriloomingu ning kauaaegse kunstipedagoogilise tööga eesti raidkunsti traditsioonide silmapaistev rikastaja ja edasiarendaja. Albumis on antud lühiülevaade ja rohkesti reproduktsioone nimeka skulptori loomingust. Vene- ja ingliskeelse resümeega. Kunstiliselt kujundanud J. Klõšeiko. Fotod: A. Anni, J. Klõšeiko, A. Lille, O. Michelson, V. Potšajev. Kirjastus «Kunst».

Trükitud 5000 eks. 60 lk. Hind 1.37 rbl.

Barbara Tuchman. AUGUSTIKAHURID.

Tuntud ameerika publitsisti ja ajaloolase Barbara Tuchmani raamat «Augustikahurid» nägi esmakordselt trükivalgust 1962. a. ning köitis Läänes paljude tähelepanu. Teose tormilist menu seletab veel üks, otsustav asjaolu. Juhuse tahtel ilmus see kauplusellettidele USA ja NSV Liidu konfrontatsiooni eel ja leidis väljapaistva lugeja, John F. Kennedy. Pulitzeri preemia saanud raamatus maalib autor ulatusliku ja küllaltki tõetruu pildi Esimese maailmasõja algusega seotud sündmustest, kirjeldab 1914. a. augustilahinguid Belgia, Saksa—Prantsuse ja Saksa—Vene rindel. O. Kassimovi järelsõnaga. Inglise keelest tõlkinud A. Tungal, kunstiliselt kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 30000 eks. 368 lk. Hind 1.03 rbl.

NOVELLIRAAMAT.
Eesti nõukogude novelli antoloogia.

Kõnesolev antoloogia on õigupoolest esimene ulatuslik, teatava kindla epohhi novellistikast läbilõiget andev valimik eesti kirjanduses. Antoloogia kajastab eesti nõukogude novelli arengut alates selle tekkest Suure Isamaasõja ajal kuni seitsmekümnendate aastate keskpaigani. Koostamisel on eelkõige silmas peetud, et valimik peegeldaks novelližanri sisemist arengudünaamikat, selle eri suundi ja vorme eespool nimetatud ajavahemikul. Antoloogiasse on valitud 32 novelli. Autorid: August Jakobson, Eduard Männik, Rudolf Sirge, Friedebert Tuglas, Erni Krusten, Mart Raud, Paul Viiding, Leida Kibuvits, Juhan Smuul, Osvald Tooming, Lilli Promet, Einar Maasik, Aadu Hint, Raimond Kaugver, Väino Ilus, Paul Kuusberg, Jaan Kross, Mats Traat, Arvo Valton, Aira Kaal, Jüri Tuulik, Ülo Tuulik, Mati Unt, Teet Kallas, Rein Saluri, Vaino Vahing, Kalju Saaber. Koostanud ja järelsõna kirjutanud Heino Puhvel, kunstiliselt kujundanud S. Liiberg. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 532 lk. Hind 2 rbl.

Aleksander Suuman. SÕNAD SULAVAD TAEVAGA ÜHTE.

Tsükleis «Helendavad puud», «Külajutud» ning «Maal ja merel» annab valikkogu läbilõike hiljuti viiekümnendat sünnipäeva tähistanud poeedi loomingust. Rahvaluule poeetikast kantud luules vaadeldakse inimese suhteid loodusega, puudutatakse eetilisi probleeme jne.

— — — — — —

Liuhka- ja uiduütlemised
kenamalt kõlavad salmides.
Millest see tuleb,
et midagi jäädavalt
kaotavad salmid valmides?

— — — — — —

(Avaluuletusest «Tuli jõgi kallastest välja . . .»)

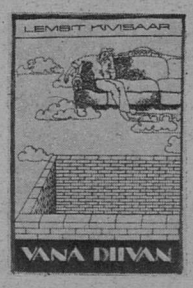
Kujundanud K. Põllu. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 164 lk. Hind 87 kop.

Ieva Simonaityte. ŠIMONISTE SAATUS.

Leedu NSV rahvakirjaniku Ieva Simonaityte (sünd. 1897) romaanis «Šimoniste saatus» kujutatakse Klaipeda kandist pärineva leedu perekonna esindajate keerulist käekäiku läbi kahe aastasaja kuni käesoleva sajandi alguseni. Esmakordselt 1935. aastal ilmunud teoses poetiseeritakse leedulaste rahvuslikke iseloomujooni, vanu kombeid ja traditsioone, vastandatakse neile saksa kolonisaatorite tegevus. Toonitatakse, et rändkadele kaotustele vaatamata suutsid selle piirkonna leedulased mitme sajandi kestel vastu panna rahvuslikule rõhumisele. Šimoniste suguvõsa saatust on kirjanik püüdnud näidata kui Klaipeda piirkonna leedulaste tüüpilist saatust. Leedu keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Mihkel Loodus. Kaane kujundanud Milvi Torim. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 256 lk. Hind 1.07 rbl.

Lembit Kivisaar. VANA DIIVAN. TTR-ajastu melodraama.

Autori teise romaani tegevus hargneb Moskvas ja tagasivaatena mõneti ka Eestimaal. Keskne tegelane on meie kaasaegne ning pealtnäha juhuslikult seonduvate elufaktide tagant avaneb otsekohese ja rutiini trotsiva isiksuse arengulugu. Kujundanud Marje Tralla. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 24 000 eks. 168 lk. Hind 61 kop.

Ivan Nikitin, Fjodor Tjuttšev, Afanassi Fet. ILMSI JA ULMSI. Luulet.

Fjodor Tjuttšev (1803—1873), Afanassi Fet (1820—1892) ja Ivan Nikitin (1824—1861) — need nimed on viimase aja eesti trükisõnas küllalt harva esinenud. Ometi on nende näol tegemist XIX sajandi vene luule tähelepanuväärsete esindajatega, kelle loominguga tutvumine aitab avardada eesti lugeja pilti Puškini ja Nekrassovi ajastust. Valimikus on alustatud teekonda Tjuttševi ja Feti peenekoelise luule valda Nikitini mõneti lihtsamast lüürikast. Nikitini ühiskonnakriitilised luuletused aga pakuvad Tjuttševi ja Feti endassesüüvimisele tolle aja argielulist tausta. Koostanud ja järelsõna kirjutanud Andres Ehin. Tõlkinud Peeter Ilus, Andres Ehin ja Ly Seppel, kujundanud Vladislav Staniševski. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 232 lk. Hind 70 kop.

Eno Raud. MÄRGUTULED PADALAIUL.

Seikuslik noorsoojutt, mille keskseid tegelased on neli mürsikut ja üks väikemees. Juhuste kokkulangemise tõttu omapead elaniketa laiule jäänud lapsed kältuvad keerukasse olukorda sattunult vapralt ja usutavalt. Illustreerinud Asta Vender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 36 000 eks. 136 lk. Hind 46 kop.

Rein Saluri. KUIDAS.

Raamatus esitab autor nooremale koolieale kümme lühilugu, kuidas mängida kodu, käia jalutamas, minna riidu, rääkida unejuttu, jääda haigeks, olla ise, saada inimeseks, mängida kooli jne. Joonistanud Jaan Tammsaar. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 40 000 eks. 44 lk. Hind 12 kop.

Endel Mets. POLIITINFORMAATOR.

Sarja «Parteisekretäri raamatukogu» kuuluvas brošüüris antakse ülevaade poliitilise informatsiooni funktsioonidest ja printsiipidest jm. Kaane kujundanud H. Polberg. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 88 lk. Hind 10 kop.

Sama. Vene keeles. Trükitud 5000 eks.

SOTSIALISM JA TÖÖ. Õppevahend majandusharidussüsteemis õppivatele kolhoosnikutele ja sovhoositöölistele. Tõlkinud A. Kadak, kujundanud A. Sjoma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4500 eks. 204 lk. Hind 46 kop.

ZOOLOOGIA-ALASEID TÖID X, XI. PÕDER EESTIS I, II.

Kahes kogumikus toodud artiklid üldistavad Eestis suhteliselt pika aja kestel kogutud andmeid põdrapopulatsiooni struktuurist, selle dünaamikast ja muutuste põhjustest jm. Autorid: H. Ling, K. Roht, A. Talve. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihikud nr. 407 ja 408. Vene- ja ingliskeelsete resümeedega. Trükitud 500 eks. Kokku 242 lk. Kahe raamatu hind kokku 1.68.

KUIDAS MEIE LAPS KOOLIS EDASI JÕUAB?

Lastevanematele mõeldud kogumikus vaetakse koolijõudluse probleeme, lähtudes perekonna osast laste õppeedukuse tõstmisel. Artiklites selgitatakse õppimismotivatsiooni ja tasandusklasside olemust ning käsitletakse kõlbeliste ja ideelis-poliitiliste veendumuste kujunemise küsimusi. Autorid: J. Nurmik, P. Kees, M. Roosileht, O. Kärner, K. Saks, H. Mõttus. Koostanud J. Nurmik, kaane kujundanud O. Herodes. Kirjastus «Valgus». Trükitud 12 000. eks. 80 lk. Hind 18 kop.

«LOOMING» nr. 5.

Mainumbris lõpetab Villem Gross oma romaani «Vaikimise motiivid», romaani või pikemat jutustust «Ahvitapja Timo Angerpisti raske elu» aga alustab Ardi Liives. Toomas Vint on andnud novelli «Pohlavartest vanik». Jaan Kruusvall lühilood «Saima», «Poeg» ja «Magnus». Ants Viidalepp ilukirjanduslikus laadis kirjapaneku «Võerahansu», milles heidetakse pilk kunstniku lapsepõlve- ja noorusaastatesse, kunstirännakutele jm. Edasi loeme Ülo Tontsi kirjutist «Ajutine elamine ja inimese päriselu» alapealkirjaga «Paar mõtteringi läbi Heino Kiige loomingu», tšehhi kirjandusteadlase ja tõlkija Vladimir Macura kõnelust Aimée Beekmani romaanist «Kartulikuljused» («Kartulikarneval ehk ühe müüdi viimased päevad») ning «Mõtete ja märkmete» rubriigis Uno Lehepuu kilde «Toimetusetoast». Kriitikaveergudel tehakse juttu Jaak Jõerüüdi luuleraamatust «Kõne sellel teemal» (rets. Julius Ürt), Maie Kalda artiklikogumikust «Kirjandusest ja kriitikast» (Marju Lauristin) ning A. Kaalepi ja Ü. Torpatsi tõlkes ilmunud Sophoklese tragöödiast «Kuningas Oidipus» (Astrid Kurismaa). 176 lk. Hind 50 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 5.

Esitab kaks näidendit — Leningradi blokaadipäevadesse viiva I. Lukovski dramaatilise legendi «Rohkem, kui inimene suudab» ja A. Liivese ühevaatuselise lavaloo «Risk», mille tegevustik toimub okupeeritud Eestis 1943. aastal. Rahvatantsijatele kirjeldatakse Suren Arutjunjani loodud vene tantsu segarühmale «Tants tuisus». Muusikalehekülgedel on toodud naisansamblitele S. Tulikovi «Viiteist õde», V. Filipenko «Minu kodumaa» ja A. Mazukovi «Väga hea», meesansamblitele B. Figotini «Ehitajad» (O. Roots), J. Ptitškini «Kõike mõistab staršina» ja A. Bronevitski «Veronika». Numbris on veel M. Novikase laulud «Vaikuse karje» ja «Meenutuste tango» ning S. Agababovi «Metsaball». Eesti NSV Rahvaloomingu Maja väljaanne. 64 lk. Hind 40 kop.

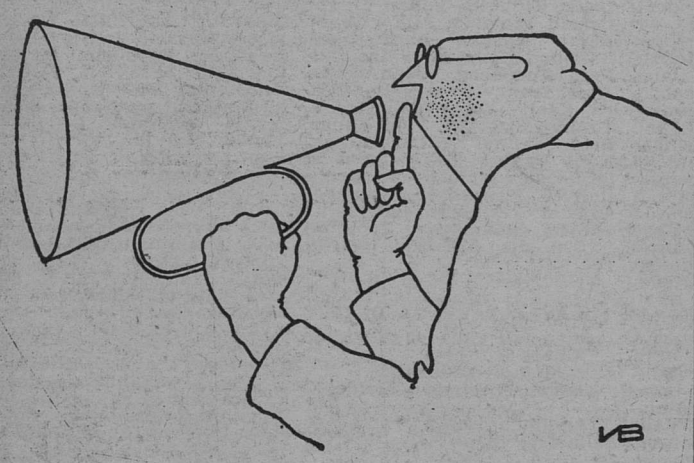
«KÜSIMUSED JA VASTUSED» nr. 10 (241).

Sisaldab Eesti NSV kultuuriministeeriumi esimese asetäitja Raoul Viiese sõnavõtu «Loome ise kultuuriväärtused, saame neist ise osa», majandusteemadel Eesti NSV metsamajanduse ja looduskaitse ministri esimese asetäitja Feliks Nõmmsalu kirjatüki «Looduse kaitsmine on meie kõigi ülesanne» jm. Edasi vastatakse pärimistele, mis puudutavad maa sotsiaal-majanduslikku arengut, Läänes tänavu kestnud sotsialismimaade vastase laimukampaania eesmärke, Rootsi kommunistliku liikumise ajalugu, neofašistliku liikumise ulatust jm. peale selle kühivastuseid ning veerud «Arst annab nõu». 48 lk. Hind 12 kop.

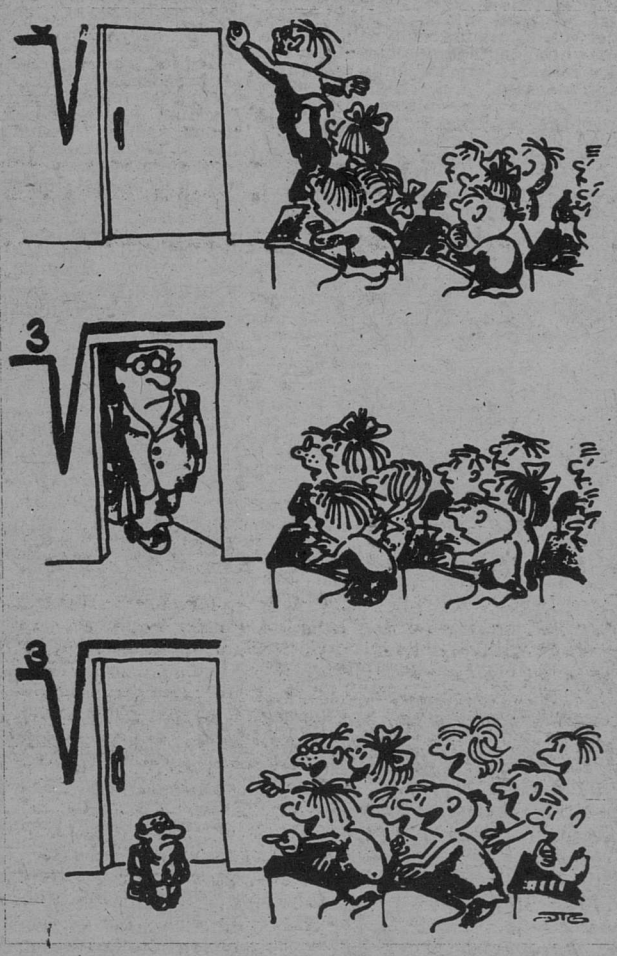
Äsja ilmus Moskvas kogumik alla neljakümne aastaste vene karikaturistide töödest, mille pealkiri on «Noorte huumor» ja millest on valitud ka alljärgnevad kolm pilti.

V. ROZANTSEV

V. IVANOV

O. TESLER

HEINO LUIGA

MINA, VÄIKE KRIIMSILM

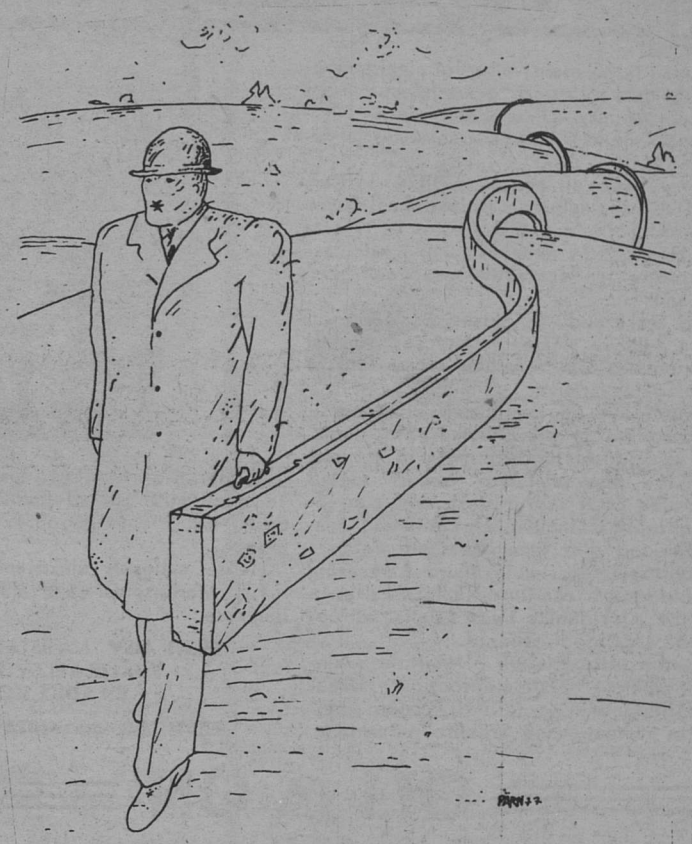
MINA, väike kriimsilm, armastan väga loodust. Ma käin sageli metsas jalutamas — sisemine sund ja harjumus, mis sa selle vastu saad! Lähen siis seekordki jalutama. Talvine loodus paneb ilu järele januneva südame põksuma. Puudel, nagu öeldakse, on ilusad kasukad seljas, maapind on koheva lume all, põõsad nagu lumememmed, kirjeldus nagu koolikirjandis...

Lähen siis mõtlikult mööda metsasihti ja ...mis see siis on!? Jänese jäljed! Teadagi, ilusad. Kaks kõrvuti ja — hopp! Nagu nööbid reas. Mina, väike kriimsilm, olen rahuarmastaja loom ja jäneseid ma ei söö. Mis sest, et kõht vahel tühi, aga mina jäneseid ei söö. Nad on metsa ilu. Kujutage ette, veereb sihuke valget karva pallike roheliste kuuskede vahel... Harmoonia! Ilus pealekauba! Muidugi maitsev ka, aga nagu juba öeldud, mina jäneseid ei söö. Pealegi pole mul jahiluba taskus. Jahiluba, teadagi, pole ka laita asi, eriti kui kõht tühi on. Siis on see isegi päris hea asjake.

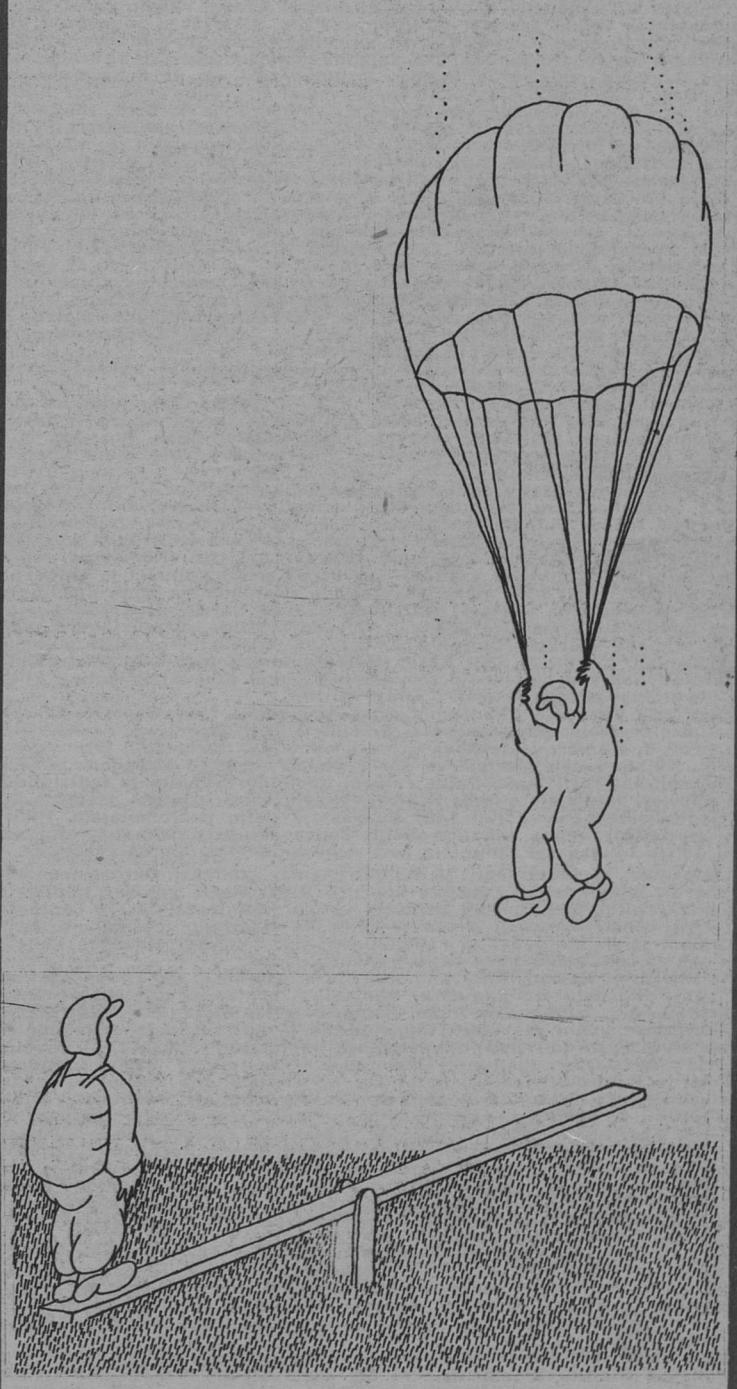
Ah oleks mul jahiluba taskus! Paistab, et päris värsked jäljed. Jaa! On alles lõhn! Loodus on jäneste vastu helde olnud: nii armsakesed ja nii meeldiv lõhn ja nii kenad jalajäljed! Lähen õige jälgi mööda edasi, mul ju ükspuha, kus jalutada. Ütle seda jänest! Ümber kuuse on käinud. Tea, kas ka loodusearmastaja? Hea oleks paar sõna vahetada. Noh, väike kriimsilm, anna jalgadele valu, jõuad kiiremini järele! Püssirisu soonib õlga... Sai rumalast peast kaasa võetud. Aga ilma püssita ka päris ei saa. Tunaeile käisin veidi looduses ringi. Ei olnud paha mõttekestki peas. Näen, rebane seisab sihil. Mis minu asi, las seisab. Aga kus tema — kukkus eemalt pilkama ja sõimama, et looduserüvetaja ja kõverate jalgadega... Põrutasin siis talle tühjast püssist hirmutamiseks. Või mina süüdi, et pikali jäi. Loll mis loll! Tuli ära süüa. Muidu metsavaht leiab, ütleb, et röövpüüdjad.

Tea, kui raske see jänes võiks olla? Jäljed oleksid nagu päris sügavad. Ega sellel tegelikult suurt tähtsust ole, väikesed jänesed on ka ilusad. Suur on muidugi kenam. Kui ainult tülinorija ei oleks... Paar päeva tagasi trehvasin ühte sellist. Tahtsin head juttu alustada, aga tema tükib minu püssitoru nuusutama. Sülitada tahtis torusse! Proovi pärast puhastada! Äigasin siis korra päraga... Ära tuli süüa, muidu metsavaht teadagi, mis ütleb.

Ahaa! Seal ta siis ongi! — Tohoo tonti! Mina naudin loodust, aga tema närib selle alustugesid. Ah sa sinder! Või haava kallal! Puu altpoolt puha paljas! Oot-oot, poiss, õpetan sind veidi! — Mis!? Jälle siruli! Pagana jänes! Rüüstab loodust, ja kui vahele astud, viskab koivad ka veel sirgu. Tee siis temaga mis tahes! Aiai, väike kriimsilm, jälle oled omadega sees! Oleks jahilubagi taskus... Metsavaht, teadagi, mis ta on. Ei siin tule looduseimetlemisest enam midagi välja! Tuleb ära süüa...

PRIIT PÄRN

TOOMAS KALL

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA E. TINN

TOIMETUSE KOLLEEGIUM: V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416; toimetaja asetäitja — 449-924, vastutav sekretär — 446-703, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп я вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB—04627 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 56 500 Tell. nr. 1832

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10